

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
ระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

**ROLES OF BUDDHIST MONKS WHO TEACH MORALITY IN MANAGING
DHAMMA STUDIES FOR SECONDARY SCHOOLS, BANGNAMPRIEO
DISTRICT, CHACHOENSAO PROVINCE**

พระกิตติศักดิ์ ธีรปณฺโญ (เจริญสุข)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
ระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระกิตติศักดิ์ ธีรปณฺโญ (เจริญสุข)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Roles of Buddhist Monks Who Teach Morality in Managing
Dhamma Studies for Secondary Schools, Bangnampriao District,
Chachoengsao Province**

Phra Kittisak Dhirapañño (Charoensook)

A thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเรื่อง
“บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว
จังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล)

กรรมการ

(รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ชวาล ศิริวัฒน์)

กรรมการ

(ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระกิตติศักดิ์ อีร์ปญโญ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ผู้วิจัย** : พระกิตติศักดิ์ อธิปญโญ (เจริญสุข)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาการสอนสังคมศึกษาศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ
B.A. Social Teaching, M.A. (Linguistics), Ph.D. Buddhist Studies.
- : ร.ศ. ดร.สมชัย ศรีนอก
พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา).
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๑,๔๔๐ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ จำนวน ๒๔๙ ชุด มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒) เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๓๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ๑) ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ๒) ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ๓) ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๔) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

๒. ผลการเปรียบเทียบ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตาม สถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ ระดับชั้น การศึกษา และโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

๓. ข้อเสนอแนะทาง พบว่า ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษา รวมไปถึงการประยุกต์คุณธรรมจริยธรรมมาปรับแผนในวิชาอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียน และนักเรียนได้เกิดความการเรียนรู้ค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน และจากการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการสนุกไม่เบื่อหน่ายเกี่ยวกับการเรียนรู้และนำไปใช้ได้จริงและยังสามารถกระตุ้นนักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การวัดและการประเมินผลมีความยุติธรรมเที่ยงตรง โดยการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงมีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

Thesis Title : Roles of Buddhist Monks Who Teach Morality in Managing Dhamma Studies for Secondary Schools, Bangnamprideo District, Chachoengsao Province

Researcher : Phra Kittisak Dhirapañño (Charoensook)

Degree : Master of Arts in Teaching Social Studies

Thesis Supervisory Committee:

: Dr. Niwes Wongsuwan
B.A. Social Teaching, M.A. (Linguistics), Ph.D. (Social Science).

: Assoc.Prof Dr.Somchai Srinok
B.A. (English), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D (Buddhist Studies).

Date of Graduation : 11 March 2019

Abstract

This thesis entitled ‘Roles of Buddhist Monks Who Teach morality in Managing Dhamma Studies for Secondary Schools, Bangnamprideo District, Chachoengsao Province’ has three objectives: 1) to study the promotion of learning management on the roles of Buddhist monks who teach morality in managing learning and teaching Buddhism to secondary schools, first level to third level of Bangnamprideo District, Chachoengsao Province, 2) to compare the promotion of learning management on the roles of Buddhist monks who teach morality in managing learning and teaching Buddhism to secondary schools, first level to third level of Bangnamprideo District, Chachoengsao Province, and 3) to propose the guidelines to promote learning management on the roles of Buddhist monks who teach morality in managing learning and teaching Buddhism to secondary schools, first level to third level of Bangnamprideo District, Chachoengsao Province. This is a survey research. 1440 populations were used in the research and 249 questionnaire were also used to collect data.

Research findings were found that:

1)The analysis of students’ opinions towards roles of Buddhist monks who teach morality in managing Dhamma studies for secondary schools, Bangnamprideo District, Chachoengsao Province was of high level ($\bar{X}$ =4.35), in each domain it showed that it was at high level in overall, the most highest levels were: 1) the evaluation of students’ morality and ethics, 2) the development of morality and ethics

in learning and teaching of students, 3) the schools' activities on the development of students' morality and ethics, and 4) the development of environment in schools concerning with the development of morality and ethics.

2) In the comparison of students' opinions towards roles of Buddhist monks who teach morality in managing Dhamma studies for secondary schools, Bangnamprideo District, Chachoengsao Province, its results showed that overall in personal domain they were found that students who were in differences in terms of gender, age, educational level and school were of indifferent opinions towards roles of Buddhist monks who teach morality in managing Dhamma studies for secondary schools, Bangnamprideo District, Chachoengsao Province. Based on this finding, it showed that the mentioned hypothesis was statistically at 0.05.

3) Suggestions were found that while managing learning and teaching Buddhism to secondary school including the application of morality and ethics into other subjects, teachers should make them appropriate to the existing levels of students where they can search for the sources of learning in their daily life and make use of those medium without sense of boring and thereby leading to the real learning whereby they could be inspired by both internal and external classrooms. Furthermore, the evaluation of the learning outcome should be of justice where the real evaluation is in accordance with the process of the development of morality and ethics respectively.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่าน ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक กรรมการ ผู้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์และคอยเอาใจใส่ ช่วยเหลือ และให้กำลังใจในการทำวิจัยตลอดมาและขอขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบความถูกต้องเครื่องมือวิจัย ทั้ง ๕ ท่าน ผศ.ดร.บุญเลิศ จีรภัทร์, ผศ.ดร.จตุพล พรหมมี, ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, นางวันทนีย์ สงวนบุญญพงษ์, นางสาววัชริตนางกูร และขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม, ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา, ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียนไผ่คำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก คณะครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะกรรมการการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ที่ให้คำชี้แนะเพื่อให้สมบูรณ์และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทั้ง ๕ ท่าน ได้แก่ พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ ผศ.ดร. ประธานกรรมการ, ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ, รศ.ดร.สมชัย ศรีนोक. กรรมการ, ผศ.ดร.ชวาลศิริวัฒน์.กรรมการ, ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. กรรมการและเลขานุการ

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เอื้ออำนวยในการสืบค้นข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ คณาจารย์คณะครู ศาสตราจารย์ทุกท่าน ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัยตลอดมา ทำให้งานวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์รวมถึงขอขอบคุณคณะอาจารย์ประจำหลักสูตร และเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรสาขาสังคมศึกษาทุกท่านที่ให้ความเมตตาในการอบรมสั่งสอนและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยทั้งยังให้กำลังใจด้วยดีเสมอมาและความดีอันเกิดจากการวิจัยอันเป็นประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอเทิดทูลบูชาเป็นกตัญญูกตเวทิต์ แต่พ่อ แม่ และพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ผู้มีอุปการคุณ ขอให้ทุกท่านจงประสบสุขในกาลทุกเมื่อเทอญ

พระกิตติศักดิ์ ธีรบุญโญ (เจริญสุข)

๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๗
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๔ สมมุติฐานการวิจัย	๗
๑.๕ ขอบเขตของการวิจัย	๘
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๒ สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	๒๑
๒.๓ ทฤษฎีและการจัดการเรียนการสอน	๓๒
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้	๔๔
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๖๗
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๗๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๘๐
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๕
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๔
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๕
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๖
๓.๔ การสร้างเครื่องมือการวิจัย	๑๐๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๘
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๙
บทที่ ๔	ผลการวิจัย
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๑
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๒
๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบข้อมูล	๑๑๗
๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทาง	๑๒๘
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๖
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๓๗
๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๓๗
๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้	๑๓๘
๕.๔.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๘
	๑๓๙

บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	๑๔๗
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๔๘
ภาคผนวก ข รายนามผู้เชี่ยวชาญและหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	๑๕๕
ภาคผนวก ค การคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC)	๑๖๑
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยและการทดลองเครื่องมือ	๑๗๑
ภาคผนวก จ หนังสือเพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงจำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๑
๔.๒	ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยภาพรวมจำแนกเป็นรายด้าน	๑๑๒
๔.๓	ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	๑๑๓
๔.๔	ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๑๑๔
๔.๕	ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม	๑๑๕
๔.๖	ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	๑๑๖
๔.๗	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ	๑๑๘
๔.๘	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ	๑๑๙
๔.๙	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่	๑๒๐
๔.๑๐	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น	๑๒๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑๑	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่	๑๒๒
๔.๑๒	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่	๑๒๓
๔.๑๓	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่	๑๒๔
๔.๑๔	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน	๑๒๕
๔.๑๕	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็นรายคู่	๑๒๖
๔.๑๖	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็นรายคู่	๑๒๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑๗	แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในระดับ มัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็น รายคู่	๑๒๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	ตัวอย่าง สื่อที่น่าจัดทำเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา	๕๖
๒.๒	วงจรการวัดผล / ประเมินผลตามสภาพจริง	๕๘
๒.๓	ตัวอย่าง เครื่องมือประเมินการสังเกตแบบตรวจสอบรายการ (Check List)	๖๐
๒.๔	ตัวอย่าง เครื่องมือประเมินการสังเกตแบบประเมินค่า (Rating Scales)	๖๐
๒.๕	ตัวอย่าง การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytical Score)	๖๒
๒.๖	การเปรียบเทียบสาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ	๑๐๒
๒.๗	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๔
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

พระสุตตันตปิฎก

เล่มที่	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๑	ที.ปา.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค (ภาษาไทย)
๑๙	สঁ.ม.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารคคปาติ (ภาษาบาลี)
	สঁ.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.ปญจก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.ฉก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ฉกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.ฉก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺตฺรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตตก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	สตตกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.สตตก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	สัตตกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.อฏฺฐก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	อฏฺฐกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.อฏฺฐก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	อฏฺฐกนิบาต (ภาษาไทย)
	อง.นวก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	นวกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.นวก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	องคฺตฺรนิกาย	นวกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมคุณธรรมที่ผู้คนเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นสังคมเศรษฐกิจที่คนส่วนมากให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจกลายเป็นวิถีประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม แข่งขันแย่งชิงเพื่อเป็นผู้ได้เปรียบ ขาดความเอื้ออาทรต่อกัน ขาดคุณธรรมจริยธรรม เป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นปัญหาสังคมที่ตามมา โดยเฉพาะปัญหาของเด็กและเยาวชน รัฐบาลและคณะสงฆ์จึงได้ร่วมมือกันส่งเสริมให้สถานศึกษานำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษาศาสนาวัฒนธรรมโดยวิธีอาราธนาพระสงฆ์ซึ่งเป็นปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นเข้าไปสู่สถานศึกษาเป็นผู้ช่วยสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมอบรมศีลธรรมจรยา ให้บรรลุความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ มาตรา ๗ และมาตรา ๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทยอยู่ในกำกับของรัฐบาล ได้ร่วมส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาตรงตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ที่กล่าวมาแล้วนั้นอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันรัฐบาลให้มหาวิทยาลัยบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนซึ่งมีพระสงฆ์ในแต่ละท้องถิ่นเข้าไปช่วยสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ จำนวน ๑๘,๐๐๐ รูป จากการประเมินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบว่า ด้านผลผลิตจากการสอนศีลธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ นักเรียนนำหลักธรรมคำสอนมาใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว นักเรียนตั้งใจฟังคุณครูและมีสมาธิในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาทำให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในเรื่องต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว

เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงได้จัดงานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรม นักเรียน และสถานศึกษา ได้มีโอกาสนำเสนอผลงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมและร่วมจัดกิจกรรมวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา โดยผลผลิตจากการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนา นี้ จักส่งเสริมนักเรียนผู้ทำกิจกรรมให้มีความเป็นผู้นำ กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ รู้จักแก้ปัญหาด้วย

สติปัญญา มีความช่วยเหลือแบ่งปันเอื้ออาทรสมานฉันท์ และผลอันดีที่เกิดจากความสามัคคีธรรม ในการร่วมกิจกรรมนี้จักน้อมนำถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในพิธีฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก^๑

ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องปลูกฝังกันมาตั้งแต่เด็ก เพราะคุณธรรมจริยธรรมนั้นนอกจากจะทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความเจริญก้าวหน้าแล้ว คนที่มีคุณธรรมจริยธรรมกับตนเองมักเป็นคนที่ประสบความสำเร็จทั้งการเรียน การงาน และการดำรงชีวิต การส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมในตนเองนั้น จะช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม การมีคุณธรรมจริยธรรมในตนเอง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาอุปนิสัยของเด็กและควมมีคุณธรรมจริยธรรมในตนเอง จะเป็นพื้นฐานของบุคคลในการควบคุมตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมต่อไปในปัจจุบันการศึกษามีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากต่อสังคมไทย เพราะสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่มีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่กุลบุตร อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ การศึกษามีบทบาทสำคัญที่จะนำพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ในทุกประเทศต่างๆ ก็ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาและจัดการศึกษาเป็นนโยบายในลำดับต้นๆ ของแต่ละประเทศ โดยที่ในประเทศไทยนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๖ กำหนดว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข” และมาตรา ๒๒ กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด” และจากการปฏิรูปการศึกษาทำให้เกิดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นกลุ่มสาระสำคัญที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้คือ การอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตนเองให้เข้ากับบริบทสภาพแวดล้อมเพื่อให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม ให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในด้านความรู้และมาตรฐาน ด้านทักษะกระบวนการ เช่น มีทักษะการคิด มีทักษะแก้ปัญหา สามารถสรุปความคิดแปลความวิเคราะห์

^๑ สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. “คู่มือกิจกรรม งานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพุทธศาสนา” พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯพหุทานคร: หจก.เซนบรินตั้ง, ๒๕๕๖) หน้า ๙-๑๐.

หลักการนำไปใช้และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีทักษะการแก้ปัญหาตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้^๒

พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้น นอกจากจะเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมเป็นผู้นำทางด้านจิตใจอันเป็นการเผยแผ่ทั่วไปแล้ว ภารกิจหลักที่พระสงฆ์จะต้องกระทำคือ การจัดการศึกษาและให้บริการการศึกษาแก่ชาวบ้าน ทั้งในส่วนที่เป็นการศึกษาของพระภิกษุสามเณรสำหรับลูกชาวบ้านที่เข้ามาบวชเรียนและลูกชาวบ้านทั่วไปด้วย พระสงฆ์นอกจากจะต้องทำหน้าที่ของตนเองคือการศึกษาหาความรู้แล้ว ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่สอนผู้อื่นด้วย กล่าวคือเป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอน หรือผู้ให้การศึกษาและผู้รับการศึกษาในเวลาเดียวกัน วัดเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้คอยถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่างๆ ตามที่ตนได้ศึกษาเล่าเรียนให้กับชาวบ้าน ตามความจำเป็นของคนในสังคมยุคสมัยนั้นๆ กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแบบสงเคราะห์จริงๆ ไม่มุ่งเน้นที่ผลกำไรเป็นการจัดการศึกษาแบบให้เปล่า และได้ให้หลักความคิดที่ทำให้เกิดความเข้าใจถึงความสำคัญในวาระโอกาสดังกล่าวมากขึ้น ในคุณธรรมจริยธรรมซึ่งถือเป็นการมีชัยชนะต่อกิเลส มีชัยชนะในพุทธกิจที่ช่วยชาวพุทธให้มีชัยชนะ ถือเป็นการมีชัยชนะในการปฏิบัติตามพุทธะ การชนะอย่างชาวพุทธมีแนวทางในการน้อมนำเอาหลักอรรถวิฑฒิ ๕ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นถึงหลักความเจริญของอารยชนประกอบด้วย

๑. ศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ในหลักแห่งความจริงความดีงามอันมีเหตุผลและในการที่จะทำความดี

๒. ศีล ความประพฤติดี มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต ซื่อตรง

๓. สุตะ การเล่าเรียนสดับฟังศึกษาหาความรู้

๔. จาคะ ความเผื่อแผ่เสียสละน้ำใจและใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังและร่วมมือ ชอบที่จะให้ไม่ตระหนี่คับแคบ เห็นแก่ตัว

๕. ปัญญา ความรอบรู้ รู้คิด รู้พิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตามหลักสามัญลักษณ์

คุณธรรมจริยธรรม และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาถือเป็นสากลเนื่องจากที่เป็นหลักธรรมที่ประกาศัจธรรมความจริงที่พิสูจน์ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้เราทั้งหลายให้ใช้ปัญญาพิจารณา ให้เกิดความรู้อย่างถ่องแท้ จึงเชื่อได้ว่า คำสอนของพระพุทธองค์จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่และเป็นหนึ่งเดียวของประเทศไทย และเผยแผ่ขยายทั่วโลก^๓

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕

^๓ ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, **จริยธรรมของเยาวชนไทย**, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ๒๕๒๐), หน้า ๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า iva ด้งนั้น นโยบายโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หมายถึงหน้าที่ของพระที่สังคมคาดหวัง ประเทศไทยมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม มาเนิ่นนานนับถือตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ต้องยอมรับความจริงว่าการปลูกฝังคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพสูงสุดคือการปลูกฝังโดยพระศาสนา และบรรดาพระสาวกของพระศาสนา สังคมทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพราะการที่สังคมสามารถดำรงอยู่มาได้ทุกวันนี้ เพราะคนส่วนใหญ่ยังมีคุณธรรมจริยธรรม สังคมจึงยังดำรงความเป็นสังคม – ชุมชนอยู่ได้ ทำอย่างไรให้สังคมของเรามีภูมิคุ้มกัน มีภูมิต้านทานต่อความเลวร้ายที่กำลังกัดกร่อนสังคมอยู่ การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในหมู่เยาวชนกำลังเป็นพันธกิจของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นภารกิจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในหมู่นักเรียน นักศึกษาให้ได้แบบอย่างการสอนพระพุทธศาสนา คือ สอนให้รู้ (ปริยัติ) ทำให้ดู (ปฏิบัติ) อยู่ให้เห็น (ปฏิเวธ)

เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลคาดหวังจากพระสอนศีลธรรม ที่จะทำหน้าที่สั่งสอน อบรม ให้เด็กเป็นครดีมีศีลธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนา มีเบญจศีลเบญจธรรมเป็นอย่างน้อย จุดเด่นของพระสอนศีลธรรมที่ต่างจากครูฆราวาสสอนวิชาพระพุทธศาสนา ฉะนั้นการนิมนต์พระไปสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนเรียนเพื่อที่ให้เป็นแบบอย่างในการสอนให้รู้ ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น

สอนให้รู้ (ปริยัติ) หากจะสอนให้เขารู้ อย่าสอนอย่างเดียว ต้องทำหน้าที่สอนให้รู้เรื่องพระพุทธศาสนาบทบาทพระสอนศีลธรรม พระจะต้องมีความรู้ในเชิงปริยัติ เนื้อหาวิชาจะสอนจะต้องแน่น อย่าให้เด็กหัวเราะเยาะว่า พระไม่รู้เรื่อง ไม่ทันสมัย และจะต้องรู้เรื่องท้าวไปเพื่อจะเปรียบเทียบ เช่น เรื่องกฎแห่งกรรม จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเพียงพอที่จะสอนให้รู้และนำไปปฏิบัติได้

ทำให้ดู (ปฏิบัติ) ทำเป็นแบบอย่าง เหมือนท่านอัสสชิไปบิณฑบาตแล้วอุปติสสะเห็นว่าสำรวม สงบเรียบร้อย ก็เกิดเลื่อมใส ตั้งใจฟังเทศน์อย่างดีไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแต่มีอาการสงบ สำรวม บางทีพูดมาก ตลกโปกฮามาก ก็ไม่จูงใจ

อยู่ให้เห็น (ปฏิเวธ) เป็นทสสนานุตรียะให้เด็กเห็นผ้าเหลืองเกิดอายชั่วกลัวบาปให้พระได้เข้าไปในโรงเรียนเหมือนกับบออยู่ติดกันให้เขาเข้าใจเรื่องพระอย่างถูกต้องในที่สุดเขาจะมีความรู้สึกเย็นใจคลายกังวล สงบ ทุกข์ขึ้นมาเครียดขึ้นมาไปพบพระแล้วสบายใจต้องทำให้เด็กรู้สึกสบายใจแบบนี้

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นภารกิจของพระสอนศีลธรรมและเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ที่ต้องเข้ามาร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะการเอาจริงเอาจังของสังคม ตระหนักและหัน

มาสนับสนุนส่งเสริมความเจริญงอกงามของเยาวชน และทำให้เยาวชนมีความกล้าหาญทางคุณธรรม และจริยธรรม^๔

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ และ(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๓ หมวดที่ ๔ มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาความรู้ และภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษาจึงมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเองเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์การเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภทรวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นชุมชนและแหล่งเรียนรู้อื่นๆ

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตรผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

---

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การศึกษาเพื่อสันติสุขของสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก.สามลดา, ๒๕๔๕)

กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนอาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการกระบวนการสร้างความรู้กระบวนการคิดกระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงกระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ / แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด^๔

สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม พบว่าครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องรู้จักนำวิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และจะต้องรู้วิธีการฝึกผู้เรียนให้มีทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของโรงเรียนทั้ง ๕ แห่ง ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา การจัดการเรียนการสอนในสาระวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษา ๑ - ๓ พบว่า การจัดการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ไม่สมบูรณ์ตามแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีสาเหตุมาจากนักเรียนมีความพฤติกรรมไม่อยู่ในหลักธรรมคำสอน ไม่มีคุณธรรม จริยธรรม กับเพื่อนในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ทั้งในขณะที่ครูสอนและให้งานทำ ทำให้ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนน้อยลง ซึ่งแนวทางแก้ปัญหาพฤติกรรมให้มีความสามัคคีและมีความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีการแสดงออกที่เหมาะสมการส่งเสริมมีหลายวิธี เช่น เพื่อฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการพูดในที่ชุมชนและส่งเสริมการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ

^๔ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, พ.ศ.๒๕๕๒ [ออนไลน์] .แหล่งที่มา www.kannarat.ac.th [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ในการเรียน เพื่อฝึกให้เป็นผู้นำให้แก่เยาวชนและมีความสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในเยาวชนระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกัน และนักเรียนรู้สึกสนุก ให้ความร่วมมือกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนและรู้จักการวางตนทั้งกับบิดา มารดา และผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาใน เรื่องเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าผลจากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อพระสอนศีลธรรมด้วยกันและครูผู้สอน รวมทั้งสถาบันศึกษาที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพระสอนศีลธรรมอยู่ในปัจจุบัน และเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาและการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นแนวทางให้กับทางคณะสงฆ์จังหวัดฉะเชิงเทรา และสถานศึกษารวมทั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำความรู้ที่ได้รับนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมมากที่สุด

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยวจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นระดับศึกษาปีที่ ๑ - ๓

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นอย่างไรบ้าง

๑.๓.๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามความคิดเห็นของนักเรียน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่

๑.๓.๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีอะไรบ้าง

๑.๔ สมมุติฐานการวิจัย

๑.๔.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน

๑.๔.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน

๑.๔.๓ นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน

๑.๔.๔ นักเรียนที่โรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แตกต่างกัน

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

๑.๕.๑ ขอบเขตเนื้อหา

จากเนื้อหาการศึกษาวิเคราะห์เอกสารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ทั้งแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้จากตำราวิชาการ หนังสือ บทความ การสืบค้นจากแหล่งข้อมูล อิเล็กทรอนิกส์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง อย่างมีประสิทธิภาพทั้งพระสอนศีลธรรม และนักเรียน ผู้วิจัยจึงศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

- ๑.๕.๑.๑ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน
- ๑.๕.๑.๒ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๑.๕.๑.๓ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๑.๕.๑.๔ ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑.๕.๒.๑ ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

๑. เพศ
๒. อายุ
๓. ระดับชั้น
๔. โรงเรียน

๑.๕.๒.๒ ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๔ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๑.๕.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research Design) เพื่อตอบวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและเพื่อสร้างแบบสอบถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย แสดงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

๑.๕.๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

๑. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม จำนวน ๕๙๑ คน
  ๒. โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา จำนวน ๖๓๔ คน
  ๓. โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมิ่งคลาภิเษก จำนวน ๒๑๕ คน
- รวมจำนวนประชากรทั้งหมด จำนวน ๑,๔๔๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเทียบจากตารางสำเร็จรูป R.V.Krejcie & D.W.Morgan เป็นตารางที่ให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% หรือมีความคาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น ๕% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๙ คน

วิธีการสุ่ม เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละโรงเรียนแล้วก็ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละระดับชั้นอย่างเป็นสัดส่วน ตามกลุ่มประชากร เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วนแล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ในการแจกแบบสอบถาม เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละโรงเรียนมีโอกาสถูกเลือกเท่าๆ กัน

๑.๕.๓.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและจะเก็บข้อมูลของนักเรียนโรงเรียน ทั้ง ๓ แห่ง เป็นโรงเรียน ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีพระสอนศีลธรรมมาสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา และอบรมสั่งสอนด้าน ศีลธรรมจริยธรรมทุกปี

๑.๕.๓.๒ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยครั้งนี้ โดยเริ่มศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องจนถึงขั้นลงพื้นที่เก็บข้อมูลมาวิเคราะห์ผล ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๑ ถึง พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๑

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ว่าพระ สอนศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่พระสอนศีลธรรมจัดให้นักเรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้พระสอนศีลธรรมมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลา การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ พระสอนศีลธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีมากมาย เช่น

๑.๖.๑.๑ ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง

๑.๖.๑.๒ มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๑.๖.๑.๓ ต้องรู้หลักความจริงหลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรม และหลักการที่จะทำให้เกิดผล

๑.๖.๑.๔ รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ขณะนี้เป็นอย่างไรและประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๑.๖.๑.๕ รู้ความพอดีด้านต่างๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์สิน การบริโภคอาหาร และการกระทำต่างๆ

๑.๖.๑.๖ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

๑.๖.๑.๗ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่าควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่องแนะนำสั่งสอนอย่างไร

๑.๖.๑.๘ มีศรัทธา มีความละเอียดรอบาป มีความกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจมั่นคง และมีปัญญา

๑.๖.๑.๙ รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใครต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น

๑.๖.๑.๑๐ ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๑.๖.๑.๑๑ มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๑.๖.๑.๑๒ ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๑.๖.๒ พระสอนศีลธรรม หมายถึง พระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่ไปสอนวิชาศีลธรรมหรือวิชาธรรมะในโรงเรียนต่างๆ ตามหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนาน วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทยเป็นแหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐก็ดี ของชุมชนก็ดี จะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาเป็นพิธีการ สอนเพื่อเน้นย้ำนักเรียนเห็นความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจของนักเรียน ส่วนที่สำคัญของครูพระสอนศีลธรรมคือการแนะนำ ครูพระสอนศีลธรรมที่ดีต้องมีทั้งวิชา และจรณะ (วิชาจรณสมปนโน) วิชา คือ ความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี และลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๓ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งของนักเรียนให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงาม และดีขึ้นทางกาย วาจา จนเป็นที่พึงพอใจ ความเจริญทางธรรมที่เป็นคุณความดีงามโดยวิธีการถ่ายทอดความรู้โดยการใช้สื่อการเรียนการสอนหลักธรรม โดยการสอดแทรกคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่นักเรียน

๑.๖.๔ การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การแบ่งกลุ่มของนักเรียน ตลอดจนจนถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีการวัดประเมินผลเพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้ง

ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงการแข่งขันสูงสุดตาม การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น

๑.๖.๕ การจัดการเรียนตามธรรมศึกษา หมายถึง การมีจุดมุ่งหมายให้รู้การทำสังคายนา เพื่อรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา และให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์ พุทธประวัติที่เรียนมาแล้วอย่างละเอียดและเป็นระบบ และรักการเรียนรู้อุบายพระพุทธศาสนาประพจน์ ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำ หลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคม โดยส่วนรวม

๑.๖.๖ หลักสูตร (Curriculum) หมายถึง ประมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้นักเรียน ในแต่ละระดับ สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น มุ่งหวังให้นักเรียนบรรลุจุดหมายที่ คาดหวังทั้งปวงเกิดความรู้และความสามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความรักความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

๑.๖.๗ การจัดการเรียนการสอน (Teaching and Learning) หมายถึง เทคนิค วิธีการ การดำเนินการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอน วิธีการ เทคนิควิธี กระบวนการในการเรียนรู้ของ นักเรียนทำให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะรวมถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน โดยให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน

๑.๖.๘ สื่อการจัดการเรียนรู้ (Learning Materials) หมายถึง สื่อที่ช่วยกระตุ้นให้ นักเรียนเกิดความสนใจ มีความเข้าใจจนทำให้เกิดการเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้อาจมีหลากหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี สื่อธรรมชาติ การเลือกสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนควรคำนึงถึงรูปแบบที่น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตามเป็นสื่อที่ เข้าใจง่าย กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้และที่สำคัญ คือ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ การเรียน วิธีการเรียนของนักเรียน และความแตกต่างระหว่างบุคคล

๑.๖.๙ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา (Secondary School) หมายถึง โรงเรียนทั้ง ๕ แห่ง ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนแบบวิถีพุทธ ซึ่งมีพระสอนศีลธรรมมาสอน อบรมทางด้านศีลธรรมจริยธรรมทุกปี ได้แก่ ๑. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม จำนวน ๕๙๑ คน ๒. โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา จำนวน ๖๓๔ คน ๓. โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมิ่งคลาภิเษก จำนวน ๒๑๕ คน ตามสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑.๖.๑๐ นักเรียน (Student) หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ ที่กำลัง ศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา พ.ศ.๒๕๖๑ โรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัด ฉะเชิงเทรา

๑.๖.๑๑ เพศ (Sex) หมายถึง เพศหญิง หรือ เพศชาย ที่ตอบแบบสอบถามการวิจัยเพื่อ
บรรลุมัตถุประสงค์

๑.๖.๑๒ อายุ (Age) หมายถึง อายุของนักเรียนในโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ในอำเภอบางน้ำ
เปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๑๓ ระดับชั้น (Level) หมายถึง ระดับชั้นนักเรียนมัธยมศึกษาที่ ๑- ๓

๑.๖.๑๔ โรงเรียน (School) หมายถึง โรงเรียนของนักเรียนแต่ละแห่งทั้ง ๓ โรงเรียนที่
ตอบแบบสอบถามงานวิจัย

๑.๖.๑๕ การวัดและการประเมินผล (Assessment) หมายถึง เป็นกระบวนการเก็บ
รวบรวมข้อมูล ร่องรอย หลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ
ทางการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา
และเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้สามารถจัดให้มีขึ้นทั้ง
ระดับชั้นเรียนระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

การยึดมั่นตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาเป็นลักษณะของคนดีที่สังคมต้องการ ทั้งการ
เป็นคนดี ในฐานะบุตร ฐานะลูกศิษย์ และฐานะศาสนิกชนคนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนดีที่สังคมต้องการ
มักจะเป็นคนมีเหตุผล กล่าวหาญ อดทน อดกลั้น มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีกิริยา มารยาทดี มีเสน่ห์ มี
จิตใจที่ดีงาม เมตตาต่อสัตว์ทั้งหลาย รู้จักช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่น เคารพในการคิดและความเป็น
เจ้าของผู้อื่น พุดจาในสิ่งที่ถูกต้องเป็นความจริง พุดจาไพเราะ อ่อนหวาน ก่อให้เกิดความสามัคคี กลม
เกลียวในหมู่คณะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงแยกเป็นข้อๆ ดังนี้

๑.๗.๑ ช่วยให้ความรู้เรื่องคุณค่าของชีวิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม

๑.๗.๒ ช่วยให้หลักในการดำเนินชีวิตว่าอะไรควร อะไรไม่ควร

๑.๗.๓ ช่วยให้การพัฒนาจิตใจของคนให้มีระดับจิตใจสูงขึ้น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น

๑.๗.๔ ช่วยให้เห็นคุณค่าของจริยธรรม เช่นความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต อดทน

๑.๗.๕ ช่วยให้การตัดสินใจว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด

๑.๗.๖ ช่วยให้มีสังคมมีระเบียบและช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๑.๗.๗ ช่วยให้มีจริยธรรมของบุคคลในสังคมช่วยให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข

๑.๗.๘ ช่วยให้เกิดความเที่ยงธรรม ถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ

๑.๗.๙ ประเทศชาติที่บุคคลในชาติมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามในจิตใจ ย่อมประสบแต่
ความเจริญ รุ่งเรือง คุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นรากฐานแห่งความเจริญของชาติทั้งปวง

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารค้นคว้างานวิจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- ๒.๑ การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ สารการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- ๒.๓ ทฤษฎีและการจัดการเรียนการสอน
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ การเรียนการสอนพระพุทธศาสนา คือ

คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อ พลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือ พระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดี และมี วิจารณ์ญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการวิธีหรือ Technical Know How อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรง คุณความรู้เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย พร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตร การเรียนรู้ จิตวิทยา พัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสม และชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการ เรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ ๔ เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงาน และการประกอบอาชีพ

ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยง เป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่นด้วย

ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

การสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน ๔ อย่างดังนี้

๑. สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปคูให้เห็นกับตา
๒. สมาทปนา ชักจูงให้เห็นจริง ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้แกล้งกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก
๔. สัมปหังสนา ซโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ

อาจผูกเป็นคำสั้นๆ ได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ กล้าหาญ ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เจริญธรรม ฝึกคิด^๗

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับสังคมไทยไว้ในหนังสือ เรื่อง “ทางสายอิสราภาพทางการศึกษาไทย” ว่า “ในทางการศึกษา เมื่อมองโดยภาพรวมพระพุทธศาสนา จัดเป็นวิชาสำหรับความรู้ โดยสถานะหลัก คือ **ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งคำสอนของประชาชนแทบทั้งหมดของประเทศ** ทั้งในด้านวัฒนธรรม และในด้านนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของสังคม เป็นมาตรฐานการนินชีวิต สำหรับผู้นับถือและเป็นสภาพแวดล้อมอันกว้างใหญ่ทางสังคมสำหรับผู้ที่ได้ นับถือ” เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษา เพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนา ให้คนไทยรู้จักเก็บรวบรวม ศึกษา และเลือกใช้ประโยชน์จากข้อมูลทั้งหลายเกี่ยวกับการสร้างเสริมความเจริญอย่างเพียงพอ ยิ่งกว่านั้น สภาพความเจริญที่รออยู่ข้างหน้าในวิถีทางของการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ ก็ยิ่งทำให้มีความต้องการจริยธรรม

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๑๓), หน้า ๑๐.

๒. พระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทย แม้ว่าปัจจุบันในระดับพื้นผิว จะมองเห็นว่าผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ยังสืบต่ออยู่อย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย การสอนจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา หรือการนำพระพุทธศาสนาไปใช้ในการสอนจริยศึกษา เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกลมกลืนกับรากฐานทางวัฒนธรรม และพื้นเพทางจิตใจของคนไทย เป็นจริยธรรมที่กลมกลืนบนพื้นฐานที่ต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ ซึ่งทำให้พร้อมที่จะทำงานได้ง่าย ฉับไว และเบาแรงกว่าการกระทำด้วยวิธีอื่น จึงไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ในทางจริยธรรม

๓. ชาวพุทธควรมีสิทธิเรียนจริยศึกษาแบบพุทธ การปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งศีลธรรมที่รองรับเป็นพื้นฐานการที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนา และนับถือต่อกันก็เพราะมีความเชื่อในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าว่า ได้ทรงค้นพบศีลธรรม และทรงสั่งสอนระบบจริยธรรมที่ถูกต้องจริงแท้ตรงตามศีลธรรมนั้น จึงเห็นชอบและพอใจที่จะนำเอาหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม หรือระบบการปลูกฝังจริยธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นระบบชีวิตทางศีลธรรมของตน

พูดอีกนัยหนึ่งว่า ชาวพุทธนับถือพระพุทธศาสนาก็คือเชื่อในระบบจริยศึกษาแบบพุทธ ชาวพุทธจึงควรและมีสิทธิที่จะเรียนจริยธรรม ด้วยจริยศึกษาแบบพุทธ การปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องนี้คือช่วยกันค้นหาให้พบ และจัดจริยศึกษาแบบพุทธให้แก่ผู้เรียนที่เป็นพุทธศาสนิกชน

๔. สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจัดจริยศึกษาที่มีเอกภาพ สังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน แม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย ก็เป็นความแตกต่างในระดับของการพัฒนาการทางจิตปัญญา ส่วนหลักความเชื่อและหลักคำสอนทั่วไปคงเป็นตัวแบบเดียวกันจึงน่าจะใช้ความได้เปรียบคือความมีเอกภาพทางศาสนาให้ประโยชน์

๕. สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพมาก ถึงขั้นที่อาจพูดได้ว่ามากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก

๖. การเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อมาร่วมอยู่และร่วมพัฒนาสังคมโลก การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งที่คนที่อยู่ในสังคมไทยควรจะต้องรู้ ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตนเป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่จะต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ถ้าคนไทยไม่รู้จักพระพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันก็คงต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของการศึกษาของชาติ

๗. การศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นสำหรับมาพัฒนาสังคมไทย ความล้มเหลวด้านหนึ่งของการศึกษาในสังคมไทย คือ การที่ไม่สามารถสร้างผู้นำและชนชั้นในด้านวิชาการและระบบแบบแผนสมัยใหม่ ที่เป็นความเจริญอย่างตะวันตกนั้น เป็นที่แน่นอนชัดเจนว่าการศึกษาของชาติได้ผลิตคน

ที่มีความรู้ความสามารถ เก่งกว่าชาวบ้านหรือประชาชนไปอย่างมากมาย ทำให้เรามีความพร้อมในด้านหนึ่งที่จะพัฒนาสังคม

แต่นั้นเป็นด้านหนึ่ง ซึ่งหาเพียงพอไม่ เพราะในขณะเดียวกันนั้นเองก็เป็นทีที่แน่นอนจนชัดเจน เช่นเดียวกันว่าการศึกษาของเราได้ผลิตคนที่ห่างเหินแปลกแยกจากสังคมไทยไม่รู้จักสังคมไทยไม่รู้เรื่องราวของไทย ไม่เข้าใจความคิดจิตใจของชาวบ้านที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของไทย

คนที่เป็นผลผลิตของการศึกษาอย่างนั้น เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมาดำเนินชีวิตร่วมในชุมชนไทย และทำงานให้แก่สังคมไทยท่ามกลางคนไทย เขาต้องการรู้เรื่องของไทย เช่น วัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนาตามคติไทยต่อจากชาวบ้าน

๘. การศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมไทย
พระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งต่างจากศาสนาทั่วไปจนบางทีผู้ที่มองความหมายในแง่ของศาสนาอื่นๆ ถือว่าพระพุทธศาสนาไม่เป็นศาสนาหรือมีฉะนั้นก็เป็นศาสนาแห่งปัญญาเพราะไม่บังคับศรัทธาแต่ถือว่าปัญญาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ให้เสรีภาพทางความคิด ไม่เรียกร้องและไม่บังคับความเชื่อ ไม่กำหนดข้อปฏิบัติที่บังคับแก่ศาสนิกชนแต่ให้พิจารณาเลือกตัดสินใจด้วยตนเองด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและความเชื่อถือปฏิบัติที่ถูกต้องขึ้นต่อการศึกษา เช่นนี้ ไม่ว่าสถาบันพุทธศาสนาจะเอาใจใส่จัดการศึกษาให้แก่ศาสนิกชนของตนหรือไม่ก็ตาม ในกรณีทีพลเมืองส่วนใหญ่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา รัฐที่เป็นประชาธิปไตยและมีความรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขของประชาชน และต่อความเสื่อมความเจริญของสังคมจะต้องเอาใจใส่ชวนชวนเยื้ออำนวยการให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธศาสนิกชนให้ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะว่าความเป็นพุทธศาสนิกชนของประชากรส่วนใหญ่เหล่านั้นอยู่ในตัวบุคคลผู้เดียวกันกับที่เป็นพลเมืองของประเทศไทยอย่างแยกจากกันไม่ออก

๙. ข้าราชการต่างๆ ในวงการพุทธศาสนาของไทยเป็นเครื่องสะท้อนสภาพเสื่อมโทรมทั้งของสถาบันพุทธศาสนาและสังคมไทย สภาพตกต่ำเสื่อมโทรมทั้งทางภูมิธรรมและภูมิปัญญาน่าจะเพียงพอแล้วที่จะกระตุ้นเตือนปลุกเร้าผู้บริหารทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายศาสนาบุคคลผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมตลอดถึงคนไทยทุกคนให้เกิดความสำนึกตื่นตัวขึ้นมาเร่งรีบแก้ไขปัญหาด้วยการจัดและส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในแง่การเรียนรู้กับเนื้อหาและหลักคำสอนที่ถูกต้องแท้จริง

๑๐. บุรณาการสำคัญ ขั้นตอนที่ขาดหายไป คือ การบูรณาการด้วยการสอนจริยธรรมเข้าในวิชาทุกวิชานั้น เป็นเพียงแง่หนึ่งด้านหนึ่งของบูรณาการ เป็นการบูรณาการในขอบเขตที่แคบเฉพาะส่วนหนึ่งเท่านั้น

๑๐.๑ บุรณาการองค์จริยธรรมเข้าในระบบจริยธรรม หมายถึง การบูรณาการจริยธรรมเฉพาะอย่างเข้าในระบบจริยธรรมที่เป็นองค์รวม หรือการบูรณาการเนื้อหาจริยธรรมเข้าในชีวิตจริงคนพุทธศาสนิกชน

๑๐.๒ การบูรณาการตนเข้าในชุมชนหรือบูรณาการบุคคลเข้าในสังคม ที่สำคัญมาก คือ การบูรณาการคนรุ่นใหม่เข้าในสังคมไทย และในปัจจุบันการที่มีปัญหานี้มากขึ้นแม้ว่าปัญหาจะไม่ออกมาในรูปที่รุนแรง

๑๐.๓ การบูรณาการสถาบันศาสนาเข้าในระบบจริยศึกษาของชุมชน จากความหมายที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่อง ทางสายอิสราภาพของการศึกษาไทย ได้ข้อสรุปว่ารัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุผลสำคัญ ๓ ประการ ไว้ดังนี้

๑๐.๔ คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ

๑๐.๕ คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืน และได้ผลดี

๑๐.๖ สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตพัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

๑๑. จากคติแห่งศาสนศึกษาในอังกฤษสู่ความคิดหาทางสายกลางของการจัดจริยศึกษาในประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติการศึกษา ค.ศ. ๑๙๔๔ (พ.ศ. ๒๔๘๗) กำหนดให้เรียนวิชาศาสนาเป็นการศึกษาบังคับสำหรับนักเรียนทุกคน ให้อสอนจริยธรรมที่ปานกลางๆ แต่เนื้อหาที่ต้องเรียนเกี่ยวกับศาสนายังปรากฏในวิชาอื่นๆ ด้วย ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้

๑๒. ทางสายกลาง ใ้การเรียนปนกิจกรรมรวมกันที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนทั้งสองฝ่ายร่วมมือประสานงาน มีบทบาทแสดงต่อกัน

๑๓. เรื่องสำคัญของตนเองที่ควรจะต้องรู้ สิ่งดีที่ตนมีพิเศษ อีกด้านหนึ่งของการศึกษา พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก คือการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นองค์ความรู้หรือ เป็นเรื่องของวิชาการ และการศึกษาพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่งแห่งอารยธรรม ของมนุษยชาติ

๑๔. หลักการที่ควรตรวจสอบและปฏิบัติที่ควรทบทวน เป็นที่ยอมรับกันว่า โลกซีกตะวันออกนี้มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมจิตใจดีกว่าโลกซีกตะวันตก สังคมไทย ควรตื่นตัวปลูกจิตสำนึกในความเปนผู้นำและผู้ให้ขึ้นมา อย่างน้อยควรจะรักษาความเปนผู้นำ ดานจริยศึกษาและการพัฒนาจิตใจไว้ให้ได้ จากความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ดังกล่าวสรุปได้ว่า ความสำคัญของการเรียนรู้พระพุทธศาสนา คือ พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษา เป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้อง

พื้นฐาน เดิมของสังคมไทย ชาวพุทธควรมีสิทธิเรียนจริยศึกษา การจริยศึกษาที่มีเอกภาพสังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นแหล่งสำคัญแห่งหนึ่ง^๔

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลินีวิยวสถิรคุณ ได้ให้ความหมาย สาระความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๑. ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ความสุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติตามครรลองคลองธรรม ซื่อตรงต่อหน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตรงความเป็นจริงต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา และคำมั่นสัญญา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

๒. ความขยัน หมายถึง ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมออดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหา จนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

๓. ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว และภารกิจทางสังคม จะต้องกระทำให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความสุจริต ความ เต็มใจ และความจริงใจ เป็นความเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจ มุ่งมั่น ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้งานสำเร็จตาม เป้าหมาย และยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย ทั้งพยายามปรับปรุง การปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๔. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตาม และยึดมั่นใน ระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรมจารีตประเพณี ทั้งวินัยในตนเอง และวินัยต่อสังคม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการให้ความสำคัญ ความเคารพ และยอมรับที่จะปฏิบัติ ตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อบังคับของสังคม เป็นพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถควบคุมตนเองและ ปฏิบัติตนตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

๕. ความอดุสาหะ หมายถึง ความพยายามที่ทำงานให้สำเร็จลุล่วง ด้วยความอดทนไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค มานะ บากบั่น ขยัน อดทน เพียรเอาใจใส่อยู่เป็นนิจและเสมอต้นเสมอปลาย

๖. ความมุ่งมั่น หมายถึง ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การทำงาน ทำงานด้วยความเพียรพยายามและอดทนเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๗. ใฝ่เรียนรู้ หมายถึง ตั้งใจเพียรพยายามในการเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แสวงหา ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปลง องค์กรความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๘), หน้า ๒ - ๗.

๘. ความอดทนอดกลั้น หมายถึง ความมั่นคงหนักแน่นไม่หวั่นไหวทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหา หนตราบตรำ หนักเจ็บใจ หนักเอาเบาสู้อยอมรับความลำบากและอุปสรรค และ รู้จักข่มใจเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ เป็นระยะเวลาานาน “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง”

๙. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ โดยปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างทางความคิด

๑๐. ความเสียสละ หมายถึง การรู้จักแบ่งปัน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น โดยอาจต้องเสียสละทรัพย์ แรงงาน เวลา และกำลังสติปัญญา ในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน

๑๑. ความมีน้ำใจ หมายถึง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร ที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล แสดงน้ำใจดีต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

๑๒. ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่และเอ็นดูปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ รวมทั้งการไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น สามารถแสดงออกได้โดยการช่วยเหลือทั้ง ทางการกระทำ หรือวาจา

๑๓. ความสุภาพ หมายถึง เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิจกรรมารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานการณ์และกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่น ทั้ง โดยวาจาและท่าทาง และวางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

๑๔. ความมีสัมมาคารวะ หมายถึง ความเคารพนอบน้อม โดยการทางกายและทางวาจา ความกตัญญู คือ ความรู้สึกสำนึกในการอุปการคุณ หรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่มี ต่อตนเอง กตเวทิตี คือ การแสดงออกเพื่อการตอบแทนบุญคุณ ความกตัญญูกตเวทิตี จึงหมายถึง ความรู้บุญคุณแล้วทำตอบแทนบุญคุณให้ปรากฏ

๑๕. ความพอเพียง หมายถึง ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้ง เป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีคุณธรรม

๑๖. การประหยัด หมายถึง การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น พอสมควรแก่ฐานะ รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

๑๘. มีจิตสาธารณะ หมายถึง ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน เข้าร่วม กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม^๔

สรุปคือ การศึกษาจะต้องกล้าเผชิญหน้าความจริง ถ้าพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบ สำคัญอยู่ในกระบวนการสืบทอดต่อเนื่องของสังคมไทย ไม่ว่าจะโดยฐานะที่เป็นสถาบันสังคมอันกว้าง ใหญ่ก็ดี โดยเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยก็ดี โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมสังคมไทยก็ดีโดย เป็นมรดกและเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยก็ดี โดยเป็นระบบคุณธรรมจริยธรรมที่สังคมไทยได้ยอมรับ นับถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานกันมาก็ดี การศึกษาจะต้องจัดดำเนินการให้คนไทยศึกษาพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ที่เป็นองค์ความรู้และในแง่ที่เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิตและสังคม

๒.๒ สารระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสารระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตาม สภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความ แตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

กลุ่มสารระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความ เชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับ บริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่ เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่างๆ ไว้ดังนี้

๑. ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการ พัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่ เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

๒. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองใน สังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและ ความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การ ดำเนินชีวิตอย่างสันติในสังคมไทยและสังคมโลก

^๔ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๖๐), หน้า ๕๔ - ๕๗.

๓. เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีตความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

๕. ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรและภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลกการใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑

รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นมีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒

เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๒.๑

เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒

เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส ๓.๑

เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตราฐาน ส ๓.๒

เข้าใจระบบ และสถาบันทรงเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์**มาตราฐาน ส ๔.๑**

เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตราฐาน ส ๔.๒

เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและความสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตราฐาน ส ๔.๓

เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์**มาตราฐาน ส ๕.๑**

เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุปและใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตราฐาน ส ๕.๒

เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๑๑}

นอกจากนี้แนวการสอนวิชาพระพุทธศาสนายังได้มีผู้ให้ความหมาย ของแนวคิดการ สอนในพระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกซ์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ๑. ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ๒. ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี ๓. และศาสนาบุคคล ถือเป็นเปลือกอีก หรือ กระจี๊ของศาสนา ๔.

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๔ – ๑๑๗.

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือ ปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจรรยา ความหมาย ของธรรมจรรยา แปลว่า ความประพฤติ ธรรม ธรรมจรรยา เป็นคำสมาทานจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำจริยา แปลว่า ความ ประพฤติปฏิบัติ อากาการปฏิบัติรวมความแล้วธรรมจรรยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดีหรือ การปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความ ประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรใน ระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมใน ความหมายเดียวกับจริยธรรม

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้ ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธ ศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมา พร้อมเสร็จทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสอง คือ ปัญญาที่แท้มาพร้อมกับคุณธรรมมีกรุณา เป็นต้น และเป็น พื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็นจริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ ของพุทธศาสนา จึงถือว่าพุทธศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน^{๑๑}

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายคำว่า การศึกษา มาจากรากฐานแห่ง พระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่า สึกขาในภาษาบาลี หรือศึกษาในภาษา สันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่าศึกษา หรือ สึกขา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึงการอบรม ศึกษาอบรมให้ เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์” คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สึกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สึกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องทีออกไป ภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตามแต่ สึกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขา รวม ความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเอง ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุ จุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้อง ไว้ ๔ ทาง ดังนี้

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญหา ปัญญา แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, วถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้ กระจ่างแจ้งถึง ภาวะการณ์ที่มันเป็นจริง

^{๑๑} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมืองค์ ๘ ที่มีคำว่า สัมมานำหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวสัมมาทิวฐิเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทิวฐิมาเป็นแนวทางศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทาง ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียนกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม คือมีชีวิตได้ อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง^{๑๒}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมาย ของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอม จิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างกัน มากยิ่งกว่าความแตกต่างของรูปร่างวัตถุที่อยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่า มนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๑๓}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการทัศน์ การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศน์ในรูป ของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอด (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดทีมการวางแผนทำให้ได้รับ ความรู้ทักษะ และเจตคติ อันนำไปเป็นการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้ แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (Non Formal) และไม่เป็น ทางการหรือตามอธยายาศัย (Informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๑๔}

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษาคือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคน หรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอา คุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจาก

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, มปป.), หน้า ๑๕.

^{๑๓} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

^{๑๔} พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนา เป็น ต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซท, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ – ๗๖.

การศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา การพัฒนามนุษย์ หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจและความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิธีแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดัดศักยภาพที่มี อยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้่องงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะต้องรับสิ่งภายนอก^{๑๕}

๒.๒.๑ วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็ต้องรู้

๒. จริยศึกษา คือ ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้องรู้จักสามัคคีรวมถึงความมัธยัสถ์รู้หน้าที่

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท

๓.๑ กำลังทางทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามัยดี

๓.๒ กำลังวิญญาน (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคงแล้วกำลังกายไปตามทาง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณ อย่างสัตว์ให้สิ้นไปมีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น^{๑๖}

๒.๒.๒ เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษา ไว้ดังนี้

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง

๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์

๔. การนึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ

๕. มีจิตวิญญานสูงส่งสมกับความเป็นมนุษย์^{๑๗}

^{๑๕} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๘.

^{๑๖} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (เรื่องเดียวกัน) หน้า ๒๐.

^{๑๗} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (เรื่องเดียวกัน) หน้า ๒๒.

๒.๒.๓ วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้สรุปไว้เป็นประเด็นแห่งการศึกษาดังนี้

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจโลกแห่งชีวิต ของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ธรรมชาติเหล่านั้นในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อกำจัดความอดอยากโรคร้ายไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัยธรรมชาติต่างๆ

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทางสังคมมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะ อยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี^{๑๘}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าวสรุป ถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั่นคือ การศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกินมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คน ที่มีภavana ๔ ได้แก่ กาย ภavana สีสภavana จิตภavana และปัญญาภavana เทียบได้กับปัจจัยสี่ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริชฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๑๙}

๒.๒.๔ หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้นแล้วมาเปิดเผยให้ทราบ ว่า หลักธรรม คือ ความจริงเหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่า ความจริงอันนี้คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้ขึ้นมาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้นจะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้นเหมือน บิดา มารดา แม้นมีทรัพย์มากแต่จะให้ทรัพย์แก่ บุตรตามสมควร แก้วและความจำเป็นเท่านั้น

^{๑๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (เรื่องเดียวกัน) หน้า ๗๐.

^{๑๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผลที่ ผู้ฟังพอจะตรงตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึกตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติ ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของ พระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดัง เช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ใช่บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่ง ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธรองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของ มนุษย์ว่ามี ๔ ระดับ ด้วยกันจึงตรงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๓.๑ เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุขงอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไปเมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะ ใดดีเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๓.๒ เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบกับเรื่องที่เขาสนใจอยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้รู้ธรรม ว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจที่แสดงธรรม คือ^{๒๐}

๓.๒.๑. จัดแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทานกถา สลิกกถา เป็นต้นไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๓.๒.๒ จัดแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบเพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓.๒.๓ จัดแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๓.๒.๔. จัดไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

๔. จัดไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น การสอนธรรมของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรม หรือ ทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้นโดยวิธีการ ดังนี้ คือ^{๒๑}

^{๒๐} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓

^{๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๔.๑ การสอนโดยวิธีเอ็กสติกส์ลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดี มีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ

๔.๒ ทรงสอนโดยวิธีปฏิภาณลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๔.๓ ทรงสอนโดยวิธีวิวิธชลลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่อง ที่ ทรงแสดงแก่ อภัยราชกุมาร

๔.๔ สอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่อง นั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา

๒.๒.๕ ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จะเป็นความงามหน้อยไม่ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทน มีความสุข”

๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึง วิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของ พระพุทธเจ้า ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออนิหิริยของเวไนยชนทำนองเดียวกับช่างเหล็ก จะต้องใช้ไฟแรง แก่เหล็กที่แข็ง

๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่น พระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึง เป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย” ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรม หรือปลุกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี เช่น

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้น ทั้งหมด เช่น เรื่องการทรมานตน

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลง ทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอน แตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยายในการสอนแบบบรรยายพระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่

๕ แนวคิดด้วยกัน คือ

๕ ๑ สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟังเป็นจุดศูนย์กลาง

๕ ๒. ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบนี้พระองค์ใช้เพื่อเป็นการ เปรียบเทียบจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๕ ๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคล ทุก ระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๕.๔ ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุเหล่านั้นๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕.๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธีเป็นการสอนโดยวิธีการซักไซ้ไล่เลียของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคลที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตรเป็นตัวอย่าง การทดลองการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูปบางคณะว่าได้ ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไรจากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบ นั้นไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวแล้วก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไปยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์พอสรุปได้ดังนี้

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติการวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำการเป็นพหูสูตเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฉาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญ หรือทำสมาธิจนบรรลุฉาน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น^{๒๒}

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า การสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่าเป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อการดับทุกข์ พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสี่สพาวนสูตรมีความว่า^{๒๓}

เสฐียรพงษ์ วรรณปก เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ สีสปาวัน ใกล้กรุงโกสัมพี พระองค์ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบไว้ในพระหัตถ์แล้วตรัสถามพระภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายที่อยู่ใน พระหัตถ์กับใบไม้ประดู่ลายที่อยู่บนต้นไม้มีมากกว่ากัน พวกภิกษุได้กราบทูลว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุว่าใบไม้ประดู่ที่อยู่ในพระหัตถ์น้อยนิดเหมือนพระองค์ทรงรู้ธรรมะมากแต่ในการสอนนั้นสอนเท่าที่จำเป็นเพื่อระงับดับทุกข์เหมือน ใบไม้ในกำมือพระหัตถ์ส่วนธรรมที่รู้แล้วมิได้ทรงแสดงเหมือนใบไม้ทั้งหมดและตรัสแสดงเหตุผล ในการที่มีได้

^{๒๒} พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๖๗.

^{๒๓} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ว่า เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือนิพพานได้^{๒๔}

สุชีพ ปุญญานุภาพ พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นต่อผู้ฟังเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรืออาจไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้ยิ่งกว่านั้นเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่บุคคล เหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากก็ตามย่อมให้เท่าที่จำเป็นแก่บุตรเท่านั้น กล่าวตามแบบแผนทั่วไปการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนให้รู้ในสิ่งที่พระองค์สอนและเกิดผลจริงจากการปฏิบัติในสิ่งนั้น

๑. พระองค์ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

๒. ทรงสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรอง ตามใจให้เห็นจริงได้

๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัครจริยที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ โดยแบ่งหลักการสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง คือ

๓.๑ ทรงสั่งสอนโดยการปฏิวัติเป็นการเปลี่ยนแปลง หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนา อื่นๆ มาประกอบการสอนและพระองค์ทรงรับรองตามที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์

๓.๒ ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูปเป็นการสอนโดยวิธีดัดแปลง ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้นหรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่งแต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผล ของพระองค์

๓.๓ ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักขึ้นใหม่ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่นแต่ก็เป็นไปตามหลักสังฆธรรมที่ทรงค้นพบ^{๒๕}

๒.๒.๖ คุณสมบัติของผู้สอน

พระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กัน ในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒. ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติที่เหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

๓. ภาวนิโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

^{๒๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

^{๒๕} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มุลนิธิ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

๔. วัตถุประสงค์ เป็นนักพูด โดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ

๕. ระวังนักขโมย เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้ถามคำถามลวงเกินคำตักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนได้ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจากลัทธิภายนอกมาขัดขวางต่องานเผยแพร่

๖. คัมภีร์จะ กะถิง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแพร่ที่ดีจะต้องมีความรู้ศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแพร่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมรับปฏิบัติตาม

๗. โน จัญญาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัสแต่ต้องรู้จักชักจูงแนะนำในทางที่ถูกที่ควร^{๒๖}

๒.๒.๗ ลีลาการสอน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เมื่อบมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้

๑. สันทสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. สมุตเตชชา เร้าใจให้แกล้งกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ซโลมใจให้เข้มขึ้น ไร่เรียง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วย ความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติอาจผูกเป็นค่านั่นๆ ว่าแจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ไร่เรียง หรือซี้ซัด เขียวชวน คึกคัก เบิกบาน^{๒๗}

๒.๓ ทฤษฎีและการจัดการเรียนการสอน

๒.๓.๑ ความหมายของ การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการจัดประสบการณ์ให้แก่นักเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นจุดหมายปลายทางและมีเนื้อหาเป็นสื่อที่จะทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนารวมทั้งปัจจัยเกี่ยวพันซึ่งประกอบด้วยผู้สอนเทคนิคการสอนการใช้สื่อในการเรียนรู้ที่จะช่วยในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้บังเกิดผล เพราะฉะนั้นจึงมีท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายเอาไว้หลายท่านด้วยกันดังนี้

^{๒๖} อัง. สดตก (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘),

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้เป็นโครงสร้างที่ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ลักษณะเด่นของรูปแบบการเรียนการสอนมีดังนี้

๑. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
๒. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนรู้
๓. มีแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนในแต่ละช่วง
๔. มีรูปแบบที่แน่นอนและชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
๕. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น (Teaching Models in

Education the Gifted: 1982)

๒.๓.๒ ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของประเทศชาติ ที่จะต้องใช้สิ่งที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมไทยเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม หลักสูตรได้ออกแบบให้สอนเน้นความคิดรวบยอด คือ ความศรัทธาต่อพระรัตนตรัยโดยการสร้างศรัทธาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความศรัทธาต่อ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อเป้าหมายในการสร้างศรัทธาของผู้เรียนที่มีต่อพระรัตนตรัย การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจึงโยงสาระการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนา ควรทำดังนี้

๑. ครูควรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดระดับสูง
๒. คำถามหรือแบบฝึกเมื่อครูสอนพระพุทธศาสนาควรเป็นคำถามปลายเปิด
๓. ส่งเสริมกรณีศึกษาให้สามารถค้นพบวิธีแก้ปัญหา
๔. ฝึกการใช้กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยศึกษาจากสภาพแวดล้อม
๕. ส่งเสริมให้นักเรียนมีอิสระในการเลือกเรื่องที่ต้องการศึกษาค้นคว้า
๖. จัดระยะเวลาให้พอเหมาะและมีความหลากหลายของวิธีการ^{๒๘}

เอกศักดิ์ บุตรลับ กล่าวว่า ความหมายของ การจัดการเรียนรู้ เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางกว่าคำว่า การสอน มีผู้กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึง ผลรวมของการสอนทั้งหลายทั้งปวงนั่นคือ การเรียนการสอนมีความหมายครอบคลุมถึงเหตุการณ์ทุกอย่างที่มีผลต่อการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น การใช้อุปกรณ์และสื่อต่างๆ ตลอดจนการสนทนา การอภิปราย และการให้ศึกษา

^{๒๘} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การบูรณาการข้ามวิชา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

นอกสถานที่ ฯลฯ ซึ่งสรุปได้ว่ากิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ถือว่าเป็นการเรียนการสอนทั้งสิ้น^{๒๙}

อรรถย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ หรือสถานการณ์ใดๆ ที่มีความหมายกับผู้เรียนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้ด้วยตนเองโดยการสังเกต วิเคราะห์ ปฏิบัติ สรุป เพื่อสร้างนิยามความหมายและผลต่อองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ทุกด้านอย่างสมดุล^{๓๐}

ปัญญา ผิวเกลี้ยง กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการหรือการบริหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาหลักสูตร ผู้เรียนและการจัดการชั้นเรียน ผู้สอนและวิธีสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล^{๓๑}

๒.๓.๓ องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

ทิสนา ขมมณี กล่าวว่า องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่แท้จริง ประกอบด้วย

๑. ลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา อัตราการเรียนรู้ ลักษณะการเรียนรู้ และประสบการณ์เดิม
๒. จุดประสงค์ของการสอน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ / กระบวนการ เจตคติ และค่านิยม
๓. เนื้อหาสาระที่จะสอน ได้แก่ ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ความคิดรวบยอดและหลักการการคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ / กระบวนการ และคุณลักษณะเจตคติ
๔. การเตรียมความพร้อม ได้แก่ การเตรียมสภาพแวดล้อม และการสร้างความสนใจ
๕. ดำเนินการสอน ได้แก่ การเลือกวิธีการสอน การเลือกกิจกรรมการสอน และการเลือกสื่อการสอน
๖. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ ได้แก่ การช่วยเหลือเด็กเรียนช้า การสั่งงาน
๗. กิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ การสรุปทบทวนและการส่งเสริมเด็กเก่ง

^{๒๙} เอกศักดิ์ บุตรลับ, **ครูและการสอน (Teacher and Teaching)**, (เพชรบุรี : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙๘.

^{๓๐} อรรถย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ, **การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๓๑} ปัญญา ผิวเกลี้ยง, “ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอาชีวศึกษา” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘.

๘. การควบคุมและตรวจสอบ การวัดความรู้ก่อนสอน การใช้คำถาม การสร้างเสริม
กำลังใจและการวัดผลสัมฤทธิ์หลังการสอน

๙. ผลสัมฤทธิ์ของการสอบ

๑๐. การปรับปรุงแก้ไข

ดังนั้น ระบบจึงมีความสำคัญในการช่วยให้งานต่างๆ บรรลุตามเป้าหมาย หากผู้สอนนำ
ความรู้เรื่องระบบไปใช้ในการออกแบบการเรียนการสอน หรือออกแบบนวัตกรรมก็จะช่วยให้การ
ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น^{๓๒}

สายหยุด จำปาทอง ได้ให้ความหมาย ของความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า
การดำเนินการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นศิลปะที่ยากและเป็นศาสตร์ที่ลึกซึ้ง เพราะต้องใช้เทคนิค
หลายประการ จะต้องมีความรู้ในวิชาการ ความรู้ในตัวผู้สอน กระบวนการสอน อุปกรณ์การสอน และ
สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มากที่สุดและสามารถเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของผู้เรียนได้^{๓๓}

วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้กล่าว ถึงความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนเอาไว้ว่า การจัดการ
เรียนการสอนต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการ
จัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเห็นศักยภาพ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน
จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้^{๓๔}

สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นงานสำคัญและ
เป็นงานหลักของสถาบันอุดมศึกษาเนื่องจากทุกสถาบันการศึกษามีจุดมุ่งหมายให้การเรียนการสอน
ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพโดยการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนนั้นตามแผนพัฒนาการ
อุดมศึกษาระยะยาวได้ระบุไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพของหลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นไปเพื่อ
สร้างบัณฑิตที่มีความรู้และคุณธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายที่ต้องให้ความสำคัญลำดับสูงสุด ดังนั้น การ
จัดการเรียนรู้ควรมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านเนื้อหาสาระพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเตรียมการ
เพื่อเผชิญสถานการณ์รวมถึงการประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเน้นการศึกษาตลอดชีวิต

^{๓๒} ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ฉบับพิมพ์เพิ่มเติม), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔.

^{๓๓} สายหยุด จำปาทอง, แนวคิดในการพัฒนางานการวิชาการของวิทยาลัยครู, (กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๑), หน้า ๑.

^{๓๔} วิชัย วงษ์ใหญ่, การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

สอดคล้องกับหลักการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลัก ๔ ประการของยูเนสโก คือ การเรียนเพื่อการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต^{๓๕}

๒.๓.๔ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุว่า ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องสนับสนุนผู้เรียนโดยแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลที่เหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเองเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องความขัดแย้งทางความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กรและสังคมเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์หาทางแก้ไขโดยเฉพาะศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษโดยการเรียนรู้ในสาระต่างๆ นั้นผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย
๒. ต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
๓. ควรใช้รูปแบบ หรือวิธีการที่หลากหลาย
๔. เน้นการเรียนการสอนตามสภาพจริง
๕. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
๖. การเรียนรู้ร่วมกัน
๗. การเรียนรู้จากธรรมชาติ
๘. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
๙. การเรียนรู้แบบบูรณาการ
๑๐. การเรียนรู้คู่คุณธรรม
๑๑. ใช้กระบวนการจัดการ
๑๒. ใช้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
๑๓. ใช้กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

^{๓๕} สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, ประมวลเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของทบวงมหาวิทยาลัยและหนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

๑๔. บุรณาการเนื้อหาและกระบวนการต่างๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ลักษณะรวม

๑๕. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๓๖}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนว่า “เรียน” หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอนรับการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ หรือความชำนาญ เช่น เรียนหนังสือ เรียนวิชาความรู้^{๓๗} ส่วนคำว่า การสอน หมายถึง การบอกความรู้ให้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ดีชั่ว เป็นต้น^{๓๘} ดังนั้น การเรียนการสอนจึงเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมมือกันถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติ โดยมีการวางแผนเป็นลำดับขั้นตอนมาก่อน^{๓๙}

ทิสนา แชมมณี ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้ว่า

๑. การเรียนการสอนมีความหมายแตกต่างไปจากการสอน (Teaching) เพราะการเรียนการสอน คำนี้ถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากกว่าสอน ที่ครูมีบทบาทสำคัญ

๒. การเรียนการสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างมีขั้นตอนหรือมีกระบวนการมากกว่าสอน

๓. การเรียนการสอนกว้างกว่าการสอน เพราะครอบคลุมปฏิสัมพันธ์มากกว่าระหว่างบุคคล เช่น บุคคลสื่อ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบมากกว่าการสอนที่เน้นครูกับนักเรียน

๔. การเรียนการสอน จัดขึ้นโดยตั้งใจให้เกิดสถานการณ์ แต่การสอนเกิดได้ตลอดเวลา และสถานที่^{๔๐}

นิตดา ธรรมวงศผล ได้กล่าว ถึงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่าไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาสาระว่าผู้เรียนใดเรียนรู้อะไรบ้างแต่สำคัญอยู่ที่ผู้เรียนคิดอย่างไร เชื่อมโยงอย่างไร และปฏิบัติอย่างไร ความสำคัญอยู่ที่การพัฒนาความคิดหากคิดดีคิดถูกต้องจะทำให้นำไปประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง^{๔๑}

^{๓๖} ทิสนา แชมมณี, ศาสตร์การสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๕.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖๙.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔๗.

^{๔๐} ทิสนา แชมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔ - ๗.

^{๔๑} นิตดา ธรรมวงศผล, “ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สักก (วัฒนานันท์อุปถัมภ์)” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๑.

พชร มีกลาง ไต่ถามว่า ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้ คือ

๑. หลักการสอน

๑.๑ สาระสำคัญของการเรียนการสอนจะต้องให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและสอนให้เหมาะสม

๑.๑ การสอนต้องมีเหตุผล สนับสนุนให้เห็นประโยชน์ และโทษของการไม่ปฏิบัติ

๑.๓ การปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเป็นสิ่งจำเป็นโดยครูเป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นผู้นำด้านคุณธรรม จริยธรรม

๒. วิธีสอน การสอนจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมใหญ่เรียนทราบล่วงหน้า ครูควร ระบุว่าให้เรียนทำ อะไรบ้าง กำหนดเกณฑ์ที่จะตัดสินไว้ และใช้วิธีประเมินผลอย่างถูกต้อง การเขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จะต้องระบุเงื่อนไขพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่ต้องการและเกณฑ์ การตัดสิน ครูต้องพิจารณาเนื้อหาจนแล้วจึงเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมหรือจะประยุกต์หลายๆ วิธีในเนื้อหา ๑ เรื่องก็ได้ตามความเหมาะสมของผู้เรียน^{๔๖}

๒.๓.๕ ด้านการใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน

ปราณีต จันทระขันธ์ ไต่ถามว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ต้องใช้ วิธีการหลากหลายรูปแบบประกอบกัน เช่น การตั้งปัญหาการศึกษา ค้นคว้ารายงาน การอภิปราย การโต้วาที การสัมภาษณ์ การสังเกต การเลาประสบการณ์ การเขียนแสดงความคิด การแสดงละคร บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง การเรียนจากข่าวเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งการใช้สื่อประกอบ เช่น หุ่นนิทาน เพลง เกม ประกอบการบรรยาย และการอธิบาย อีกทั้ง เสนอแนวทางเกี่ยวกับวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ควรเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ไม่ควรใช้วิธีบรรยายในทุกเรื่อง บางครั้งควรใช้วิธีการอธิบายเหตุผล ใช้ตรรกะ ใช้การสร้างจุดสะเทือนใจ ใช้การอนุมาน และการอุปมาอุปไมย

๒. ควรมีนิทาน ข่าว หรือเรื่องตัวอย่างประกอบ เพื่อให้เห็นสิ่งที่ต้องการสอนได้อย่างชัดเจน

๓. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เด็กเกิดความมั่นใจและอยากทำ ตามที่ครูสอน หากจะมีแบบอย่างอื่นๆ ให้เด็กยึดถือแบบอย่างนั้นต้องชัดเจนไม่คลุมเครือ

๔. ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ให้มีประสบการณ์ในการคิดและแก้ปัญหา

๕. ใช้สื่อการเรียนการสอน

^{๔๖} พชร มีกลาง ,“สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา ๙” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)**, (สกลนคร: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔.

๖. เน้นการสอนและฝึกฝนอบรมเป็นรายบุคคล ต้องดูความแตกต่างของนักเรียนในเรื่องความพร้อมและสติปัญญา^{๔๓}

๒.๓.๖ ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอน

ประณีต จันทรขันธ์ ได้กล่าวถึง การสอนวิชาพระพุทธศาสนาควร พิจารณาดานต่างๆ ดังนี้

๑. หลักการและจุดประสงค์ในการสอนเนื่องจากพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยเป็นรากฐานของวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของมรดกของชาติ เป็นแหล่งอารยธรรมของมนุษย์และเป็นหลักในการพัฒนาชีวิตและสังคม หลักสูตรพระพุทธศาสนาจึงมีหลักการ ดังนี้

๑.๑ นักเรียนในสถานศึกษาทุกระดับเรียนพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข

๑.๒ การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาจะต้องให้ครบทั้ง ๓ องค์ประกอบ คือ สาระ ความรู้ (ปริยัติ) การฝึกอบรมกาย วาจา ใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติของ ตนเอง (ปฏิเวธ)

๑.๓ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียนความเหมาะสม ของเวลาเรียน การลำดับความยากง่ายการสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องและป้องกันการเข้าใจผิดต่อ หลักของพระพุทธศาสนา

๑.๔ การจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน มุ่งบูรณาการทั้ง ๔ ด้าน คือ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องสนองความต้องการและปัญหาของบุคคลและสังคมมีระบบการฝึกอบรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

๒. วิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ผู้เรียนคิดว่า เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ เยาวชนสวนใหญ่ จึงไม่ชอบและเบื่อหน่าย การจะสอนให้ได้ผลดีผู้เรียนสนใจเรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรทั้งในด้านความพึงพอใจของนักเรียนทางการเรียน และควมมีคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียน^{๔๔}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ได้กล่าววา ในการจัดการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ (วิชาจรณสมปนโน)

^{๔๓} ประณีต จันทรขันธ์ “ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนาและทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี จังหวัดเพชรบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๖ – ๗.

^{๔๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต), **ขอบฟ้าแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๘).

วิชา คือความรู้ดี จรรยา คือความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมี สามคำคือ แนะนำ ทำ ให้ดู อยู่ให้เห็น ดังพุทธพจน์ที่ว่า ตุมเหติ กิจจํ อาตปฺป อกฺขาตาโร ตถาคตา การลงมือปฏิบัติเป็นหน้าที่ ของท่านทั้งหลาย พระตถาคตเป็นผู้บอกวิธีการ ความศรัทธาเป็นรุ่งอรุณแห่งการศึกษา เมื่อจิตอ่อน โยง มีศรัทธาพร้อมที่จะพัฒนาไป ตามลำดับ ๗ ชั้น ดังนี้

๑. มีศรัทธาเขาไปหาครู
๒. ศึกษาคำสอนของท่าน
๓. จดจำเรื่องที่ศึกษา
๔. พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น
๕. เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ
๖. เกิดฉันทะ คือ ความพอใจการศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้
๗. อุตสาหะ คือ รับไปปฏิบัติ

ลำดับชั้นทั้ง ๗ นี้ เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต อาจลดชั้นลงเหลือสามชั้นใหญ่ ดังนี้

ขั้นแรก รับฟังและจดจำข้อมูลที่ได้จากผู้อื่น (ลำดับที่ ๑ - ๓)

ขั้นที่สอง คือ การที่เรามีปฏิกริยาต่อข้อมูลนั้น (ลำดับที่ ๔ - ๕) นั่นคือพิจารณาอย่างถ่อง ถ้วนการที่เราคิด คือ เราเป็นฝ่ายกระทำต่อข้อมูลนั้นโดยจับพลิกคว่ำพลิกหงายมีปฏิกริยา (Reaction) คือ กระทำต่อข้อมูลที่ได้รับ

ขั้นที่สาม คือ เกิดเจตคติต่อเรื่องนั้นวาทิหรือเลว ถ้าเห็นวาทิก็มีฉันทะคือพอใจที่จะทำ ตามและอุตสาหะพยายามจนเกิดทัภษะ (ลำดับที่ ๖ - ๗) จากจัดการเรียนรูพระพุทธานุศาสนาดังกล่าว สรุปลได้ว่า จากจัดการเรียนรูพระพุทธานุศาสนา คือต้องใช้วิธีการหลากหลายรูปแบบประกอบกันสาระ ความรู้ (ปริยัติ) การฝกอบรมกาย วาจาใจ (ปฏิบัติ) และการวิเคราะห์ประเมินผลการปฏิบัติของตนเอง (ปฏิเวธ)

คำหมาน คนใด (นามแฝง) กล่าวไว้ว่า “๑๑๙ กระบวนท่าของครูมีอาชีวะ” ว่าพื้นฐาน การเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความซื่อ ความคต จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดี หรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้วพื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญานความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ และความสามารถแสดงออกซึ่งจิต

วิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใด ปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้ และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๔๕}

ชำนาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่าการสอนศีลธรรม มีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง
๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปรียัติธรรม” การสอนให้รู้ป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรม เป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน^{๔๖}

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “คนเป็นครูไทย” ว่า

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอนตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดีสามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้ทำได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดี ที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมครู ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตา กรุณา ยุติธรรมและมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจา ไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ และยังคงเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอภัยภัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น^{๔๗}

พระมหาอดิศร ธีรสีโล ได้กล่าวถึง หลักการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

^{๔๕} คำหามาน คนไค (นามแฝง), ๑๙๙๙ กระบวนท่าของครมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๔๖} ชำนาญ นิสารัตน์, อ่างในประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษา ใน ระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๔๗} ธีรศักดิ์ อัครบวร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (๑๙๙๖) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้นนั้น คือ ต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว^{๔๖}

พัชราภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักศึกษาที่ได้กล่าวถึง สมรรถภาพในการเป็นครูประสิทธิภาพของครูลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัย เรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี คือ มีความรู้เท่าทางดีใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาดเรียบร้อยสภาพเหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติมี ความยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอน อบรมนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่ และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและมีความรักและเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียนอุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบัง อำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาในด้านการสอนเป็นอย่างดีโดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วมีความสามารถในการนำวิธีการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนจำผลมาปรับปรุงการสอนและสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในด้านการเตรียมการสอน คือ มีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในด้านการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับการสอนชัดเจนรู้จักจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์ การสอน มีความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจนไม่วกวน สามารถดัดแปลงการ

^{๔๖} พระมหาอดิสร ธีรสีโล, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐), หน้า

สอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่ควนสามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดีมี อารมณ์ขันมีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ นักเรียนได้อย่างเหมาะสมทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิด ความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรมหรือด้าน ความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปทเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในด้านการมีมนุษย์สัมพันธ์มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักชาติวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ ที่สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดีด้วยความเสียสละและความ รับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในด้านการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการ เขียน การพูด การค้นคว้า ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกตเพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับ ระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน^{๔๔}

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การเรียนการสอนมีความหมายแตกต่างไปจาก การสอน เพราะการสอนคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากกว่าการสอน ที่ครูมี บทบาทสำคัญ การเรียนการสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ อย่างมีขั้นตอน หรือมี กระบวนการมากกว่าการสอน การเรียนการสอนกว้างกว่าการสอนจึงทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จาก ประสบการณ์และเทคนิคการสอน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการจัด ประสบการณ์ให้แก่แก่นักเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายปลายทางและมีเนื้อหาเป็นสื่อที่จะทำให้นักเรียนเกิดการ พัฒนารวมทั้งปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งประกอบด้วยผู้สอนเทคนิคการสอนการใช้สื่อในการเรียนรู้ที่จะช่วยใน การส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้บังเกิดผล

---

^{๔๔} พิชราภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, *โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน* (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙-๒๐.

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๔.๑ ความหมายการจัดการเรียนรู้ ได้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

สุมิตร คุณานุกร ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่างๆ^{๕๐}

สุพิศ บุญชูวงศ์ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งมีระบบกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรม และมีการกำหนดแผนงานส่งเสริมการเรียนการสอนโดยผู้สอนและผู้เรียน^{๕๑}

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การที่สถานศึกษาจัดมวลงประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ตามความคาดหวัง^{๕๒}

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดซึ่งองค์ประกอบการเรียนการสอนจะประกอบไปด้วย หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และการประเมิน^{๕๓}

สุมาลี จันทร์ชลอ กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ (Learning) เป็นการดำเนินการหรือการจัดประสบการณ์ โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการสอนเป็นอย่างดี และดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้^{๕๔}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อให้ผู้สอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีการอาศัยเทคนิค วิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อและการวัดผลประเมิน ตรวจสอบการบรรลุตามวัตถุประสงค์การ

^{๕๐} สุมิตร คุณานุกร, **หลักสูตรและการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๖.

^{๕๑} สุพิศ บุญชูวงศ์, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาเขตกาญจนบุรี, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^{๕๒} สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, **๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^{๕๓} วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, **การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๕๔} สุมาลี จันทร์ชลอ, **การวัดผลและประเมินผล**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

สอนพระสอนศีลธรรมที่ดีต้องทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเต็มที่ พระสอนศีลธรรมจะต้องมีหลักการ มีความรู้ในเรื่องที่สอน มีทักษะที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทางความรู้ สติปัญญา ได้เต็มศักยภาพ ทำให้การดำเนินการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๒ องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

ทศนา แคมมณี สรุปว่า องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่แท้จริง ประกอบด้วย

๑. ลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา อัตราการเรียนรู้ ลักษณะการเรียนและประสบการณ์เดิม
๒. จุดประสงค์ของการสอน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ / กระบวนการ เจตคติ และค่านิยม
๓. เนื้อสาระที่จะสอน ได้แก่ ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา ความคิดรวบยอดและหลักการคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ / กระบวนการ และคุณลักษณะและเจตคติ
๔. การเตรียมความพร้อม ได้แก่ การเตรียมสภาพแวดล้อมและการเร้าความสนใจ
๕. ดำเนินการสอน ได้แก่ การเลือกกลวิธีการสอน การเลือกกิจกรรมการสอนและการเลือกสื่อการเรียนการสอน
๖. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะ ได้แก่ การช่วยเหลือเด็กเรียนช้าการสั่งงาน
๗. กิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ การสรุปทบทวนและการส่งเสริมเด็กเก่ง
๘. การควบคุมและตรวจสอบ การวัดความรู้ก่อนสอน การใช้คำถาม การสร้างเสริมกำลังใจและการวัดผลหลักการสอน
๙. สัมฤทธิ์ผลการสอน
๑๐. การปรับปรุงแก้ไข

ดังนั้น ระบบจึงมีความสำคัญในการช่วยงานต่างๆ บรรลุผลตามเป้าหมาย หากผู้สอนนำความรู้เรื่องระบบไปใช้ในการออกแบบการเรียนการสอน หรือออกแบบนวัตกรรมก็จะช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น^{๕๕}

อาภรณ์ ใจเที่ยง สรุปว่าองค์ประกอบของการสอนสามารถวิเคราะห์แยกย่อยเป็นองค์ประกอบ ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึงองค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มีมาประกอบกันเป็นการสอน อันประกอบด้วยครูหรือผู้สอน หรือวิทยากร นักเรียน หรือผู้เรียน หลักสูตร หรือสิ่งที่สอน และด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอน ซึ่ง

^{๕๕} ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ฉบับเพิ่มเติม), พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐๔.

จะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ ได้แก่ การตั้งจุดประสงค์ การสอนการกำหนดเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอนและการวัด ประเมินผลองค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การ สอนมีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน^{๕๖}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอน ที่สำคัญอย่างยิ่งต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ ๔ ด้าน ได้แก่

๒.๔.๓ จุดประสงค์การสอน หรือการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ มีผู้กล่าวถึงว่า

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ ได้กล่าวถึง การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ว่าเป็นการกำหนดสิ่ง ที่ต้องการให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้มาจากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของรายวิชาเขียนใน เชิงพฤติกรรมครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ จุดประสงค์การเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ระดับคือ

๑. จุดประสงค์ปลายทาง หรือจุดประสงค์ทั่วไป ซึ่งหมายถึงจุดประสงค์ที่เป็น เป้าหมายสำคัญที่มุ่งหวังให้เกิดกับนักเรียน

๒. จุดประสงค์นำทาง หรือจุดประสงค์เฉพาะ หมายถึง จุดประสงค์ย่อยของ จุดประสงค์ปลายทาง โดยกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญคาดหวังให้เกิดแก่นักเรียน^{๕๗}

ทักษิณา เครือหงษ์ กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) เป็นส่วนหนึ่งที่ระบุ ถึงปรัชญา แนวความเชื่อที่เป็นปณิธานของหลักสูตรเป็นข้อความ หรือสมมุติฐานที่แสดงถึง จุดมุ่งหมายในการสอนของผู้สอนซึ่งควรจะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติ จุดประสงค์สามารถกำหนดได้หลายระดับ เช่น ระดับเป้าประสงค์ (Goal) จุดมุ่งหมาย (Purpose) เป็นต้น จุดประสงค์เหล่านี้มีความเฉพาะเจาะจงแตกต่างกัน จะครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของ ผู้เรียนจำแนกได้เป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ

๑. ด้านความรู้ หรือสติปัญญา (Cognitive Domain)

๒. ด้านเจตคติ หรือความรู้สึก (Affective Domain)

๓. ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain)^{๕๘}

^{๕๖} อารมณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๖ – ๙.

^{๕๗} สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, การจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, **วารสารข้าราชการครู**, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๕ (มิถุนายน – กรกฎาคม, ๒๕๔๒) : ๑๒ – ๑๗.

^{๕๘} ทักษิณา เครือหงษ์, “การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์กับวิชาคำนวณของ ช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”, **วิทยานิพนธ์การศึกษา ดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

วัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวว่า การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนมีหรือบรรลุ ซึ่งมีทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติ จุดประสงค์การเรียนรู้จะได้มาจากจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์และจุดประสงค์ในคำอธิบายรายวิชาการเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์นั้น จะต้องเขียนให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน และเขียนในเชิงพฤติกรรม จุดประสงค์สามารถจำแนกได้ ๓ ด้านคือ

๑. พุทธิพิสัย (Cognitive) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นความสามารถทางสมอง (Head) หรือความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือในทฤษฎี

๒. ทักษะพิสัย (Skill) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติที่ต้องลงมือทำ (Hand)

๓. จิตพิสัย (Affective) คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมหรือเจตคติหรือความรู้สึกในจิตใจ (Heart)

จุดประสงค์การเรียนรู้ อาจแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านประกอบกันได้ ในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ หรือจุดประสงค์การเรียนการสอน จะแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ

๑. จุดประสงค์ปลายทาง หรือ จุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสำคัญ ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนการสอนแต่ละเรื่องหรือแผนการสอน ลักษณะของจุดประสงค์ปลายทาง ควรตอบสนองพฤติกรรมสำคัญของจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของวิชา และจุดประสงค์รายวิชาที่วิเคราะห์ได้จากคำอธิบายรายวิชา นอกจากนี้ ควรสะท้อนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่เป็นผลจากการเรียนรู้ โดยการครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการปฏิบัติและความรู้สึก เช่น เจตคติและค่านิยมต่างๆ รวมถึงการเขียนควรใช้คำบรรยายเป็นพฤติกรรมใหญ่ เช่น มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อม

๒. จุดประสงค์นำทาง (จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม) คือ จุดประสงค์ที่วิเคราะห์แตกออกจากจุดประสงค์ปลายทาง เป็นจุดประสงค์ย่อย โดยกำหนดพฤติกรรมสำคัญที่คาดหวังให้เกิดแก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนจากจุดย่อยไปจนถึงจุดใหญ่ปลายทาง ในการสอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์นำทางไปสู่จุดประสงค์ปลายทาง ซึ่งครูผู้สอนสามารถเขียนจุดประสงค์นำทางโดย ดำเนินการดังนี้

๒.๑ นำจุดประสงค์ปลายทางมาย่อยเป็นจุดประสงค์นำทางหลายๆ ข้อ ทำได้โดยการพิจารณาว่า ผู้เรียนควรมีพฤติกรรมอะไรบ้างจึงจะเกิดการเรียนรู้จุดประสงค์ปลายทางได้

๒.๒ ถ้ามีจุดประสงค์นำทางหลายข้อควรเรียงลำดับพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น จุดประสงค์นำทางบางหัวข้อ จำเป็นต้องเขียนลำดับกัน แต่บางข้อเป็นอิสระต่อกัน

๒.๓ คำกริยาเชิงพฤติกรรมในจุดประสงค์นำทาง ควรแสดงพฤติกรรมที่ต่ำกว่าจุดประสงค์ปลายทาง

๒.๔ จุดประสงค์ปลายทางบางข้อไม่จำเป็นต้องมีจุดประสงค์นำทาง

๒.๕ เขียนในลักษณะจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม^{๔๙}

สรุปได้ว่า การกำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ คือ การกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ในการเรียนการสอน กำหนดสิ่งที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จะต้องมีการกำหนดพฤติกรรมผู้เรียนทั้งในด้านพุทธิสัย (ความรู้ ความคิด) ด้านทักษะพิสัย (ความสามารถในการปฏิบัติ) และด้านจิตพิสัย (ความรู้สึกริ คติ) เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ตามที่ผู้สอนกำหนดไว้

๒.๔.๔ การกำหนดเนื้อหา

บุญชม ศรีสะอาด ได้กล่าวถึง หลักในการจัดเนื้อหา ดังนี้

๑. จัดลำดับเนื้อหาโดยยึดหลักทางตรรก (Logic) หรือ ทางจิตวิทยา
๒. จัดลำดับจากง่ายไปหายาก คือ เรื่องใดที่ไม่ซับซ้อนหรือมีความซับซ้อนน้อยกว่าเรื่องใดที่เป็นพื้นฐานของเรื่องต่อไปก็จัดเรื่องดังกล่าวไว้ก่อน
๓. จัดตามลำดับจากพื้นฐานที่จำเป็น มีเนื้อหา หรือภารกิจการเรียนบางประเภทซึ่งมีลักษณะของการมีลำดับก่อนหลัง กล่าวคือ การเรียนรู้ในเรื่องหลังๆ ต้องอาศัยความรู้ มโนทัศน์ หลักการ จากตอนต้นๆ
๔. จัดลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างชัด
๕. จัดตามลำดับเหตุการณ์ กล่าวได้ว่า จัดตามลำดับเวลาจากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนสู่สิ่งที่เกิดขึ้นก่อนสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง
๖. จัดตามลำดับจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว
๗. จัดเนื้อหาวิชาให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้เอื้อต่อการสะสมความรู้ ในการเรียนรู้ จำเป็นต้องมีการสะสมเพื่อให้เกิดความมั่นคงและเพียงพอสำหรับการที่จะเรียนในขั้นต่อไปอย่างสัมฤทธิ์ผล
๘. จัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อมุ่งให้เกิดการบูรณาการของความรู้ และการถ่ายโอนความรู้จากวิชาหนึ่งไปสู่อีกวิชาหนึ่ง ความสัมพันธ์ในที่นี้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างวิชา อาจจัดเนื้อหาสาระวิชาต่างๆ ให้มีลำดับสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน กล่าวคือ ผู้เรียนเข้าใจ

^{๔๙} วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๘๖.

ความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียนกับประสบการณ์ของตนเอง การที่จะบรรลุจุดประสงค์ในข้อนี้ก็ต้องจัดเนื้อหาและประสบการณ์ให้สัมพันธ์กัน^{๖๐}

อาภรณ์ ใจเที่ยง กล่าวว่า การกำหนดเนื้อหา หมายถึง การเลือกและการจัดลำดับเนื้อหาที่สอน ด้วยการกำหนดเนื้อหาจะทำให้ผู้สอนได้ทราบว่าสอนอะไร ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ใดบ้าง ประสบการณ์ใดควรได้รับก่อนและในขอบเขตมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม การกำหนดเนื้อหาไว้ล่วงหน้าจะทำให้การสอนมีสาระค้ำกับเวลาที่ผ่านไปและมีคุณค่ากับผู้เรียน^{๖๑}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวว่า เนื้อหาสาระเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การเลือกเนื้อหาสาระที่นำมาสอนนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความยากง่ายให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน และขณะเดียวกันต้องให้มีความต่อเนื่องกับความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียนด้วยเนื้อหาสาระสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ประเภทหลักๆ ดังนี้

๑. **ข้อเท็จจริง (Fact)** เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและคงอยู่ในปัจจุบัน โดยไม่ได้เขียนในลักษณะการแสดงคำทำนายและได้มาจากขบวนการสังเกตข้อเท็จจริงอาจได้มาจากการสังเกตโดยตรง เช่น การทดลองในห้องปฏิบัติการ หรืออาจมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น จากพจนานุกรมหรือสารานุกรม การเรียนรู้เนื้อหาระดับนี้จะใช้พฤติกรรมระดับความรู้ ความจำ

๒. **ความคิดรวบยอด (Concept)** คือ คำหรือวลีที่ใช้เรียกประเภท หรือหัวข้อของข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วเพื่อแสดงลักษณะรวมๆ ที่เด่นชัดของกลุ่มนั้นๆ ในการสร้างความคิดรวบยอดผู้เรียนต้องให้ความสนใจกับความคล้ายคลึงของข้อมูล โดยไม่สนใจความแตกต่าง แล้วจัดสิ่งที่คล้ายคลึงกันเข้ากลุ่มเดียวกัน การเรียนรู้ความคิดรวบยอด นอกจากจะต้องรู้และจำความหมายแล้วยังต้องอาศัยความเข้าใจความคิดรวบยอดความเข้าใจความคิดรวบยอดแต่ละเรื่องด้วย

๓. **หลักการและเหตุผล (Generalization)** คือ ประโยคที่สัมพันธ์หรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดสองอย่างเข้าด้วยกัน หลักการจะต้องประกอบด้วยความคิดมากกว่าหนึ่งความคิด และเขียนในลักษณะการแสดงคำทำนาย (**Predictive**) เช่น เมืองสำคัญๆ มักจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำสายใหญ่ๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการหรือเหตุผลต้องอาศัยทั้งความรู้ ความจำ ความเข้าใจและการให้เหตุผล ประกอบการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่างๆ เข้าด้วยกัน จนเป็นหลักการที่ยอมรับกันทั่วไป^{๖๒}

^{๖๐} บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก, ๒๕๔๑), หน้า ๓๖ – ๓๘.

^{๖๑} อาภรณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^{๖๒} วัฒนา ระงับทุกข์, การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, ๒๕๔๑), หน้า ๕๑.

สุนีย์ ภูพันธ์ กล่าวว่า เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้ผ่านการเลือกมาแล้วนั้น ต้องนำมาจัดลำดับเนื้อหา (Organization of Sequence) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ก่อนหลังตามลำดับ สามารถเรียนได้สะดวกและเกิดผลการเรียนรู้สูงสุด นอกจากนี้การจัดเนื้อหาวิชายังช่วยให้เกิดความต่อเนื่องสัมพันธ์ในหลักสูตรทั้งแนวตั้งและแนวนอน แนวทางในการจัดเนื้อหา มีดังนี้

๑. การจัดเนื้อหาตามลำดับจากเนื้อหาที่ง่ายไปหายาก (The Simple-to-Complex Approach) ควรจัดเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย และมีลักษณะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นก่อนแล้วจึงให้เรียนเนื้อหาที่ยากขึ้นไป

๒. การจัดเนื้อหาความจำเป็นที่ต้องเรียนก่อนหลัง (The Prerequisite Learning Approach) ควรสำรวจก่อนว่า ถ้าให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเรื่องที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือในการสอนเรื่องใด ผู้เรียนควรเรียนรู้สิ่งใดมาก่อนบ้างเมื่อทราบแล้วนำสิ่งนั้นมาสอนก่อนเพื่อเป็นการปูพื้น

๓. การจัดเนื้อหาตามลำดับของกาลเวลา (The Chronological Approach) เนื้อหาจะได้รับการจัดลำดับโดยใช้เวลาเป็นเกณฑ์ เช่น จัดเนื้อหาเรียงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน หรือเรียงจากปัจจุบันไปหาอดีต

๔. การจัดเนื้อหาตามลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย (The Whole-to-Part Approach) กล่าวคือ ให้ผู้เรียนเรียนสิ่งที่เป็ภาพรวมทั้งหมดก่อนแล้วจึงเรียนส่วนที่ย่อยหรือแคบลง การจัดเนื้อหาตามลำดับจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนรวม (The Part-to-Whole Approach) การจัดเนื้อหาในลักษณะนี้จะตรงข้ามกับวิธีการจัดตามลำดับจากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อยโดยให้ผู้เรียนเข้าใจส่วนย่อยๆ แล้วค่อยๆ พัฒนาความรู้ความเข้าใจไปยังส่วนรวม

๕. การจัดเนื้อหาตามหัวข้อหรือเรื่อง (The Thematic Approach) การจัดแบบนี้ นักพัฒนาหลักสูตรจัดเนื้อย่อยๆ (Content Elements) ให้อยู่ในหัวข้อหรือเรื่องหนึ่งๆ ในวิชาหนึ่ง อาจประกอบด้วยหลายหัวข้อได้หัวข้อแต่ละเรื่องเป็นอิสระ คือ ไม่ต้องเป็นความรู้พื้นฐานของหัวข้ออื่นๆ หรือบางหัวข้ออาจต้องให้ผู้เรียนเรียนก่อนหรือหลังก็ได้

๖. การจัดเนื้อหาจากสิ่งใกล้ตัวไปสู่สิ่งไกลตัวจากผู้เรียน (The Concentric Cycles) เป็นแนวคิดในการจัดเนื้อหาใหม่ที่เกิดขึ้น โดยจัดให้ผู้เรียนได้เรียนสิ่งที่ใกล้ตัวก่อนและขยายขอบเขตออกไปสู่สิ่งที่ไกลตัว

๗. การจัดเนื้อหาโดยมุ่งขยายความรู้ทางด้านพุทธิพิสัยของผู้เรียนหลักสูตรที่เป็นการจัดลำดับเนื้อหาวิชาแบบนี้เรียกว่า Spiral Curriculum การจัดลำดับเนื้อหาแบบนี้ มุ่งขยายความรู้ทางด้านพุทธิพิสัยของผู้เรียนโดยเริ่มจากขอบเขตที่แคบและมีเนื้อหามีลักษณะง่าย ไม่เป็นนามธรรม

แล้วค่อยๆ ขยายขอบเขตของความรู้ความเข้าใจและความคิดรวบยอดขึ้นไปในแนวตั้งเรื่อยๆ ตามความเหมาะสมกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ของนักเรียน^{๖๓}

สรุปได้ว่า การกำหนดเนื้อหา คือ การกำหนดจัดลำดับทางเนื้อหาในการเรียนการสอนให้เป็นลำดับขั้นตอน เช่น จากเนื้อหาง่ายไปยาก จากสิ่งที่เกิดก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดภายหลัง จากส่วนรวมไปสู่ส่วนย่อย จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งไกลตัว ซึ่งต้องมีเนื้อหาสาระที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันและครอบคลุมพื้นฐานเดิมของผู้เรียน การที่จะบรรลุจุดประสงค์ในข้อนี้ได้ต้องจัดเนื้อหาและประสบการณ์ให้สัมพันธ์กัน

๒.๔.๕ สื่อการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา

กิดานันท์ มลิทอง ได้ให้ความหมายของ สื่อการสอนเปรียบได้กับมือที่สามของครู เพราะครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือทุ่นแรงช่วยเสริมให้การสอนน่าสนใจ และลดพลังงานการที่ครูต้องพูดอธิบายให้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนน่าสนใจ และลดพลังงานการที่ครูต้องพูดอธิบายให้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนลงสื่อการสอนจะช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ช่วยสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้น และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ตลอดจนจำได้นาน สื่อการสอนแบ่งได้เป็นสื่อประเภทวัสดุ เช่น ของจริง ของจำลอง รูปภาพ บัตรคำ แผนภูมิ แผนที่ หนังสือ ฯลฯ สื่อประเภทอุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ โทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง วิดีโอ ฯลฯ และการสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การเชิดหุ่น การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ เนื่องจากสื่อมีหลายประเภท ผู้สอนจึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของบทเรียน ลักษณะของผู้เรียน และสภาพแวดล้อมต่างๆ สื่อการสอนให้ประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนดังนี้

สื่อกับผู้เรียน

๒.๔.๕.๑ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยุ่งยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น และสามารถช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

๒.๔.๕.๒ สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกและไม่เบื่อหน่ายการเรียน

๒.๔.๕.๓ การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนนั้น

๒.๔.๕.๔ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีในระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและกับผู้สอนด้วย

^{๖๓} สุณีย์ ภูพันธ์, แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร : ยุคปฏิรูปการศึกษาไทย, (เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๕ - ๒๐๗.

๒.๔.๕.๕ ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์จากการใช้สื่อเหล่านั้น

๒.๔.๕.๖ ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดให้มีการใช้สื่อในการเรียนการสอนรายบุคคล

สื่อกับผู้สอน

๒.๔.๕.๗ การใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ประกอบการเรียนการสอนช่วยให้บรรยากาศในการเรียนน่าสนใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สอนมีความสุขสนุกสนานในการสอนมากกว่าวิธีการที่เคยใช้การบรรยายแต่เพียงอย่างเดียว เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในตัวเองให้เพิ่มขึ้นด้วย

๒.๔.๕.๘ สื่อจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้สอนในด้านการเตรียมเนื้อหา เพราะบางครั้งอาจให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาจากสื่อได้เอง

๒.๔.๕.๙ เป็นการกระตุ้นให้ผู้สอนตื่นตัวอยู่เสมอในการเตรียมและผลิตวัสดุใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อการสอน ตลอดจนคิดค้นเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้น่าสนใจยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม สื่อการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสมและถูกวิธี ดังนั้นก่อนที่จะนำสื่อแต่ละอย่างไปใช้ ผู้สอนจึงควรที่จะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ข้อดีและข้อจำกัดอันเกี่ยวข้องกับตัวสื่อและการใช้สื่อแต่ละอย่าง ตลอดจนการผลิตและการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้^{๒๔}

๒.๔.๖ หลักการเตรียมสื่อการสอน ในการเตรียมสื่อการสอนผู้สอนควรมีหลักการ ดังนี้

๒.๔.๖.๑ จัดทำ จัดหาสื่อการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับบทเรียน ตามแผนการสอนที่เตรียมไว้ เช่น บัตรคำ ภาพ กระดาษแผ่น วิทยุ แผนภูมิ ฯลฯ

๒.๔.๖.๒ สำนวณวัสดุอุปกรณ์ทุกชิ้นที่นำมาใช้ก่อนว่าอยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ มีความชัดเจนไม่ขาดไม่ชำรุด อาจจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขก่อนใช้ เช่น เดิมสีให้เข้มข้น ถ้าของเดิมสีอ่อนหรือจางไป

๒.๔.๖.๓ ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ก่อนที่จะใช้จริง เพื่อการใช้ได้อย่างคล่องแคล่วถูกต้องตามขั้นตอน ทำให้ไม่ไปเสียเวลาในขณะสอน

๒.๔.๖.๔ สำนวณและจัดเตรียมห้องเรียนก่อนใช้จริงเพื่อมิให้เกิดความบกพร่องในการใช้อุปกรณ์ เช่น มีโต๊ะสำหรับวางอุปกรณ์ มีสายไฟ มีปลั๊กไฟ มีที่แขวนจอฉาย เป็นต้น

๒.๔.๖.๕ จัดเรียงลำดับวัสดุอุปกรณ์การใช้อีกครั้ง เพื่อความคล่องตัวในขณะสอน

^{๒๔} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๑ - ๘๒.

๒.๔.๗ หลักการเลือกใช้สื่อการสอน

ในการเลือกใช้สื่อการสอน ผู้สอนควรได้กำหนดจุดประสงค์การสอนเสียก่อน เพื่อเป็นเครื่องชี้แนะในการเลือกใช้สื่อการสอน และควรมีหลักการในการเลือกใช้สื่อการสอนดังนี้

๒.๔.๗.๑ เลือกใช้สื่อการสอนที่สัมพันธ์กับบทเรียนและตรงเป้าหมายกับเรื่องที่จะสอน ตัวอย่าง เช่น ถ้าต้องการจะสอนแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศไทย ก็ต้องเลือกใช้แผนที่ประเทศไทยที่แสดงอาณาบริเวณที่ปลูกข้าว ไม่ใช่ใช้แผนที่ประเทศไทยแบบทั่วๆ ไป เป็นต้น

๒.๔.๗.๒ เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดีเป็นลำดับขั้นตอน

๒.๔.๗.๓ เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน

๒.๔.๗.๔ สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากมากเกินไป

๒.๔.๗.๕ ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจนและเป็นจริง

๒.๔.๗.๖ มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเอง ควรคุ้มค่างบเวลาและการลงทุน

๒.๔.๗.๗ พิจารณาเลือกสื่อในปริมาณที่พอเหมาะที่จะใช้ประกอบการสอนอย่างแท้จริงไม่มากจนเกินไปจนทำให้การเรียนการสอนส่วนอื่นบกพร่อง หรือเหลือใช้ในแต่ละชั่วโมงเรียน

๒.๔.๗.๘ เลือกสื่อการสอนที่ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้เรียน

๒.๔.๗.๙ เลือกใช้สื่อการสอนที่มีสีสันดึงดูดความสนใจผู้เรียน ควรใช้สีที่เย็นตาและสดใส

๒.๔.๗.๑๐ เลือกใช้สื่อที่มีขนาดถูกต้องตามหลักเกณฑ์ เช่น บัตรคำ ควรมีตัวอักษรสูงประมาณ ๑/๕ นิ้ว ความหนาตัวอักษรประมาณ ๑/๘ นิ้ว และเขียนด้วยหมึกที่มีสีชัดเจน สีที่ควรใช้คือ สีน้ำเงินบนกระดาษสีขาว จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ส่วนรูปแบบของตัวอักษรควรเป็นแบบที่อ่านง่าย มีหัวตัวอักษรชัดเจน หัวไม่ทึบเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้เรียน

๒.๔.๗.๑๑ ควรเลือกใช้สื่อที่แปลกตาไปจากสิ่งที่ผู้เรียนเคยเห็นจำเแล้ว หรือเลือกใช้สื่อที่สามารถเคลื่อนไหวได้ (Movement) จะช่วยเร้าความสนใจผู้เรียนได้ดีเป็นพิเศษ

๒.๔.๘ ขั้นตอนการใช้สื่อการสอน คือ การใช้สื่อการสอนนั้นอาจจะใช้เฉพาะ ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ของการสอนหรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้ ดังนี้^{๖๕}

๒.๔.๘.๑ **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียนนั้นสื่อที่ใช้ในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้างๆ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้ง

^{๖๕} กิตานันท์ มลิทอง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗ - ๘๘.

ก่อนยังมีสื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหา หรือเพื่อให้ผู้เรียนคิด และควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภาพ บัตรคำ หรือบัตรปัญหา เป็นต้น

๒.๔.๘.๒ ขั้นดำเนินการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นสำคัญในการเรียนเพราะเป็นขั้นที่จะให้ความรู้เนื้อหาอย่างละเอียด เพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนจะต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการสอน หรืออาจจะใช้สื่อประสมก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องให้ผู้เรียนได้รับความรู้นั้นอย่างละเอียดถูกต้องและชัดเจน เช่น แผนภูมิ ภาพยนตร์ สไลด์ แผ่นโปร่งใส วิดิทัศน์ หรือชุดการเรียน เป็นต้น

๒.๔.๘.๓ ขั้นวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้นฝึกหัด โดยลงมือปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่เป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้ขบคิด โดยผู้เรียนเป็นผู้ใช้สื่อเองมากที่สุด เช่น สมุดแบบฝึกหัดภาพ บัตรปัญหา แถบบันทึกเสียง หรือชุดการเรียนรายบุคคล เหล่านี้เป็นต้น

๒.๔.๘.๔ ขั้นสรุปบทเรียน เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน เพื่อการย้ำเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย ขั้นสรุปนี้ควรใช้ระยะเวลาสั้นๆ เช่นเดียวกับขั้นนำ สื่อที่ใช้สรุปจึงครอบคลุมเนื้อหาที่สำคัญทั้งหมดโดยย่อและใช้เวลา น้อย เช่น แผนภูมิ หรือแผ่นโปร่งใส เป็นต้น

๒.๔.๙ ข้อควรคำนึงในการใช้สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอนให้ถูกต้อง เป็นการใช้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้สื่อการสอนนั้นมีคุณค่าต่อผู้เรียนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนอย่างแท้จริง การใช้สื่อการสอนจึงต้องคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

๒.๔.๙.๑ ควรฝึกใช้ก่อนสอนเสมอ เพื่อความคล่องตัวในการสอน

๒.๔.๙.๒ ควรแสดงสื่อการสอนให้เห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง เช่น การยกภาพให้ผู้เรียนดู ควรยกให้สูงในระดับอกของผู้สอนและอยู่ข้างหน้า พยายามยื่นชิดกระดานดำให้มากที่สุด โดยเฉพาะห้องที่มีช่องว่างเล็กน้อยระหว่างที่นั่งของผู้เรียนกับกระดานดำ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่นั่งหน้าสุดสามารถมองเห็นได้

๒.๔.๙.๓ ควรหาที่ตั้งวงแขวนสื่อที่มีขนาดใหญ่และมีน้ำหนักเบา เช่น แผนภูมิ แผนที่ เป็นต้น ในจุดที่จะทำให้ผู้เรียนเห็นได้ชัดทั่วทั้งห้อง ไม่ควรยื่นถือแล้วอธิบายจะทำให้ผู้สอนไม่คล่องแคล่วเท่าที่ควร และระหว่างที่ผู้สอนอธิบายมักมีท่าทางเคลื่อนไหวไปมา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นสื่อไม่ชัดเจน

๒.๔.๙.๔ ควรใช้ไม้ยาวและมีปลายแหลมชี้ แผนภูมิ แผนที่ กระดานดำ แทนการใช้ นิ้วมือโดยที่ผู้สอนยื่นขีดไปด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อมิให้บังสายตาของผู้เรียนส่วนใดส่วนหนึ่งจากสื่ออื่นๆ

๒.๔.๙.๕ ควรนำสื่อการสอนมาวางเรียงกันไว้เป็นลำดับที่หน้าชั้นเรียนก่อนถึงเวลา สอน เพื่อสะดวกในการหยิบใช้ เช่น การใช้ภาพ ภาพใดใช้ก่อนควรเรียงไว้ข้างบน เป็นต้น และควรจะ จัดวางได้ในลักษณะที่จะไม่เห็นเหตความสนใจของผู้เรียนเมื่อยังไม่ถึงเวลาใช้ โดยคว่ำหน้าภาพหรือ แผนภูมิที่ยังไม่ใช้ หรือนำหุ่นจำลองใส่ถุงหรือกล่อง เป็นต้น

๒.๔.๙.๖ ควรเลือกใช้เครื่องมือประกอบการใช้สื่อให้เหมาะสม เช่น ถ้าต้องการจะติด แผนภูมิ ภาพแผนที่ ฯลฯ บนกระดานนิเทศ ควรใช้หมุดติด แต่ถ้าจำเป็นต้องติดบนกระดานดำก็ไม่ ควรใช้หมุด ควรใช้ดินน้ำมัน หรือเทปกาวแท และควรตัดเทปกาวเป็นชิ้นๆ โดยติดปลายข้างหนึ่งไว้กับ แผนภูมิให้ครบทุกมุมเสียก่อน เมื่อจะใช้ก็สามารถติดกระดานดำได้เลย หรือตัดเทปกาวเป็นชิ้นๆ ขนาดที่ต้องการแล้วติดไว้ที่มุมเทปกาวก่อนโดยไม่ต้องเสียเวลาตัดเทปกาวแล้วนำมาติดแผนภูมิ

๒.๔.๙.๗ ในการกรณีควรมีการเตรียมผู้เรียนล่วงหน้าก่อนใช้สื่อการสอน เช่น ผู้สอน ต้องการให้ผู้เรียนมีการสังเกตในเรื่องใด ตอนใด ควรบอกให้ผู้เรียนทราบเสียก่อน ผู้เรียนจึงจะทำตาม ความประสงค์ของผู้สอนได้ เช่น การทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ต้องการให้มีการสังเกตผล

๒.๔.๙.๘ ควรใช้สื่อการสอนให้คุ้มค่ากับที่ได้เตรียมมา และใช้อย่างทะนุถนอม กล่าวคือพยายามใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น ใต้ใช้แผนภูมิ แสดงส่วนประกอบของต้นไม้ในชั้น การสอนแล้ว ครูอาจจะใช้แผนภูมินั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่งในชั้นสรุปบทเรียน แต่ต้องมีวิธีใช้ที่แตกต่างกับชั้น การสอน ผู้สอนควรใช้แผนภูมิเป็นสื่อช่วยอธิบายเนื้อหา จึงควรให้ผู้เรียนได้เห็นคำอธิบายประกอบ แผนภูมินั้น ได้แก่ ราก ใบ หน่อ ฯลฯ แต่ถ้าใช้ในชั้นสรุปบทเรียน ผู้สอนควรหากระดาษแผ่นเล็กๆ ปิด คำอธิบายนั้นเสีย เมื่อตั้งคำถามถามผู้เรียนในแต่ละส่วนของต้นไม้แล้วจึงดึงออกเพื่อเฉลยคำตอบที่ละ ส่วน เพื่อจะได้วัดผลการเรียนในชั่วโมงนั้นด้วยการใช้สื่อการสอนเช่นนี้ นอกจากจะทำให้ประหยัด แรงงานในการทำสื่อแล้ว ยังใช้ประโยชน์ได้เต็มที่และเป็นการใช้ที่บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนในแต่ละชั้นตอนด้วย

๒.๔.๙.๙ พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมร่วมหรือได้ศึกษาสื่อการสอนนั้น ด้วยตนเอง เช่น การให้ผู้เรียนอธิบายภาพ สเกตและอ่านบัตรคำ การเลือกภาพจับคู่กับคำ เป็นต้น

๒.๔.๙.๑๐ ควรฝึกให้ผู้เรียนเกิดระเบียบในการใช้สื่อการสอน เช่น ในโอกาสที่ ต้องการแจกลูกไปตามโต๊ะผู้เรียน เพื่อทำการทดลอง ผู้สอนควรส่งสื่อทั้งหมดให้กับผู้เรียนที่นั่งหน้า หยิบส่วนของตนไว้ แล้วส่งที่เหลือให้แก่คนต่อไปหรือในโอกาสที่ต้องการให้ผู้เรียนมาใช้สื่อหน้าชั้น เรียนควรฝึกให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหาชั้นเรียน และไม่ยื่นบังสายตาของเพื่อน

๒.๔.๙.๑๑ ควรคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้สื่อบางชนิด โดยเฉพาะในกรณีที่ จำเป็นต้องให้ผู้เรียนใช้เองควรกำชับผู้เรียนให้ระมัดระวังในการใช้เป็นพิเศษ เช่น การใช้ของมีคม การ

ใช้สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับไฟ เช่น การจุดไม้ขีด ควรมีฝาโลหะ หรือจานแก้วรองรับก้านไม้ขีดที่จุดแล้วมากกว่าจะวางทิ้งไว้บนโต๊ะ ซึ่งอาจทำให้โต๊ะเป็นรอยไหม้และอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้เสมอ

ภาพที่ ๒.๑ ตัวอย่าง สื่อที่นำจัดทำเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การสอนพระพุทธศาสนา

สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ / วัสดุ อุปกรณ์	สื่อประเภทเทคโนโลยี	สื่อประเภทวิชาการ
๑. นิทานสอนคุณธรรมที่ภาพสวยงาม ๒. เรื่องจริงประเภทกฎแห่งกรรม ๓. นิทานชาดก (ภาพประกอบ) ๔. นิทานคติธรรม ๕. ชาด่า (ฉบับการ์ตูน) ๖. หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับพุทธศาสนา เน้นเนื้อหาสนุกมีนิทานประกอบ ๗. ความรู้เรื่องพระไตรปิฎก (ระดับประถม – มัธยม) ๘. หนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับวันสำคัญ ๙. วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ๑๐. หนังสือเรียน ๑๑. ตำรา ๑๒. ของจริง ๑๓. หุ่นจำลอง ๑๔. รูปภาพ ๑๕. หุ่นชัก (เคลื่อนไหวได้) ๑๖. แผ่นภาพ วันสำคัญ ๑๗. พุทธประวัติ ฯลฯ ๑๘. ภาพพลิก ๑๙. แผ่นพับ ๒๐. หุ่นประกอบการเล่านิทาน ๒๑. ภาพสามมิติ ๒๒. แผนภูมิ ขั้นตอนการฝึกสมาธิ ๒๓. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่องการอยู่กับ พระรัตนตรัย การบูชาคนที่ควรบูชา ฯลฯ	๑. เทปบันทึกเสียง ๒. เทปเพลงคุณธรรม ๓. วีดิทัศน์ วันสำคัญและ การปฏิบัติตนของพุทธมาม กะ ๔. วีดิทัศน์ พุทธประวัติ สาวก อุบาสก ฯลฯ ที่ เกี่ยวข้อง ๕. ซีดี – รอม ๗. บทเรียนสำเร็จรูปช่วย สอน ๘. มัลติมีเดีย ๙. อินเทอร์เน็ต ๑๐. โทรทัศน์ ๑๑. เครื่องบันทึกเสียง ๑๒. วิทยุ ๑๓. เครื่องฉายข้ามศีรษะ ๑๔. บทเรียนคอมพิวเตอร์ ช่วยสอน ๑๕. WBI (Web Base Instruction) ฯลฯ	๑. สื่อบุคคล(ภูมิปัญญา ท้องถิ่น) พระสงฆ์ วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ ๒. สื่อธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ๓. การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ เน้น คุณ ธรรม จริยธรรม ๔. กระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย ๕. แหล่งการเรียนรู้ใน ชุมชน ๖. สถานที่ ๗. สถานการณ์จริง

๒.๔.๑๐ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมศาสนา กระทรวงยุติธรรม ได้กล่าวว่า การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยยึดธรรมชาติของวิชาและชีวิตจริงของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจะเน้นการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา คือนอกจากวัดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้วยังอาจใช้กระบวนการวัดตามระบบศีล – สมาธิ – ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและดูด้านที่ฝึกปฏิบัติ คือ^{๖๖}

ศีล พฤติกรรมดีงามทั้ง กาย วาจา และอินทรีย์ทั้ง ๖ เคยชิน คล่องแคล่ว อยู่ตัวเป็นวินัยเข้าสู่ชีวิตโดยการสังเกตและการบันทึก

สมาธิ จิตใจมีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความสุขโดยการสังเกตการสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

ปัญญา ความรู้ ความคิด เข้าใจ การมองเห็นความจริงเท่าทันทั้งระบบความสัมพันธ์ เป็นเหตุเป็นผลเชื่อมโยงประยุกต์เข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง หรือถ้าจะให้ชัดเจนขึ้น ควรประเมินตามสภาพจริงเพื่อดูการพัฒนาวุฒิภาวะทางธรรมจริยา ตามหลักอริยวัฑฒิ ๕ คือ

๑. **ศรัทธา** วัดว่ามีความเชื่อที่ไม่มั่งงาย มีเหตุผลประกอบด้วยปัญญา ซึ่งไม่เปียดเบียนชีวิตและสังคม โดยการสังเกตการสะท้อนความคิดการตรวจสอบตนเอง

๒. **ศีล** วัดว่ามีความประพฤติและวิถีชีวิต ไม่เปียดเบียนแต่ก่อคุณ มีวินัย เอื้อต่อวัฒนธรรมโดยการสังเกตการตรวจสอบตนเองและการบันทึกพฤติกรรม

๓. **สุตะ** วัดว่ามีความรู้เกี่ยวกับข่าวสาร ข้อมูล ทันทต่อเหตุการณ์สถานการณ์ และมีความรู้เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิต กิจการของตนโดยการสอบถาม การสังเกต การสัมภาษณ์

๔. **จาคะ** วัดว่ามีจิตใจกว้างขวางไม่คับแคบเห็นแก่ตัว รู้จักเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์โดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการบันทึก

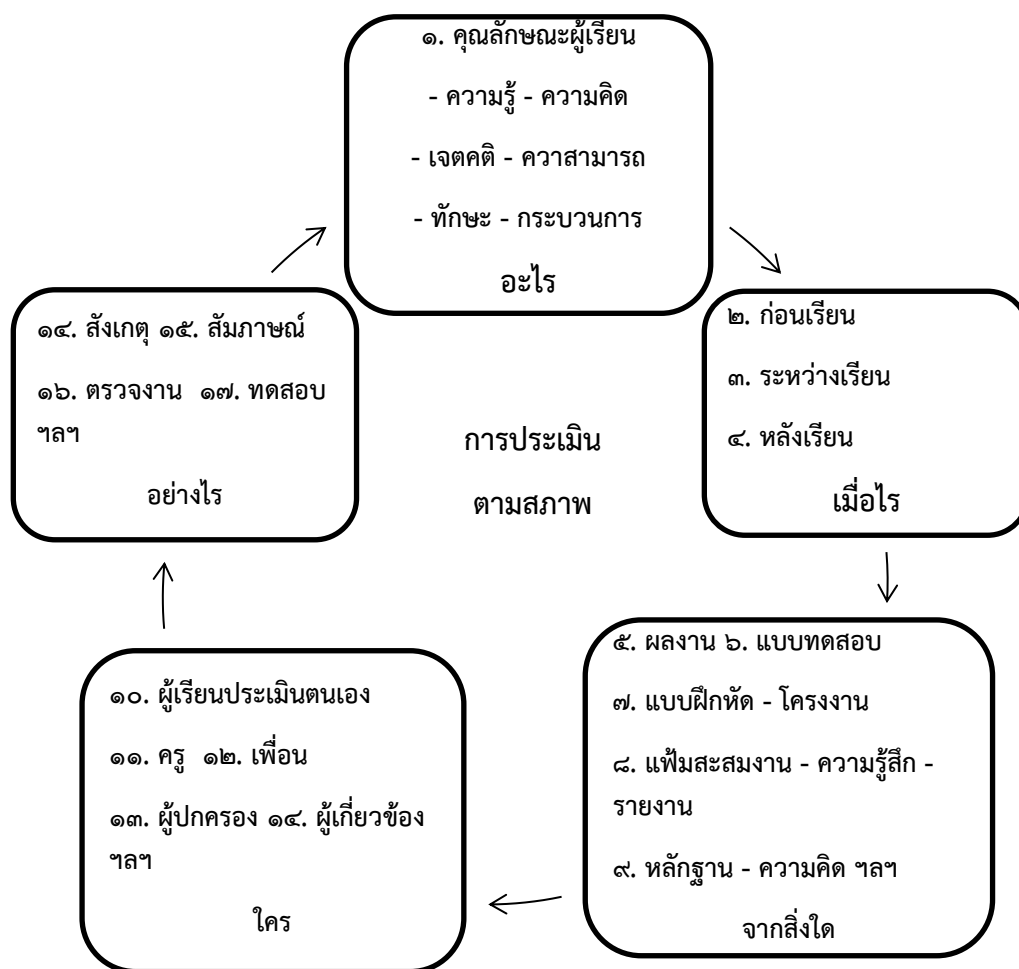
๕. **ปัญญา** วัดว่าคิด เข้าใจ ทำการต่างๆด้วยปัญญา รู้จักแยกแยะชั่วดี คุณโทษ ประโยชน์ - มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หยั่งถึงเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์ การตรวจสอบตนเอง

^{๖๖} สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา, คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการสอน), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓๕ - ๓๔๒.

๒.๔.๑๑ การวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง

หลักการสำคัญของระบบการเรียนรู้ คือ การวัดผลและประเมินผลจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้ และการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามสภาพจริง

ภาพที่ ๒.๒ วงจรการวัดผล / ประเมินผลตามสภาพจริง

๒.๔.๑๒ หลักการสำคัญของการวัดและประเมินผลตามความจริง

๒.๔.๑๒.๑ เป็นการประเมินในสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องในชีวิตจริง ผสมผสานไปกับการเรียนการสอนโดยสอดคล้องกับเป้าหมาย / ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

๒.๔.๑๒.๒ เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ผลงาน / ผลการกระทำรวมถึงแฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน

๒.๔.๑๒.๓ เน้นการประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดค้น การใช้เหตุผล กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้และการปรับปรุงพัฒนางาน

๒.๔.๑๒.๔ เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ตั้งงามของผู้เรียนเป็นการประเมินเชิงบวกไม่ใช้การประเมินเพื่อจับผิดหรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย

๒.๔.๑๒.๕ เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม

๒.๔.๑๒.๖ เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน และอธิบายถึงระดับคุณภาพของผลงาน / การปฏิบัติ (Rubric Assessment)

๒.๔.๑๒.๗ เป็นการประเมินที่ผู้เกี่ยวข้องหลายด้านมีส่วนร่วมในการประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนักเรียนและผู้ปกครอง

๒.๔.๑๓ ขั้นตอนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๒.๔.๑๓.๑ กำหนดผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนักเรียนและผู้ปกครอง

๒.๔.๑๓.๒ กำหนดเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ในการประเมิน

๒.๔.๑๓.๓ กำหนดขอบเขตองค์ประกอบของที่จะประเมิน พร้อมเกณฑ์การประเมิน

๒.๔.๑๓.๔ เลือกสิ่งที่จะประเมินให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมและงาน

๒.๔.๑๓.๕ กำหนดเวลา และสถานที่ที่จะประเมิน

๒.๔.๑๓.๖ รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๔.๑๔ วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงในการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา นี้จะผสมผสานไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในสถานการณ์ที่ผู้เรียนปฏิบัติจริงโดยเน้นให้ครอบคลุมพฤติกรรม การแสดงออก กระบวนการผลิต และแฟ้มสะสมผลงาน ดังนั้นวิธีการ และเครื่องมือที่ใช้มีหลากหลาย เช่น

๒.๔.๑๔.๑ การสังเกต มีทั้งการสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สามารถทำได้ตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนการสอนหรือทำกิจกรรมอื่นๆ นอกห้องเรียนจากการสังเกต ผู้สอนสามารถเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มได้ พฤติกรรมที่สังเกต ได้แก่ การแสดงอารมณ์ สีหน้า กิริยาท่าทาง การพูดคุยโต้ตอบ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน พฤติกรรมการทำงานในกลุ่ม ความอดทน วิธีการแก้ปัญหา ความคล่องแคล่วในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ (Check List) แบบประเมินค่า (Rating Scales) แบบบันทึกพฤติกรรม เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๓ ตัวอย่าง เครื่องมือประเมินการสังเกตแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

แบบสังเกตการทำกิจกรรมกลุ่ม

ที่	พฤติกรรม	มี	ไม่มี
๑	การวางแผน		
๒	หัวหน้ากลุ่มดูแลให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงาน		
๓	สมาชิกให้ความร่วมมือต่อหัวหน้ากลุ่ม		
๔	การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น		
๕	การแสดงความคิดเห็น		
๖	การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย		
๗	การติดตามงาน		
๘	การปรับปรุงงาน		
๙	ความร่วมมือภายในกลุ่ม		
๑๐	ผลงานที่ปรากฏ		

เกณฑ์การประเมิน ถ้ามีการปฏิบัติตั้งแต่ ๘ รายการขึ้นไปถือว่า ดี

ถ้ามีการปฏิบัติต่ำกว่า ๘ รายการถือว่า ควรปรับปรุง

ภาพที่ ๒.๔ ตัวอย่าง เครื่องมือประเมินการสังเกตแบบประเมินค่า (Rating Scales)

แบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

กลุ่มที่ / ชื่อกลุ่ม	รายการประเมิน				
	ความสามัคคี ระดับ ๑ - ๓	การแสดงความคิดเห็น ระดับ ๑ - ๓	การรับฟังความคิดเห็น ระดับ ๑ - ๓	ความคิดริเริ่ม ระดับ ๑ - ๓	การสรุปความคิด รวบยอดระดับ ๑ - ๓
๑.....					
๒.....					
๓.....					
๔.....					
๕.....					

คำอธิบายระดับคุณภาพ ๓ หมายถึง มีพฤติกรรมปฏิบัติตามคุณลักษณะในระดับดี

๒ หมายถึง มีพฤติกรรมปฏิบัติตามคุณลักษณะในระดับพอใช้

๑ หมายถึง มีพฤติกรรมปฏิบัติตามคุณลักษณะน้อยหรือไม่มี

๒.๔.๑๔.๒ การประเมินระดับคุณภาพ (Rubric Assessment) เป็นการประเมินโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและประเด็นที่จะประเมิน พร้อมทั้งอธิบายลักษณะของคุณภาพงานหรือการกระทำ เป็นระดับคุณภาพหรือปริมาณ เพื่อเป็นแนวทางและข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้ทราบว่าผู้เรียนรู้อะไร ทำอะไรได้มากน้อยเพียงใด มีคุณภาพผลงานเป็นอย่างไร โดยมีการกำหนดการให้คะแนนเป็น ๒ แบบ

๑. การให้คะแนนเป็นภาพรวม (Holistic Score) เป็นการให้คะแนนผลงานชิ้นงาน โดยดูภาพรวมว่า มีความเข้าใจความคิดรวบยอด การสื่อความหมาย กระบวนการใช้ และผลงานอย่างไร โดยเขียนอธิบายคุณภาพของงานหรือความสำเร็จของงานตามระดับคุณภาพที่กำหนด

๒. การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytical Score) เพื่อให้มองคุณภาพงานหรือความสามารถของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน จึงได้มีการแยกองค์ประกอบของการให้คะแนน และอธิบายคุณภาพของงานในแต่ละองค์ประกอบเป็นระดับ โดยทั่วไปแล้วจะมีการแยกองค์ประกอบของงานเป็น ๔ ด้าน คือ ความสามารถเข้าใจการสื่อสาร กระบวนการ และผลงาน ดังนี้

ภาพที่ ๒.๕ ตัวอย่าง การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytical Score)

องค์ประกอบ ระดับคุณภาพ	ความเข้าใจ	การสื่อสาร	กระบวนการ	ผลผลิต
๔	แสดงความคิดรวบยอดได้ถูกต้องครบถ้วนอย่างสมเหตุผล มีการสรุปอ้างอิง ประยุกต์ใช้และขยายความคิดได้ดี	สามารถสื่อความหมายได้อย่างดี ถูกต้องนำเสนอได้ชัดเจนแจ่มแจ้งคนทุกระดับเข้าใจได้อย่างดีมีการใช้ภาพสัญลักษณ์ แผนภูมิได้อย่างเหมาะสม	ใช้วิธี การยุทธวิธีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องดีงาม	มีผลงานที่ถูกต้อง สมบูรณ์ครบถ้วนตรงตามคุณภาพมาตรฐานตอบสนองเป้าหมาย จุดประสงค์เชื่อมโยงการตอบปัญหาได้อย่างสมบูรณ์
๓	แสดงความคิดรวบยอดได้ถูกต้อง ตรงประเด็นมีคำอธิบายเหมาะสมแสดงเหตุได้ดีพอใช้	สามารถสื่อความหมายได้ถูกต้องและนำเสนอได้ชัดเจนมีการใช้ภาพสัญลักษณ์ประกอบบ้างในบางส่วน	ใช้วิธีการ ยุทธวิธีในการแก้ปัญหาการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นบางส่วน	มีผลงานที่ถูกต้อง สมบูรณ์สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน และสามารถเชื่อมโยงต่อไปได้เป็นบางส่วน
๒	แสดงความคิดรวบยอดได้ถูกต้อง ในบางส่วนแสดงเหตุผลน้อย	สามารถสื่อความหมายได้พอใช้ นำเสนอด้วยภาพโมเดลน้อย	ใช้ยุทธวิธี ในการแก้ปัญหาและมีการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นบางส่วน	มีผลงานที่ค่อนข้างถูกต้อง สามารถเชื่อมโยงต่อไปได้บางส่วน
๑	แสดงความคิดรวบยอดไม่ถูกต้องสมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ และไม่มีการแสดงเหตุผล	สื่อความหมายให้เข้าใจน้อย ไม่มีการใช้ภาพสัญลักษณ์ เพื่อสื่อความหมายหรือนำเสนอผิดในบางส่วน	มีการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันน้อย	มีผลงานที่ไม่สมบูรณ์ตอบปัญหาที่ต้องการได้น้อย
๐	แสดงความคิดรวบยอดที่ผิดและไม่แสดงเหตุผลใดๆ	สื่อความหมายให้เข้าใจยาก ใช้แผนภูมิผิดหรือไม่แสดงแผนภูมิสัญลักษณ์ใดๆ	ไม่มีการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	มีผลงานไม่ถูกต้อง ไม่สามารถตอบสนองการแก้ปัญหาได้

เกณฑ์การสรุปคะแนน เมื่อจะสรุปคะแนนของวันที่มี ๔ องค์ประกอบ จะมีคะแนนเต็ม ๑๖ คะแนนอาจจะแบ่งเป็นระดับคุณภาพ ดังนี้

๑๓ - ๑๖	หมายถึง ดีมาก	มีค่าระดับ ๔
๑๐ - ๑๒	หมายถึง ดี	มีค่าระดับ ๓
๗ - ๙	หมายถึง พอใช้	มีค่าระดับ ๒
๔ - ๖	หมายถึง ควรปรับปรุง	มีค่าระดับ ๑
๐ - ๓	หมายถึง ไม่ผ่าน	มีค่าระดับ ๑

๒.๔.๑๔.๓ การประเมินแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment)

ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนในสภาพจริง (**Authentic Learning**) และการบูรณาการความรู้ในวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันผลงานต่างๆ ในระหว่างการเรียนการสอนนั้นผู้เรียนจะจัดเก็บไว้ในแฟ้ม หรือกล่อง หรือวัสดุอื่นๆ ที่เหมาะสมกับชิ้นงาน เรียกว่าแฟ้มสะสมผลงานเป็นการสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงความรู้ความสามารถ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในการเรียนรู้ ดังนั้น ขั้นตอนสำคัญของการจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน คือ

๑. การสะสม (**Collect**) เป็นระยะที่รวบรวมงานของผู้เรียน

๒. การคัดเลือกงาน (**Select**) เป็นระยะที่ผู้เรียนคัดเลือกงาน / ชิ้นงานที่ดีที่สุด ซึ่งอาจมีหลายชิ้นที่เพียงพอที่จะแสดงความก้าวหน้า แสดงศักยภาพ และตอบสนองเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจัดระบบแฟ้มให้สมบูรณ์

๓. การสะท้อนความรู้สึกร่องาน (**Reflect**) เป็นระยะการประเมินของผู้สอนความคิดเห็นของผู้เรียนต่อชิ้นงาน / ผลงาน และต่อแฟ้มสะสมงานของตน

๔. การประเมิน (**Assess**) เป็นการประเมินความสำเร็จของผู้เรียนจากผลงานที่แสดงความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ในวิชา หรือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือบูรณาการวิชาต่างๆ ซึ่งจะต้องครอบคลุมทั้งการประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินของผู้สอน เพื่อน และผู้ปกครอง

เพื่อประโยชน์ในการประเมิน ผู้สอนจะต้องอธิบายระดับคุณภาพของชิ้นงานเพื่อให้เป็นมาตรฐานและแนวทางให้ผู้เรียนจัดทำแฟ้มสะสมผลงานที่แสดงความรู้ความสามารถและศักยภาพของตนอย่างชัดเจน ให้ผู้สอนสามารถทราบความสามารถที่แท้จริงและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้ถือถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ และมีผู้ให้ความหมายไว้อีกหลายท่าน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัดผลและประเมินผล” ไว้ดังนี้ การวัดผล (Measurement) เป็นกระบวนการของการกำหนดจำนวนปริมาณของข้อมูลที่รวบรวมได้ การประเมินผล (Evaluation) เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามจุดประสงค์ของวิชาหรือจุดประสงค์ของวิชาหรือจุดประสงค์ของบทเรียนแต่ละบท^{๖๗}

สุมาลี จันทรชะลอ ได้ให้ความหมายของการวัดประเมินผลว่า หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการเพื่อให้ได้จำนวนตัวเลขซึ่งมีความหมายแทนปริมาณหรือขนาด หรือคุณสมบัติของสิ่งที่ต้องการวัดการประเมิน (Assessment) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมสังเคราะห์และตีความข้อมูล เพื่อการตัดสินใจโดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสอบถาม หรือการทำโครงการ กิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้ประเมินกระบวนการประเมินกระบวนการประเมินมีความเกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากกว่าการให้คะแนนและการให้ระดับคะแนนของการทดสอบข้อมูลที่ครูรวบรวมในห้องเรียน^{๖๘}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมาย ของการวัดประเมินผลว่า หมายถึง การทำให้ทราบว่าเกิดการเรียนรู้ตามที่พึงประสงค์หรือไม่การประเมินผลการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ทราบว่าเกิดการเรียนรู้ตามที่พึงประสงค์หรือไม่การประเมินผลจึงเป็นการหาประสิทธิผลของการเรียนการสอนว่ามีจุดใดที่ ต้องปรับปรุงหรือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จนสามารถเรียนเรื่องอื่นต่อไปได้มากน้อยเพียงใดผลการประเมินจึงสามารถนำมาอธิบายประสิทธิผลของการเรียนการสอนในภาพรวมและบ่งชี้ควรปรับปรุงในจุดใดบ้างการจัดการเรียนการสอนจึงจะเป็นไปตามความคาดหวังของหลังนอกจากนั้น การวัดผลการศึกษาจะช่วยชี้ให้ข้อบกพร่องหรือปัญหาต่างๆ ในการเรียนการสอนก่อให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การเรียนการสอนได้ผลเต็มที่^{๖๙}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมาย ของการประเมินผลว่า หมายถึง กระบวนการที่จะทราบว่า การเรียนการสอนนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ ควรจะมี การปรับปรุงในเรื่องใด การวัดแตกต่างจากการประเมินในแง่ที่ว่า การวัดเป็นกระบวนการที่จะกำหนดจำนวน ตัวเลขที่ได้จากการวัดนั้น ส่วนการประเมินเป็นการพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพ คุณค่าในสิ่งที่วัดได้ รวมทั้ง ข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ การตรวจผลงานและการทดสอบ การวัดผล การเรียนของนักเรียน

^{๖๗} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือฝึกประกอบการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑๐.

^{๖๘} สุมาลี จันทรชะลอ, การวัดและประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๖๙} วัฒนาพร ระงับทุกข์, การวัดประสพการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : เลิฟแอนด์ลิฟเพรส, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐.

นักศึกษาใน ๓ องค์ประกอบ คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ปฏิบัติ และเจตคติ เทคนิคการวัดแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระที่เรียน เทคนิคที่นิยม ได้แก่ การสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ และการทดสอบ ส่วนเครื่องมือที่นำมาใช้ในการวัดผล ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ แบบจัดอันดับคุณภาพของงาน แบบทดสอบซึ่งมีทั้งแบบอัตนัย และแบบปรนัย มีประสิทธิภาพ ยากง่ายพอเหมาะ มีอำนาจจำแนกและต้องเชื่อมั่นได้ สิ่งสำคัญในการประเมินก็คือ การให้คะแนนเป็นเกรด โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น ๕ เกรด คือ A B C D หรือ F ซึ่งมีเทคนิคการให้เกรดแตกต่างกันไปเพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติและให้ความยุติธรรมกับผู้เรียน^{๗๐}

ชุมพล ศรีทองกุล ได้ให้ความหมาย ของการวัดประเมินผลว่า หมายถึง กลไกสำคัญในการประเมินผลความสามารถและทักษะของผู้เรียน ข้อควรคำนึงคือ การพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวัดผลและประเมินผลโดยอาจใช้เครื่องมือที่หลากหลาย และเหมาะสมกับลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะวัด เช่น ถ้าวัดเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ก็อาจจะใช้แบบทดสอบวัดผลสมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเครื่องมือหลักและใช้เครื่องมือต่างๆ ประกอบ เช่น การพิจารณาผลงานของนักเรียน การตั้งคำถามในห้องเรียน การสังเกตพฤติกรรม ถ้าวัดความคิดเห็น ความรู้สึก เจตคติ เป็นหลัก โดยจัดทำเป็นแบบบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน หรือใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาในการวัด ที่สำคัญคือผลจากการประเมินจะต้องสะท้อนให้เห็นความสามารถและพัฒนาการของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยสรุปคือ เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๗๑}

เยาวดี วิบูลย์ศรี ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า หมายถึง กระบวนการบ่งชี้ผลผลิตหรือคุณลักษณะที่วัดได้จากเครื่องมือวัดผลประเภทใดประเภทหนึ่งอย่างมีระบบ^{๗๒}

สมนึก ภัททิยธนี ได้ให้ความหมาย ของการวัดประเมินผลว่าการวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการหาปริมาณหรือจำนวนสิ่งต่างๆ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งมาวัดผลจากการตัดสินใจหรือวินิจฉัยสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการวัดผลโดยอาศัยมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนตลอดเวลา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับโอกาสและวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ วัตถุประสงค์ของการวัดผล การศึกษามี ดังนี้^{๗๓} และยังคงกล่าวเพิ่มเติมอีก ว่าการวัดผลการศึกษาที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการ

^{๗๐} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๕.

^{๗๑} ชุมพล ศรีทองกุล, “ครูกับการจัดกระบวนการเรียนรู้”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๑), หน้า ๒ - ๖.

^{๗๒} เยาวดี วิบูลย์ศรี, การวัดผลและการสร้างแบบสอนผลสัมฤทธิ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๗๓} สมนึก ภัททิยธนี, การวัดผลการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

สอนตลอดเวลา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับโอกาสและวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ วัตถุประสงค์ของการวัดผล การศึกษามี ดังนี้

๑. วัดเพื่อค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียนเป็นการวัดเพื่อดูว่าผู้เรียน บกพร่องหรือไม่เข้าใจในเรื่องใดแล้วผู้สอนพยายามอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และมีความ เจริญงอกงามตามศักยภาพของผู้เรียนจุดมุ่งหมายของการวัดผลการศึกษาข้อนี้เน้นว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่ สำคัญที่สุดหรือกล่าวได้ว่าเป็นปรัชญาของการวัดผลการศึกษา

๒. วัดผลเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) เป็นการวัดผลเพื่อค้นหาจุดบกพร่องของผู้เรียนที่ มีปัญหาว่ายังไม่เกิดการเรียนรู้ตรงจุดใดเพื่อหาทางช่วยเหลือเพราะจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลตาม จุดมุ่งหมายที่วางไว้ จัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญที่ผู้สอนจะนำไปใช้ในการจัดสอนซ่อม เสริมได้ถูกต้อง

๓. วัดผลเพื่อจัดอันดับ หรือจัดตำแหน่ง (Placement) เป็นการวัดผลเพื่อจัดอันดับ ความสามารถของผู้เรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งใครควรได้เกรด A, B, C หรือสอนผ่าน – ไม่ผ่าน

๔. วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของผู้เรียน (Assessment) เป็น การวัดผลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนเองมีได้เปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่นว่าพัฒนาขึ้น จากเดิม มากน้อยเพียงใด เช่น การทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) แบบหลังเรียน (Post Test) หรือ การวัดผลในแต่ละภาคเรียนแล้วนำผลมาเปรียบเทียบกัน

๕. วัดผลเพื่อพยากรณ์ (Prediction) เป็นการวัดผลเพื่อนำผลที่ได้ไปคาดคะเนหรือ ทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เช่น การแนะนำว่าผู้เรียนคนใดควรเรียนสาขาใดอาชีพใด เป็น แบบทดสอบความถนัด (Aptitude Test) แบบทดสอบวัดเชาว์ปัญญา (Intelligence Test) มี ลักษณะของการวัดผลเพื่อพยากรณ์

๖. วัดผลเพื่อประเมิน (Evaluation) เป็นการวัดเพื่อนำผลที่ได้มาตัดสินหรือสรุป คุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ควรปรับปรุงแก้ไข อย่างไร เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลเหมาะสมหรือไม่^{๗๔}

สมศักดิ์ สนธิเวชญ์ กล่าวถึง การวัดประเมินผลว่า หมายถึง การประเมินผลการเรียน ของผู้เรียนต้องประเมินตามผลการเรียนรู้และจะต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลการเรียนของตนและต้องให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนา ความก้าวหน้าของผู้เรียน^{๗๕}

^{๗๔} สมนึก ภัททิยธนี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ – ๓.

^{๗๕} สมศักดิ์ สนธิเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒) หน้า ๕๙.

กึ่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม ได้ให้ความหมายของการวัดประเมินผลว่า หมายถึง กระบวนการสำคัญของการจัดการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาและทำให้สามารถติดตามผลการปฏิบัติว่าได้ผลตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้น หลักสูตรการสอนการวัดผลจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอนและมีความเกี่ยวข้องกันโดยตลอด^{๗๖}

สรุปได้ว่าการวัดและการประเมินผล คือ การเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนการสอนว่าเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร โดยมีการกำหนดจุดประสงค์เพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนและตัดสินผลการเรียน ดังนั้นการวัดและประเมินผล การเรียนรู้จึงมีความสำคัญ คือ การวัดผลการศึกษาคือช่วยชี้ให้ข้อบกพร่องหรือปัญหาต่างๆ ในการเรียนการสอนก่อให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การเรียนการสอนได้ผลเต็มที่และเป็น ข้อมูลบ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษา

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ได้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทครูหรือบุคคลิกภาพครู หมายถึง ครูเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าศิษย์ ครูจึงสามารถเป็นกัลยามิตรที่คอยชี้แนะช่วยเหลือศิษย์อยู่เสมอ ครูนั้นนอกจากจะมีกิจวัตรจากดีแล้วจิตใจของครูต้องดีด้วย มีความบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจสั่งสอนศิษย์ด้วยจิตเมตตา ทำตนเป็นตัวอย่างให้ศิษย์ได้เลียนแบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม มีความเมตตาจะฉายออกมาจากใจ เป็นกิริยาที่สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใส นักเรียนได้เรียนกับครูแล้วเกิดความรู้สึกสบายใจ เลื่อมใญ่อยากเรียนด้วย นับว่าบุคลิกภาพหรือบทบาทครูเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างศรัทธาแห่งการเรียนรู้ จึงสรุปได้ว่าบุคลิกภาพหรือบทบาทที่ดีควรมีดังนี้

๑. บุคลิกภาพทางกาย มีความสะอาด แจ่มใส สงบ และสำรวม
๒. เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี กล่าวคือมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของตัณหาและอามิส เพราะผู้มีจิตใจอิสระ ปลอดภัยจากปัญหาเท่านั้นที่จะชี้แนะและช่วยเหลือผู้อื่นได้
๓. มีความมั่นใจในตนเอง เนื่องจากเป็นผู้รู้ที่แท้จริงในสิ่งที่สอนผู้อื่น ครูที่ดีจึงเป็นผู้ที่มีความเรียบง่ายไม่มีปมเด่นหรือปมด้อยในการที่ต้องมาสอนพระพุทธศาสนา^{๗๗}

^{๗๖} กึ่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม, “สภาพการจัดการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตบพิตรภิมุขตามทัศนะของนักเรียนนักศึกษา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒) หน้า ๓๓.

^{๗๗} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การบูรณาการข้ามวิชา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒.

กรมวิชาการ ได้กล่าวว่า บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานการณ์ทั่วไปมักจะประกอบด้วยบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้อง ๒ กลุ่ม คือ ผู้สอน และ ผู้เรียน สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาหลักสูตรวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กำหนดผลการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ ที่จะนำไปสอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และนำไปกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้และลักษณะรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทที่สำคัญของครูจึงต้องนำจิตวิทยาการเรียนการสอน ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดผลมากที่สุด สำหรับการจัดออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้น ครูผู้สอนจึงควรคำนึงองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียน เช่น

๑. ครูควรมีการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ว่าแต่ละคนมีจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ต้องให้ออกาสกับผู้เรียนได้ใช้กระบวนการสืบเสาะแสวงหาความรู้ที่ค้นพบด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด การค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันจะทำให้ผู้เรียนนั้นเรียนอย่างมีความหมายต่อตัวผู้เรียนเองเป็นอย่างมาก

๒. ครูใช้บูรณาการ ซึ่งเป็นการนำกระบวนการที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนการสำรวจประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน อันรวมรวมไปถึงสถานการณ์เงื่อนไขการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เป็นการบูรณาการความรู้ใหม่เข้ากับความรู้เดิมและพร้อมที่นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ สร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาต่อไป

๓. ครูต้องมีวิธีการถ่ายโยงความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อการประยุกต์ใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้แล้ว ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ระบุหรือคาดหวังไว้ ส่วนประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดนั้น ควรเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจที่จะได้ฝึกปฏิบัติ และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดต้องอยู่ในขอบข่ายความสามารถของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งอาจนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้เพียงข้อเดียวก็ได้ ในขณะที่เดียวกัน ประสบการณ์การเรียนรู้เพียงอย่างเดียว อาจนำไปสู่การบรรลุผลการเรียนรู้หลายอย่างก็ได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกโดยไม่มีความรู้สีกว่ากำลังถูกบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับให้ทำ เพราะถ้ามีการบังคับจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้น้อย

๔. ครูควรจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคน สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้สูงสุดตามศักยภาพ

๕. ครูต้องคอยเป็นผู้เอื้ออำนวยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้วผู้เรียนควรจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม จากความไม่รู้ เป็นรู้และรู้จริง จากทำไม่ได้ทำไม่เป็นเปลี่ยนมาเป็น ทำได้ ทำเป็น จากไม่ชอบ เปลี่ยนมาเป็นชอบ

๖. ครูต้องยึดหลักการที่ว่า การจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาศักยภาพทุกด้าน คือ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ครูต้องมองผู้เรียนว่ามีภูมิรู้และภูมิธรรมอยู่ในระดับหนึ่ง ครูจะให้หลักการของศาสตร์ที่จะสอนเท่าที่จำเป็น ให้เพียงวิธีการเรียนรู้แต่ต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเองให้มากที่สุด หรือที่เรียกว่าเรียนรจากสมาธิและพิจารณาตน (Self-Learning) คือ เรียนไปประเมินผลการปฏิบัติของตน ปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ครอบ รัว และรู้แจ้งในที่สุด

๗. ครูต้องทบทวนบทบาทของตนเองใหม่ว่าตนคือ ผู้ที่ให้องค์ความรู้ของกัลยามิตร ๗ ประการ คือ

๗.๑ วางตนในฐานะผู้ที่ศิษย์ไว้วางใจ

๗.๒ วางตนในหน้าเคารพ

๗.๓ วางตนในฐานะผู้ทรงคุณความรู้

๗.๔ วางตนในฐานะเป็นที่ปรึกษาที่ดี

๗.๕ วางตนในฐานะผู้ฟังที่ดี ฟังทั้งคำพูดและความรู้สึกของศิษย์

๗.๖ วางตนในฐานะผู้ทรงปัญญา สามารถอธิบายอย่างลึกซึ้งให้ศิษย์กระจ่างได้

๗.๗ วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ

๘. ครูต้องรู้จักเป็นรายกลุ่ม รายบุคคล และมองว่าผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นอัจฉริยะได้อย่างน้อย ๘ ด้าน คือ ด้านเหตุผล ภาษา ศิลปะการสัมผัส ดนตรี มนุษย์สัมพันธ์ พหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ดการ์ดเนอร์

๙. ครูต้องพร้อมให้ความรัก และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ลูกศิษย์ ครูจึงต้องเปลี่ยนหน้าที่จากผู้สอนเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่อัจฉริยภาพ ทั้ง ๘ ด้าน ของเด็ก

๑๐. การจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ครูจะต้องเน้นและให้ความสำคัญกับผู้เรียนควบคู่ไปกับธรรมชาติของวิชา ครูจะต้องรู้จักนักเรียน ให้นักเรียนรู้ทั้งหลักการ วิธีการเรียนรู้ และคุณธรรมที่จะเกิดตามธรรมชาติของวิชา

๑๑. ครูควรจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ใช้คุณธรรมนำความรู้ บูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ โดยถือว่าครูทุกคนมีหน้าที่พัฒนาผู้เรียนให้ประพฤติดีหลักคุณธรรม และพัฒนาคนให้มีค่านิยมอันพึงประสงค์ ฯลฯ^{๗๘}

สรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่ม จะช่วยให้ครูมีข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม สนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน

๒.๕.๑ บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิด ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ กิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึกที่ดิ้นรนอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข เรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

๒.๕.๑.๑ พัฒนาการเด็กในการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาของเด็กระดับมัธยมต้น

หน้าที่ของครูคือการช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา บุคลิกภาพ อารมณ์ และสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นที่ครูจะต้องมีความรู้ เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของนักเรียนที่สอน พร้อมทั้งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย ในที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของนักเรียนในวัยต่างๆ เพื่อให้ครูได้เข้าใจถึงพัฒนาการที่ต่อเนื่องกัน พฤติกรรมบางอย่างของเด็กโต อาจจะเป็นผลมาจากพื้นฐานหรือประสบการณ์ในวัยเด็ก หรือนักเรียนบางคนอาจจะมีพัฒนาการข้ามวัย เป็นต้น

^{๗๘} ประภาศรี สีหอำไพ, การเขียนแบบสร้างสรรค์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘ - ๒๐.

ลักษณะเด็กระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้น ม.๑ – ม.๓ : อายุ ๑๒ – ๑๕ ปี)

๑. พัฒนาการทางจิตใจ – สังคม (Psychosocial Development) อยู่ในขั้น Identity vs Identity หรือ ความเป็นเอกลักษณ์ – ความสับสนในเอกลักษณ์เริ่มมีความคิดเกี่ยวกับการหาเอกลักษณ์ของงาน ให้ความสนใจกับรูปร่างหน้าตาและบทบาททางเพศมากกว่าความสนใจในเรื่องอาชีพ

๒. พัฒนาทางความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Development) ความสามารถทางสมองอยู่ในขั้น Formal Operation หรือขั้นที่สามารถใช้สมองคิดแก้ปัญหาในสิ่งที่เป็นนามธรรม สามารถทดสอบสมมติฐาน

๓. พัฒนาทางจริยธรรม (Moral Development) อยู่ในขั้น Convention ยอมรับในอำนาจและกฎเกณฑ์ของสังคม และพร้อมที่จะปฏิบัติตาม เป็นขั้นที่พัฒนาไปสู่ที่เป็นความร่วมมือ

๔. สิ่งที่พึงจดจำเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ไป การย่างเข้าสู่วัยรุ่นทำให้มีลักษณะจากการแสดงพฤติกรรมหลายๆ รูปแบบ สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เริ่มเปลี่ยนจากการมีอายุมากที่สุด ใหญ่ที่สุดในระดับประถมมาเป็นเด็กที่สุด และความรู้น้อยที่สุดในระดับมัธยมศึกษา เพื่อนเริ่มมีอิทธิพลเหนือพ่อแม่ การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก สำหรับผู้ที่เรียนไม่ดี เริ่มรู้สึกขมขื่น และเริ่มไม่ชอบโรงเรียน

๒.๕.๑.๒ ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

๑. เด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย สำหรับเด็กชายบางคนทีเข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพื่อนๆ รุ่นเดียวกัน มักจะมีปัญหาในการปรับตัว เพราะไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้ดังเช่นเพื่อนๆ ครูจึงควรสนับสนุนให้ทำกิจกรรมอื่น เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในงานของตน เช่นเป็นกรรมการโรงเรียน เล่นดนตรี เป็นต้น

๒. เด็กส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว ลักษณะทางเพศจะปรากฏชัดในขณะนี้ ควรเริ่มสอนเกี่ยวกับเพศศึกษาเพื่อให้เด็กรู้จักการปฏิบัติในทางที่ถูก โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงสมควรอย่างยิ่งที่ครูจะได้ชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องรอบเดือน เพื่อจะได้ไม่ตกใจกลัว

๓. เด็กวัยรุ่นมีลักษณะแก่งก้าง ทำอะไรดูขัดตาไปหมด ทั้งนี้เพราะเหตุที่ค่านึงถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างของตนเองมากเกินไป และการที่ค่านึงถึงรูปร่างหน้าตาของตนเองมากเกินไป ทำให้พิถีพิถันในการแต่งกายเป็นพิเศษ ถ้ามากเกินไปจะทำให้เสียการเรียน ครูจะต้องชี้แจง

๔. เด็กวัยรุ่นมีปัญหาเรื่องขาดสารอาหาร ทั้งนี้เพราะพยายามรักษาทรวดทรง

๒.๕.๑.๓ ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

๑. เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มยิ่งกว่าการปฏิบัติตามพ่อแม่จึงเป็นวัยที่มีข้อขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอ

๒. เป็นวัยที่ขาดความมั่นใจ จึงมักจะทำอะไรคล้ายๆ กับกลุ่มเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ

๓. วัยนี้เป็นวัยที่กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่ง จะไว้วางใจเพื่อนกว่าพ่อแม่ ครูอาจจะช่วยเหลือได้โดยการทำตัวสนิทสนมให้คำปรึกษาแนะนำให้ทางที่จะเป็นประโยชน์

๔. เด็กผู้หญิงมีพัฒนาการทางสังคมเร็วกว่าเด็กผู้ชาย ในช่วงนี้ทางโรงเรียนควรจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการวางตัวในการคบหาเพื่อนต่างเพศ

๒.๕.๑.๔ งานพัฒนาการ (Developmental Tasks) ในด้านสังคมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ควรจะได้ทำในสิ่งต่อไปนี้

๑. ได้รับการยอมรับจากเพศตรงข้าม
  ๒. ยอมรับบทบาททางเพศของตนเอง
  ๓. มีเจตคติใหม่ และลักษณะมีเหมาะเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน
- เด็กในวัยนี้ควรเรียนรู้ในการยอมรับความสามารถและสติปัญญาความเฉลียวฉลาดของตนเองอีกด้วย

๒.๕.๑.๕ ลักษณะทางอารมณ์ (Emotional Characteristics)

๑. นักเรียนค่อนข้างจะเจ้าอารมณ์ และมีอารมณ์ไม่แน่นอนซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศ

๒. นักเรียนอาจจะชอบส่งเสียงดังอีกทีก็ ทั้งนี้เพื่อจะปิดบังการขาดความมั่นใจของตัวเอง

๓. การแสดงอารมณ์โกรธออกมาเป็นเรื่องธรรมดาของเด็กในวัยนี้ ทั้งนี้เพราะความเครียดทางจิตใจ หรือความไม่สมดุลทางชีวภาพและความเหนื่อย วิธีที่ดี คือ ครูควรค่อยๆ ลดการแสดงอารมณ์โกรธที่เกิดขึ้นนี้ ด้วยการสัมผัสตัวนักเรียนเบาๆ การเปลี่ยนเรื่องพูดหรือเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ หากความโกรธนี้เป็นไปอย่างเรื้อรัง ครูควรจะติดต่อขอความช่วยเหลือจากแผนกแนะแนว

๔. วัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะใจแคบและยึดความเห็นของตัวเองเป็นหลัก ทั้งนี้เป็นเพราะขาดความมั่นใจในตนเอง เขาคิดว่ามีคำตอบที่สมบูรณ์และเขารู้คำตอบนั้น

๕. เด็กวัยนี้เริ่มมองดูผู้ปกครองและครูตามความเป็นจริงมากขึ้น เด็กในวัยนี้ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการอิสรภาพหากโดนผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นปรปักษ์ วิธีช่วยเหลือของครู คือ ให้เด็กอภิปรายและเขียนเสนอความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจทั้งหลายในขณะเดียวกัน ครูจะต้องชี้แจงให้เด็กเข้าใจถึงการควบคุมตนเอง เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องคำนึงถึงเสรีภาพของผู้อื่นด้วย

๒.๕.๑.๖ ลักษณะทางสติปัญญา (Cognitive Characteristics)

๑. เด็กในวัยนี้สามารถที่จะเข้าใจ Concept ที่เป็นนายธรรมได้ดีขึ้น ดังนั้น เขาจึงสามารถเข้าใจหลักศีลธรรมจรรยาต่างๆ ได้มากขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังมีบางที่ยากแก่การจะเข้าใจ

ฉะนั้นครูจะต้องมีความอดทนในการที่จะอธิบายไม่ควรแสดงอาการเบื่อหน่ายหรือเยาะเย้ยแต่กลับจะต้องแสดงความเห็นใจและเข้าใจ

๒. ช่วงของความสนใจของเด็กวัยนี้นานขึ้น แต่ถึงอย่างไรเด็กก็ยังอด “ฝันกลางวัน” ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อทดแทนสิ่งที่ขาด และเพราะโอกาสที่คิดเพื่อฝันอย่างจำกัด ครูอาจจะส่งเสริมความฝันให้เป็นประโยชน์เกี่ยวกับอนาคต เช่น งานซึ่งนักเรียนชอบ ทำอย่างไรจึงจะได้งานนั้น

สรุปว่า เมื่ออยู่ช่วงพัฒนาการของเด็กๆ ในช่วงระดับมัธยมศึกษา เด็กอยู่ในช่วงวัยรุ่น จะมึลักษณะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายทางด้านชีววิทยา และทางด้าน การปรับจิตใจ เด็กจะเริ่มมีความสนใจเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาและสรีระของตนเองอย่างมากเป็นวัยที่ถือว่า มีช่องว่างกับพ่อแม่มากที่สุด แต่สิ่งนี้จะถือเป็นกฎเกณฑ์คงไม่ได้ เพราะในปัจจุบันพ่อแม่ส่วนใหญ่ได้มีการเปลี่ยนแปลงความคิดของตนและพร้อมที่จะทำความเข้าใจวัยรุ่นมากขึ้น

๒.๕.๒ สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

๑. ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ครองกิจกรรมและร่วม ประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น

๒. มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

๓. ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้ เกิดผล

๔. รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผล ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ

๕. รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ขณะนี้เป็น อย่างไรและประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

๖. รู้ความพอดีด้านต่างๆ เช่นการใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร การกระทำต่างๆ

๗. รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่ การงาน เช่น การตรงต่อเวลาและเหมาะสมกับเวลา

๘. รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไร ใคร ยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่องแนะนำสั่งสอนอย่างไร

๙. มีศรัทธา มีความละเอียดรอบอบ มีความกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจ มั่นคง และมีปัญญา

๑๐. รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและผู้อื่น

๑๑. ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเองกับผู้อื่น

๑๒. มีความชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๑๓. ให้นานด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

โดยสรุป คือ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดในสาระพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่เป็นกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ (Learning Paradigm) ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง โดยใช้ทักษะการจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งของครูและผู้เรียน

พัฒนาพร ระงับทุกข์ กล่าวว่า การจำแนกบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนควรประกอบด้วย

๑. การเตรียมตัวเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ความสามารถให้คำแนะนำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน ครูจึงจำเป็นต้องเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

๒. การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูเปลี่ยนไปจากผู้บอกเล่ามวลความรู้ ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่นักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองในสถานที่ต่างๆ ได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน

๓. การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด ตามความสามารถและความสนใจ

๔. การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครูต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผล พร้อมทั้งเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมให้พร้อมเพื่อให้การเรียนรู้ในครั้งนั้นๆ บรรลุผล

๕. การเตรียมการวัดและประเมินผล โดยการวัดให้ตรงจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ และผลงานที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะ โดยการเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง^{๗๔}

บรรเทา กิตติศักดิ์ กล่าวถึง บทบาทของครูผู้สอนในการเตรียมการสอน คือการกำหนดเนื้อหาและวิธีสอน ได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีสอน กิจกรรมสื่อ อุปกรณ์การสอน วิธีการวัดและประเมินผล วิธีการสอนจะเน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมด้วยตนเองจากสื่ออุปกรณ์ที่กำหนด รวมทั้งการวัดประเมินผลตนเอง โดยการ

^{๗๔} วัฒนาพร ระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒ - ๑๔.

๑. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ จูงใจ เสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

๒. จัดสถานการณ์ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น คิดวิพากษ์ ฝึกคิด แก้ปัญหาด้วยกระบวนการต่างๆ และการคิดในเชิงสร้างสรรค์

๓. เอาใจใส่และช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคลด้วยความหวังดีและมีเมตตาต่อผู้เรียน

๔. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ คิดประเมินปรับปรุงตนเอง

๕. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น / ประสพการณ์ความรู้ในกลุ่ม

๖. ใช้สื่อประกอบการสอนเพื่อให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้

๗. จัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตจริง แหล่งการเรียนรู้ อาจเป็นห้องสมุด สื่อนวัตกรรม แหล่งธรรมชาติ และแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัย

๘. ฝึกระเบียบวินัยในตนเองและการชี้แนะตนเอง ผู้สอนต้องสร้างเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๙. การสังเกตและการประเมินตนเอง สังเกตส่วนดี ส่วนด้วยที่จะต้องปรับปรุงผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง สังเกตการณ์ทำงานของผู้เรียนและการแสดงออก^{๘๐}

สรุปได้ว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำนักเรียนเป็นสำคัญที่สุดในสาระพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการที่จัดการเรียนรู้ (Learning Paradigm) ซึ่งเอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง โดยใช้ทักษะการจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งครูและนักเรียน

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการคุณธรรมจริยธรรม

สมเด็จพระพุทธาจารย์ ได้กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อบุคคลทุกเพศทุกวัย ซึ่งทราบกันอยู่โดยทั่วไป สังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม จึงทำให้ประชาชนของประเทศส่วนใหญ่ มีความงามทั้งกายและใจ จึงทำให้สังคมไทยมีความเอื้อเฟื้อต่อกันไม่เห็นแก่ตัว จนเกินไป มีความร่มเย็นเป็นสุขพอสมควร ดังที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน

การที่จะร่วมกันรักษาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้สังคมไทยมีลักษณะดังกล่าว โดยย่อข้างต้น ดังนั้นการที่รัฐบาลอนุมัติงบประมาณจำนวนมากพอสมควร เพื่อให้กรมศาสนา

^{๘๐} บรรเทา กิตติศักดิ์, เอกสารประกอบการเรียนเรื่องพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

กระทรวงวัฒนธรรม ดำเนินการตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงควรแก่การอนุโมทนา สาธุการอย่างยิ่ง ขอให้ช่วยกันรักษาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อความรุ่มเย็นร่วมกันสืบไป^{๘๑}

กรมศาสนา ได้กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม หมายถึง กระบวนการใช้กับการเรียนการสอนเพื่อเน้นย้ำผู้เรียนในเชิงเนื้อหาความรู้มีขั้นตอนดังนี้

๑. การสังเกต การตระหนักรู้
๒. การวางแผนปฏิบัติ
๓. การลงมือปฏิบัติ
๔. การพัฒนาความเข้าใจของผู้เรียน
๕. สรุป รวบรวมรูปแบบการสอนต่างๆ^{๘๒}

ผู้สอนจึงพึงตระหนักว่าศาสตร์ทางการสอนได้ในแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนไว้ อย่างหลากหลายพอสมควร หากผู้สอนรู้จักแสวงหา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ศึกษาเรียนรู้ และ นำไปทดลองใช้ จะสามารถช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ มีชีวิตชีวา และมีความ หลากหลาย ไม่จำเจอยู่กับวิธีการหรือกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพียงไม่กี่วิธี ซึ่งอาจจะทำ ให้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และคำว่า คุณธรรม มีผู้ให้ ความหมายไว้มากหลายทัศนะ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีสวนจริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เพนขอ ประพฤติปฏิบัติสำหรับความหมายอื่นๆ มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ประกาศรี สีสหอำไพ ให้ความหมายว่า คุณธรรมหมายถึง หลักธรรมจริยธรรม ที่สร้าง ความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดีทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจจนเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข ความ ยินดี การกระทำที่ดี ย่อมได้รับผลของความดี คือ ความชื่นชมยกย่อง ในขณะที่การกระทำชั่วย่อม ด้รับผลของการกระทำชั่ว คือ ความเจ็บป่วย การเป็นผู้มีคุณธรรม คือการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ด้งาม ความเข้าใจเลือกกระทำดีมีคุณธรรม เป็นกฎเกณฑ์ที่สากลตรงกัน^{๘๓}

^{๘๑} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชวัดสระเกศ) **อ้างในหนังสือ การจัดการสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ปิงบประมาณ ๒๕๕๐**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐) หน้า คำนุโมทนา.

^{๘๒} กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรม** เชียงใหม่ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑

^{๘๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑๘ – ๒๒๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ยุตโต) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว่ว่าจริยธรรม คือ การนำ ความรู้ในความจริง หรือกฎของธรรมชาติมาใส่ใจเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดั่งงาม ที่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม สรรูปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดดีที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดั่งงามและสามารถจำแนกความถูกต้องได้ มีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจและเจตนาที่ดั่งงาม สอนจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติดี ปฏิบัติได้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่ สังคม หรือบุคคลเห็นรวมกันว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยมีกรอบหรือแนวทางอันดั่งงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้ สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดั่งงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรัก สามัคคี ความ อบอุน มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต^{๘๔}

สุภชัย เจริญดี และคณะ แนวคิดในการการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ผู้รับผิดชอบงานควรต้องคิดให้ครอบคลุมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม นั่นคือ หลักการคิดและวิธีการปฏิบัติที่ดั่งงาม ถูกต้อง ตามสภาพสังคม วัฒนธรรมก่อนอื่นคงต้องทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่าคุณธรรมและจริยธรรม ก่อนคุณธรรมคือหลักความจริง หลักการปฏิบัติ ประกอบด้วยดังนี้

๒.๖.๒. คุณธรรมจริยธรรม มีความหมาย คือ

๒.๖.๒.๑ ความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ

๒.๖.๒.๒ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควร ไม่ควรทำ

๒.๖.๒.๓ จรรยา (Etiquette) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติซึ่งสังคมแต่ละสังคม กำหนดขึ้นสอดคล้องกับวัฒนธรรม ในแต่ละวิชาชีพก็อาจกำหนดบุคลิกภาพ กิริยา วาจา ที่บุคคลในวิชาชีพพึงประพฤติปฏิบัติ เช่น ครู แพทย์ พยาบาล ย่อมเป็นผู้ที่พึงสำรวมในกิริยา วาจา ท่าทางที่แสดงออก

๒.๖.๒.๔ จรรยาบรรณวิชาชีพ (Professional Code of Ethics) หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงาน แต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสังคม อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

^{๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ยุตโต) **คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๘.

หรือไม่ก็ได้ เช่น จรรยาบรรณของแพทย์ ก็คือ ประมวลความประพฤติที่วงการแพทย์กำหนดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เป็นแพทย์ยึดถือปฏิบัติ

๒.๖.๒.๕ ศีลธรรม (Moral) คำว่า ศีลธรรมถ้าพิจารณาจากรากศัพท์ภาษาละติน **Morals** หมายถึง หลักความประพฤติที่ดีสำหรับบุคคลพึงปฏิบัติ ภาษาไทย ศีลธรรมเป็นศัพท์พระพุทธศาสนา หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบหรือ ธรรมในระดับศีล

๒.๖.๒.๖ คุณธรรม (Virtue) หมายถึงสภาพคุณงานความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นผู้ไม่กล่าวเท็จโดยหวังประโยชน์ส่วนตน เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมคือจริยธรรมแต่ละข้อที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบ ฯลฯ

๒.๖.๒.๗ มโนธรรม (Conscience) หมายถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความรู้สึกว่าจะอะไรควรทำไม่ควรทำ นักจริยศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีมโนธรรม เนื่องจากบางขณะเราจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจระหว่างความรู้สึกต้องการสิ่งหนึ่งและรู้ว่าควรทำอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ต้องการไปดูภาพยนตร์กับเพื่อน แต่ก็รู้ว่าควรอยู่เป็นเพื่อนคุณแม่ซึ่งไม่ค่อยสบาย

๒.๖.๒.๘ มารยาท กิริยา วาจา ที่สังคมกำหนดและยอมรับว่าเรียบร้อย เช่น สังคมไทยให้เกียรติเคารพผู้ใหญ่ ผู้น้อยย่อมสำรวมกิริยาเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่ การระมัดระวังคำพูดโดยใช้ให้เหมาะกับบุคคลตามกาลเทศะ

๒.๖.๓ คุณลักษณะของคน (ยุคใหม่) ที่พึงประสงค์

คุณสมบัติอันเป็นความพร้อมที่จะพัฒนา จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วย

๒.๖.๓.๑ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิตและหลัก จริยธรรม ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจากการเลี้ยงดู การศึกษาอบรม และจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยอาจเป็นในวิถีทางที่ต่างกัน ซึ่งเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินที่ต่างกัน

๒.๖.๓.๒ ความใฝ่ธรรม มนุษย์มีธรรมชาติ ของการ แสวงหาความถูกต้องเป็นธรรม หรือความดีงามตั้งแต่วัยทารก คุณสมบัตินี้ทำให้บุคคลนิยมคนดี ชอบสังคมที่มีคุณธรรมจริยธรรม ต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีอย่างไรก็ตามประสบการณ์ในชีวิตจากการเลี้ยงดูและเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมคุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญให้บุคคลพร้อมที่จะพัฒนาตนเองให้มีจริยธรรมสูงกว่า

๒.๖.๓.๓ ความรู้จักตนเองของบุคคลนั้น ความรู้จักตนเองของบุคคล คือ สร้างความสามารถในการพิจารณาให้รู้อิทธิพลของความดีและความไม่ดีของตนให้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถเสริมสร้างความคิดของตนให้มีพลังเข้มแข็ง ในลักษณะที่ตนเองและสังคมยอมรับได้

ความรู้จักตนเองนี้จะทำให้บุคคลมีความมั่นใจ มีพลังและพร้อมที่จะขจัดความไม่ดีของตนและพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องดีขั้นวิถีทางพัฒนาจริยธรรม

๒.๖.๓.๔ การศึกษาเรียนรู้ กระทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการหาความรู้จากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับปรัชญาศาสนา วรรณคดีที่มีคุณค่า หนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมทั่วไปและ จริยธรรมวิชาชีพ

๒. การเข้าร่วมประชุมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม และการคบหาบัณฑิตผู้ใฝ่ใจด้าน จริยธรรม

๓. การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตและจากประสบการณ์ในสถานที่ปฏิบัติงาน ประสบการณ์จริงเป็นโอกาสอันประเสริฐในการเรียนรู้จริยธรรมแห่งชีวิต ที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งทั้งด้านเจตคติและทักษะการแก้ปัญหาเชิง จริยธรรม อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความพร้อมของบุคคล ผู้มีความพร้อมน้อยอาจจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้อันมีค่านี้เลย

๒.๖.๓.๕ การวิเคราะห์ตนเอง บุคคลผู้มีความพร้อมจะพัฒนามีความตั้งใจและเห็นความสำคัญของการวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความรู้จักในตัวเอง ด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมการแสดงออกของตนเอง จะช่วยให้บุคคลตระหนักรู้คุณลักษณะของตนเอง รู้จุดดีจุดด้อยของตน รู้ว่าควรคงลักษณะได้ไว้การวิเคราะห์ตนเอง กระทำได้ด้วยหลักการต่อไปนี้

๑. การรับฟังความคิดเห็นเชิงวิพากษ์จากคำพูดและอากัปกริยาจากบุคคลรอบข้าง เช่น จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงาน จากผู้ใกล้ชิดหรือบุคคลในครอบครัว

๒. วิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับความคิด ความต้องการเจตคติการกระทำ และผลการกระทำ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๓. ค้นหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น จากตำรา บทความ รายงานการวิจัย ด้านพฤติกรรมศาสตร์หรือศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และพัฒนาตนเองอย่างถ่องแท้

๔. เข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาจิตใจ (จิตใจและพฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก) ทำให้จิตใจได้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดปัญญาารู้ตนเองอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

๒.๖.๓.๖ การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรมจริยธรรมด้วย ตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการ ควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง การฝึกตน เป็นวิธีการพัฒนาด้าน คุณธรรม จริยธรรมด้วยตนเองขั้นสูงสุด เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง

๑. การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมี สัมมาคารวะ ความรักชาติ

๒. การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการที่จะกระทำชั่วร้ายใด ๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิดสามารถควบคุมตนได้

๓. การทำสมาธิ เป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริงและการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดีความชอบ บริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ^{๘๔}

สรุปได้ว่า การสอน "คุณธรรม จริยธรรม" เป็นความต้องการที่คนรุ่นหนึ่งจะชี้นำคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผู้สอนมีความเชื่อว่าประสบการณ์ของตนอาจสร้างความเข้าใจเรื่อง คุณธรรมจริยธรรม (หรือความดี ความถูกต้อง ความเหมาะสม) อย่างถ่องแท้ในระดับหนึ่ง และต้องการให้ เยาวชนเชื่อ ดี และเหมาะสมกับเยาวชนการพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาวะที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่มิใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จสิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาเฉกเช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ทำให้มนุษย์มีความสุข ความสวย และความงาม โดยที่ความสุขนั้นควรเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๗.๑ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากสภาพวิถีชีวิตของผู้ในสังคมไทยที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคม ลดลง จนก่อเกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรม

^{๘๔} สุภชัย เจริญดี และคณะ, องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๐.

ทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิต ให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาบังคับ มีจิตใจใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็ง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ – พ.ศ.๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้ จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนใน สถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือ กับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกันพบว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอน ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถึพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวน มากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง

ดังนั้นกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและบริบทที่ เกี่ยวข้องทุกด้านแล้วจึงได้มีแนวคิดว่าจะขยายพระสอนศีลธรรมให้เข้าไปสอนโรงเรียน เพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูปเป็นการนำร่อง จากนั้นได้เสนอขอ งบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอนศีลธรรม จำนวน ๔,๐๐๐ รูป รูป ละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียน การสอน การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของ พระสงฆ์ โดย มุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่ม จำนวนพระสอนศีลธรรมให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนแปลงบทบาทการบริหารโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอนภาระงาน พร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงาน ให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา / โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนศีลธรรม

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ พระสอนศีลธรรมมาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอนศีลธรรมทั่วประเทศ

สรุปได้ว่า กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ – พ.ศ.๒๕๕๐ โดยรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายหลังจากต่อมากระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่า กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการครูพระสอนศีลธรรมจำนวนมาก

๒.๗.๒ กระบวนการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้งงบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรม มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอนศีลธรรมโดยตรง และคุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการ รองรับการดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์ สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและจัดอบรม ถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพใน การทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษาและเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง พร้อมกับมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้

๒.๗.๑.๑ จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๗.๑.๒ จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ / อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมทั่วประเทศ

๒.๗.๑.๓ การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

๒.๗.๑.๔ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๗.๑.๕ การอบรมพัฒนาเพิ่ม ประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๗.๑.๖ การจัดทำคู่มือ หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๔๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒.๗.๑.๗ การวิจัย

๒.๗.๑.๘ การนิเทศ การติดตามประเมินผล

๒.๗.๑.๙ การจัดถวายค่าตอบแทน

๒.๗.๑.๑๐ การรับสมัคร / การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาบริหารต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย (๑) คณะกรรมการที่ปรึกษา (๒) คณะกรรมการอำนวยการ (๓) คณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับ นโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปี คณะกรรมการโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนได้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ ๒๔ ชุดโดยสัมพันธ์กับภาคสงฆ์ ประกอบด้วย ภาคกลาง ๒๓ จังหวัด ๖ ภาค มีคณะกรรมการอำนวยการดูแลชุดละ ๑ ภาค ในส่วนของวิทยาเขตวิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วยวิทยบริการรวม ๑๘ แห่งมีคณะกรรมการ อำนวยการดูแลในแต่ละพื้นที่ ลงนามอนุมัติโดยอธิการบดีเมื่อ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งนี้ คณะกรรมการแต่ละชุดจะมีหน้าที่รับนโยบายแผนการดำเนินการจากคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนกลางมาปฏิบัติพร้อมทั้ง อำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในพื้นที่ที่ได้รับผิดชอบประจำหน่วยงานของตนเองเพื่อ ควบคุมดูแล ส่งเสริม ภารกิจของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน แต่ละพื้นที่ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมทั้งได้ประสานงานกับภาคสงฆ์และภาครัฐพร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๔๖}

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมาบริหารต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประกอบด้วย

๑. คณะกรรมการที่ปรึกษา

๒ คณะกรรมการอำนวยการ

^{๔๖} โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พ.ศ.๒๕๕๖, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : หจก.เซนปรี้นติ้ง, ๒๕๕๖)

๓ คณะกรรมการดำเนินงาน

เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปี คณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มี การประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

๒.๗.๓ หน้าที่ของพระที่สังคมาคตห้วง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า ประเทศไทยมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมานานนับถือตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ต้องยอมรับความเป็นจริงว่าการปลูกฝังคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การปลูกฝังโดยพระศาสดาและบรรดาพระสาวกของพระศาสดา สังคมทุกยุคทุกสมัยให้ความสำคัญเรื่อง การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพราะการที่สังคมยังสามารถดำรงอยู่มาได้ทุกวันนี้ เพราะคนส่วนใหญ่ยังมีคุณธรรม จริยธรรม สังคมจึงดำรงความเป็นสังคม ชุมชนอยู่ได้ ทำอย่างไรให้สังคมของเรามีภูมิคุ้มกัน มีภูมิต้านทานต่อความเลวร้ายที่กำลังกัดกร่อนสังคมอยู่ การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในหมู่เยาวชนกำลังเป็นพันธกิจของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นภารกิจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดขึ้นในหมู่นักเรียน นักศึกษาให้ได้แบบอย่างการสอนพระพุทธศาสนา คือ สอนให้รู้ (ปริยัติ) ทำให้ดู (ปฏิบัติ) อยู่ให้เห็น (ปฏิเวธ)

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เป็นภารกิจของพระสอนศีลธรรมและเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ที่ต้องเข้ามาร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะการเอาจริงจังของสังคมในการให้ความสำคัญและเห็นความสำคัญของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จะเป็นตัวช่วยผลักดันให้สังคม ตระหนักและหันมาสนับสนุนส่งเสริมความเจริญงอกงามของเยาวชน และทำให้เยาวชนมีความกล้าหาญทางคุณธรรมจริยธรรม^{๘๗}

๒.๗.๔ โรงเรียนในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว การสอนศีลธรรมในโรงเรียนในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในสังกัดสำนักเขตพื้นที่ การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๖ โดยมีจำนวน ๑,๙๑๕ ทั้งสิ้น ๕ แห่ง ดังนี้ ที่ผู้วิจัยใช้การศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research Design) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ – ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและเพื่อสร้างแบบสอบถามที่สามารถตอบ

^{๘๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พ.ศ.๒๕๕๖**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : โรงพิมพ์ หจก.สามลดา, ๒๕๕๖), หน้าที่ ๓.

วัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย แสดงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงเรียนที่เป็นสถานที่ศึกษาวิจัยไว้ดังนี้ มีจำนวน ๕ โรงเรียน

๑. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม จำนวน ๕๙๑ คน
๒. โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา จำนวน ๖๓๔ คน
๓. โรงเรียนไผ่คำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก จำนวน ๒๑๕ คน

รวมจำนวนประชากรทั้งหมด จำนวน ๑,๔๔๐ คน

ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเทียบจากตารางสำเร็จรูป R.V.Krejcie & D.W.Morgan เป็นตารางที่ให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% หรือมีความคาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น ๕% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๙ คน

๑. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม จำนวน ๑๐๒ คน
๒. โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา จำนวน ๑๑๐ คน
๓. โรงเรียนไผ่คำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก จำนวน ๓๗ คน

รวมจำนวนประชากรทั้งหมด จำนวน ๒๔๙ คน

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ผ่านมามีผู้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องข้างต้น พอสรุปได้ดังนี้

๒.๘.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Role Concepts and Theory)

การศึกษาเรื่องแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ผู้วิจัยนำเสนอเสนอเป็น ๓ ประเด็น คือ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท แนวคิดบทบาทและหน้าที่ของผู้และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ตามลำดับดังนี้

๒.๘.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละคนมีการแสดงออกทางสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาปฏิบัติตามบทบาท จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทเสียก่อนในเบื้องต้น

๑. ความหมายของบทบาท

Broom and Selznick อธิบายความหมายของ บทบาทว่า หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพ หรือตำแหน่งในสังคม^{๘๘}

^{๘๘} Broom, L. And Selznick, P. **Sociology** (5th Ed). New York: Harper and Row, 1973: 26.

Cohen ได้ให้ความหมายของบทบาท ว่าหมายถึง สิ่งที่สังคมได้กำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติ และสิ่งที่บุคคลได้ปฏิบัติจริง^{๘๘}

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ ๓ ประการคือ

๑. บทบาทในอุดมคติ (**Ideal Role**) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งมีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจ (**Perceived Role**) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทศนคติ บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (**Actual or Enacted Role**) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริงซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เช่น การกอดตัวของกลุ่มต่างๆ และบทบาทที่กระทำจริง อาจสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้^{๘๙}

สรุปคือบทบาท หมายถึง พฤติกรรมการทำหน้าที่ที่แสดงและบ่งบอกที่ สามารถมองเห็นในสังคมต่อความคาดหวังของบุคคลที่เกี่ยวข้องในสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล

๒. บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

ภารกิจสำคัญในการบริหารงาน คือ การรวมพลังทรัพยากรทั้งหลายขององค์การ เพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ นั่นคือการบริหารงานเป็นการมุ่งให้การทำงานประสบความสำเร็จ หรือมุ่งที่ความสำเร็จของงานและความสำเร็จของงาน คือการที่องค์การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ผู้นำจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกำหนดหรือได้รับมอบหมาย นอกจากนั้นจะต้องแสดงบทบาทของผู้นำในหน้าที่นั้นๆ ด้วยการที่ผู้นำสามารถแสดงบทบาทของความเป็นผู้นำได้นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการมี วิสัยทัศน์ (**Vision**) การมีวิสัยทัศน์ ของผู้นำย่อมทำให้ผู้นำสามารถปฏิบัติหน้าที่ และแสดงบทบาทของผู้นำได้อย่างเหมาะสม

เศาวนิต เศาณานนท์, บทบาทของผู้นำ ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จขององค์การ ดังนั้นการที่ ผู้นำได้เรียนรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารจึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง เพราะจะช่วยให้เห็นแนวทาง รวมทั้งความรู้ทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในระยะต้นของการศึกษาภาวะผู้นำได้มีการศึกษากิจกรรรมต่างๆ ของผู้นำและเวลาที่ใช้ในแต่ละ

^{๘๘} Cohen, B. **Introduction of Sociology**, New York: McGraw-Hill, 1979: 36

^{๘๙} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

กิจกรรม ต่อมาการศึกษาได้เปลี่ยนไปมุ่งเน้นที่เนื้อหา (Contents) ของการบริหารว่ามีส่วนสำคัญอะไรบ้างและแต่ละงานประกอบไปด้วยกิจกรรมใดผู้ผู้นำมีพฤติกรรมในการบริหารงานอย่างไรบ้างจนในที่สุดก็สามารถสรุปได้เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้ผู้นำ^{๙๑}

Mintzberg สรุปพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารประกอบด้วย บทบาทต่อไปนี้

๑. บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ (Interpersonal Role) ได้แก่
  - ๑.๑ บทบาทเป็นพระอัครราชกุมาร หรือประธานในที่ประชุม (Figurehead role)
  - ๑.๒ บทบาทเป็นผู้นำ (Leader role)
  - ๑.๓ บทบาทเป็นสื่อกลาง (Liaison Role)
๒. บทบาทในด้านข้อมูล (Information Roles) ได้แก่
  - ๒.๑ บทบาทการติดตามข้อมูล (Monitor Role)
  - ๒.๒ บทบาทการกระจายหรือแจกจ่ายข้อมูล (Disseminator Role)
  - ๒.๓ บทบาทการให้ข้อมูลหรือโฆษก (Spokesman Role)
๓. บทบาทในการตัดสินใจ (Decision Roles) ได้แก่
  - ๓.๑ บทบาทเป็นผู้ริเริ่มกิจการ (Entrepreneur Role)
  - ๓.๒ บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา (Disturbance-Handler Role)
  - ๓.๓ บทบาทเป็นผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocator Role)
  - ๓.๔ บทบาทเป็นผู้เจรจาข้อขัดแย้งหรือต่อรอง (Negotiator Role)^{๙๒}

บุญทัน ดอกโรส กล่าวถึงบทบาทของผู้ผู้นำไว้ดังต่อไปนี้

๑. วางแผนอย่างสุขุม
๒. คำนึงถึงโครงสร้างของทรัพยากรและเป้าหมายของธุรกิจ
๓. กำหนดสายการบังคับบัญชาตามลำดับ
๔. ประสานความอันหนึ่งอันเดียว
๕. มีการตัดสินใจร่วมกัน
๖. เลือกคนงานอย่างมีหลัก
๗. บอกหน้าที่อย่างชัดเจน
๘. สนับสนุนความคิดริเริ่ม และความรับผิดชอบ
๙. สร้างระบบความยุติธรรม เช่น จ้างและประหยัด

^{๙๑} เศวตนิท เศวตนิทานนท์ ภาวะผู้นำ (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (นครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘.

^{๙๒} Mintzberg (2542: 42-44), อ้างใน ตุลา มหาพสุธานนท์, หลักการจัดการหลักการทำให้เรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

๑๐. รักษาระเบียบข้อบังคับ
๑๑. มีการลงโทษ
๑๒. รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือส่วนบุคคล
๑๓. มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว
๑๔. มีการควบคุมในทุกกิจการ
๑๕. ควบคุมความเป็นระเบียบของบุคคลและวัตถุ
๑๖. ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบจนเกินไป^{๘๓}

สรุปบทบาทผู้นำที่ดี คือ ผู้นำที่ได้รับความเชื่อมั่นให้เป็นผู้บริหารองค์การและสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะปรากฏบทบาทที่อยู่ในตัวผู้นำ สรุปได้ คือ (๑) เป็นตัวแทนองค์การในทุกสถานการณ์ (๒) เป็นนักพูดที่ดีในการประสานความสัมพันธ์ (๓) เป็นนักเจรจาต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ขององค์การ (๔) การสอนงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เกิดความก้าวหน้า (๕) เป็นผู้สร้างทีมงานที่ดีในการทำงาน (๖) แสดงบทบาทการทำงานให้ปรากฏมากที่สุด (๗) เมื่อมีปัญหาทางเทคนิคสามารถแก้ปัญหาได้ (๘) มีความก้าวหน้าในการบริหารงาน

๓. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

พระมหาบุญมี อธิปยุโธ คือ บทบาทของพระสงฆ์ในระยะแรกๆ มีหน้าที่หลักจะต้องทำ คือ การศึกษาในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผลของท่านเหล่านั้นใน ตอนแรกเกิดจากการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้น ชุดแรก ๖๐ รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์คือ “สั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย” ก็เกิดขึ้นโดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกัน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลายบัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถะ และพยัญชนะ สัตว์ที่มีอริในจักขุอันน้อยมีอยู่หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรมผู้ที่อาจจรรู้ ทัวถึงธรรมจักมีดูกรภิกษุทั้งหลายแม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา งานเผยแผ่ศาสนาได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคลทั้งจำนวน คนที่ทำงานและคนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่เรียกว่าบริษัท ๔ ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในช่วงตอนต้นสมัยพุทธกาลจากทรงเริ่มปฐมเทศนาไม่ถึงปี เฉพาะพระ

^{๘๓} บุญทัน ดอกไธสง, การจัดการองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕.

พุทธองค์เพียงองค์เดียว ทรงแสดงธรรมให้คนสำเร็จอริยผลเป็นพระอริยบุคคลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก^{๙๔}

พินิจ ลากธนานันท์ ได้แบ่งบทบาทพระสงฆ์ ดังนี้

๑. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่คนในชุมชน พระสงฆ์ในชนบทมีพื้นฐานความศรัทธาเคารพของชาวบ้าน เป็นแกนนำในการเข้าไปมีบทบาทการพัฒนา ซึ่งเมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมใดกิจกรรมนั้น มักจะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา และสามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินงานโดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์นี้ยังจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ในบางพื้นที่ยังไม่กว้างขวางนัก และยังมีกิจกรรมในลักษณะต่างคนต่างทำไม่ประสานกันอย่างเป็นขบวนการหรือองค์การ แนวทางการดำเนินการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จึงยังไม่เด่นชัดนัก แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราจะมองบทบาทพัฒนาของพระสงฆ์ในพื้นฐานโครงสร้างสังคมแบบใด ถ้าเป็นเมืองพระสงฆ์ควรจะมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ เพราะในสังคมเมืองนั้นมีเหตุปัจจัย แห่งการเปลี่ยนแปลงที่โน้มน้ำหนักในการชักนำประชาชนไปสู่ความเสื่อมในทางศีลธรรมจรรยาได้มาก การที่พยายามพัฒนาจิตใจในสังคมเมืองจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมในด้านการยกระดับศีลธรรม จรรยา การลดปัญหาอาชญากรรม และปัญหาสังคมอื่นๆ ส่วนในชนบทนั้นปัญหาที่ชุมชนประสบ คือปัญหาชีวิตความเป็นอยู่หรือปัญหาคุณภาพชีวิต การพัฒนาจิตใจอย่างเดียวจะไม่เกิดประโยชน์อย่างไรในชุมชน หากแต่พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาความรู้สร้างความเข้าใจในชุมชนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยต้องพัฒนาควบคู่ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ แต่จะเน้นในด้านใดมากกว่ากันควรพิจารณาให้เหมาะสมตามสภาพพื้นฐานของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจในแต่ละชุมชนนั้นๆ เป็นสำคัญ

๒. บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ในสมัยที่การศึกษายังไม่แพร่หลาย การศึกษา มีอยู่แต่ในวังกับในวัดเท่านั้นแต่วัดกับพระสงฆ์เป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่า จึงสามารถให้การศึกษามากกว่าทั้งด้านความรู้ เช่น การอ่านเขียน การดำเนินชีวิต การครองเรือน เป็นต้น และด้านวิชาชีพ เช่น วิชาช่างต่างๆ และวิชาการต่อสู้มีวิชาดาบ เป็นต้น ถึงสมัยที่มีการปฏิรูปการศึกษาตามแบบชาติตะวันตก วัดและพระสงฆ์ก็เป็นผู้มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากเพราะมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรที่ตกทอดมาพระสงฆ์จึงยังเป็นผู้ให้การศึกษแก่สังคม ตั้งแต่ชาวบ้านทั่วไปจนถึงเจ้านายและพระมหากษัตริย์

^{๙๔} พระมหาบุญมี อธิปยุโล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘ - ๓๙.

๓. บทบาทในการช่วยพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น พระสงฆ์เป็นสมาชิกของสังคมและอยู่ได้ด้วยการสนับสนุนจากชาวบ้านหากชาวบ้านลำบากพระองค์ก็ลำบากเช่นกัน เพราะฉะนั้นการที่พระสงฆ์ดำเนินบทบาทในการพัฒนาชุมชนจึงเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในการช่วยชาวบ้าน เป็นการนำชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้พระสงฆ์เองก็ผูกพันกับชุมชนจึงไม่สามารถเพิกเฉย กับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ดำเนินการไปตามวิจรรย์ญาณที่สามารถทำได้ตามพระธรรมวินัย และความต้องการของชุมชน

๔. บทบาททางการเผยแผ่ธรรม จากการที่พระสงฆ์เป็นผู้งามด้วยศีลศีลาจารวัตร ทำให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไปในการดำเนินชีวิต ด้วยการยอมรับเช่นนั้น บทบาทในการเผยแผ่ธรรมจึงเป็นไปได้โดยง่าย บางครั้งก็ผ่านทางระบบการศึกษาที่ให้ผู้เข้าศึกษาในวัดโดยตรงบางครั้งก็ผ่านทาง ประเพณีและกิจกรรมทางศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมอย่างเป็นทางการจนถึงผ่านการพูดคุยและสนทนา เช่น ในโอกาสทำบุญตักบาตรตอนเช้าเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปบทบาทด้านนี้ก็ยังคงมีอยู่แต่ อาจเปลี่ยนไปหรือเพิ่มขึ้นตามวิธีการ เช่น การใช้สื่อในการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัย เป็นต้น

๕. บทบาทการส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน การส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังผู้ทรงศีลหรือพระอยู่แล้วเพราะพุทธศาสนิกชนชาวไทยนับถือพระสงฆ์เป็นอย่างสูง ชาวบ้านมองพระสงฆ์เป็นบุคคลตัวอย่างชาวบ้านจึงเต็มใจที่จะกราบไหว้พระหากมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนหรือ หมู่บ้านพระก็เป็นผู้ประสานความเข้าใจให้กับชุมชนได้

๖. บทบาทที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการในชุมชนหรือหมู่บ้านพระก็ทำหน้าที่ช่วยแนะนำสั่งสอนและสนับสนุนของชาวบ้านโครงการพัฒนาต่างๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั่นส่วนหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ^{๔๕}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กล่าวว่า การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการโดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงาน คณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบันโดยบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ประการของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๑. ภารกิจด้านการปกครอง หมายถึง การจัดระบบความเป็นอยู่ภายในวัดโดยการดำเนินการสอดส่องดูแลและรักษาความเรียบร้อยดีงามเพื่อให้ภิกษุสงฆ์สามเณรที่อยู่ในวัดหรือใน

---

^{๔๕} พินิจ ลาภธนานนท์, **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๘ - ๓๙.

ปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ประกาศ ระเบียบ คำสั่ง กฎมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชการอบรมศีลสมาจารวัตรภิกษุสงฆ์สามเณรรวมถึงการจัดระเบียบการปฏิบัติและการดูแลทุกข์สุขของคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด

๒. การกิจด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนาทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๓. การกิจด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การดำเนินการจัดและส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

๔. การกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการจัดและส่งเสริมการศึกษา ที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจ

๕. การกิจด้านการสาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อม การปรับปรุงและการจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ

๖. การกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การสงเคราะห์ปวงชนและสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล การจัดพระสงฆ์ไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับนิมนต์จัดสรรบริเวณวัดให้มีห้องสมุดบริการประชาชน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ประชาชน^{๙๖}

สรุปบทบาทของพระสงฆ์ คือ พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้ทำหน้าที่หรือตัวแทนองค์กรทางศาสนาจะต้องทำบทบาทหลักๆ อยู่ด้วยกันคือการทำกิจของตนให้ถึงที่สุด ได้แก่ การศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนให้กระจ่างชัดที่เรียกว่าคันธุระ และในส่วนของปฏิบัติอบรมทางใจให้สงบ มุ่งชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากเรื่องเศร้าหมอง ให้เกิดปัญญา ให้รู้แจ้งตามสภาวะธรรมที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ และบทบาทหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือชาวบ้านทั่วไป คือการให้ธรรมะ ให้ความรู้จากพระธรรมที่ศึกษาค้นคว้า มาสู่สังคมในรูปแบบการเทศนา สั่งสอน และอบรมเพื่อเผยแผ่ศาสนาให้กว้างไกลออกไป

^{๙๖} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บทบาทและหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖ - ๓๘.

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

อารมณ ขอบศิลประกอบ ได้ศึกษาผลของการใช้วิธีการเรียน แบบรวมมือที่ใช้เทคนิค สแตดในการเรียนการสอนเรื่องหลักกรรม ในรายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๑ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนรู้ แบบรวมมือที่ใช้เทคนิค สแตด มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๑ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนรู้แบบรวมมือ ที่ใช้เทคนิคสแตดมีพฤติกรรมการ ทำงานกลุ่มสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๑ และ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนรู้แบบรวมมือที่ใช้ เทคนิคสแตดมีคะแนนเจตคติหลังการเรียน สูง กว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๑^{๔๗}

ธาริณี วิทยาอนิวรรต ได้ศึกษาผลการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลองมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียน การสอนของนักเรียนที่เรียนด้วย วิธีสตอรี่ไลน์ ผลจากการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนวิธีสตอรี่ไลน์ มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน ระดับมาก โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสูง และระดับปานกลาง มีความพึงพอใจต่อ การเรียนการสอนระดับมาก และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนระดับต่ำ มีความพึงพอใจต่อการ เรียนการสอนระดับปานกลาง^{๔๘}

อาภรณ์ แสงรัศมี ศึกษาผลของการเรียนแบบไขปัญหาเป็นหลักต่อลักษณะการเรียนรู้ ด้วยตนเองผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และความพึงพอใจ ต่อการเรียนการสอน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ผลจากการวิจัยพบว่านักเรียน กลุ่มที่เรียนด้วยวิธีแบบไขปัญหาเป็นหลักมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนวิชาวิทยาศาสตร์สิ่ง

^{๔๗} อารมณ ขอบศิลประกอบ, “ผลการใช้วิธีการเรียนแบบรวมมือที่ใช้เทคนิคสแตดในการเรียนการสอน เรื่องหลักกรรม ในรายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา” ,*วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๔๘} ธาริณี วิทยาอนิวรรต, “ผลการเรียนการสอนด้วยวิธีสตอรี่ไลน์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสาธิตสังกัด ทบวงมหาวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)*. (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

แวดล้อมหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ณ ระดับ ๐.๐๑ และมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในระดับมาก^{๙๙}

สุภารัตน ท้าวบุญชู ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอน แบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT จำนวน ๘๐ คนกลุ่มทดลองที่ ๑ เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขา จำนวน ๔๐ คน กลุ่มทดลองที่ ๒ เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอน แบบ 4 MAT จำนวน ๔๐ คน พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและ การสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่เรียนสังคมศึกษาโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขากับนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ณ ระดับ ๐.๐๑^{๑๐๐}

ไชศรี พานิกุล ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา นักเรียนจำนวน ๕๐ คนกลุ่มทดลองที่ ๑ เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขา จำนวน ๒๕ คน กลุ่มทดลองที่ ๒ เรียนโดยการสอนแบบ ธรรมสภาัจฉา จำนวน ๒๕ คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดย การสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และนักเรียนที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบ ไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๑}

---

^{๙๙} อารณ แสงรัศมี, “ผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษาวิทยาศาสตร์)*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๐๐} สุภารัตน ท้าวบุญชู, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT” *ปริญญาานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา)*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๑๐๑} ไชศรี พานิกุล, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา)*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

บุญลอม ศรีคราม ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียน ในวงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียน รัฐบาลจังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครู ชาวต่างชาติ ผลการวิจัยพบว่า ๑. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนในวงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการ เรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ ด้านบุคลิกลักษณะ และด้านประสิทธิภาพการสอนพบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ๒. การเปรียบเทียบ ความพึงพอใจของนักเรียนในวงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานี ที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติด้านบุคลิก ลักษณะ และด้านประสิทธิภาพการสอนของครู จำแนกตามเพศของนักเรียนพบว่าไม่แตกต่างกัน แต่ถ้าจำแนก ตามช่วงเวลาในการเรียนระดับชั้นเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน และโรงเรียน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ ณ ระดับ ๐.๐๕^{๑๐๒}

ฉัตรชัย พงษ์ลิขิตพัฒน์ ได้ศึกษา เรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียน การสอนสถาบันการbinพลเรือน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียน การสอน สถาบันการbinพลเรือนอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูงสวนการเปรียบเทียบในด้านปัจจัย สวนบุคคล ไตแกเพศ อายุ ระดับการศึกษา และหลักสูตรการเรียนไม่มีความแตกต่าง ในกระบวนการ จัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๓}

สโรชล เจริญใจ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของผู้อ่านที่มีต่อ การออกแบบ หนังสือพิมพ์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งเพศหญิงและชายมีลักษณะ ทางกายภาพใกล้เคียงกัน ความพึงพอใจต่อลักษณะทางกายภาพของหนังสือพิมพ์ไตแก ขนาดของหนังสือพิมพ์ขนาด Broadsheet ชอบกระดาษปรูฟ ชอบการแบ่งสวนอยู่ระหว่าง ๒ - ๓ สวน มีจำนวน หน้า ๒๘ - ๓๒ หน้านิยม การจัดหน้าหนังสือพิมพ์แบบผสม ชอบลักษณะการวางพาดหัวข่าว แบบตัวอักษรใหญ่กว่า ชาวอื่นๆ อยู่เหนือเนื้อหาข่าวชอบให้มีรูปภาพบนหน้าหนึ่งเดนๆ เพียง ๒ - ๓ ภาพ พึงพอใจต่อการวาง ชื่อหัวหนังสือพิมพ์ไวบนสุดของหน้าหนังสือพิมพ์ และวางสารบัญข่าวไว้ที่มุมไตมุมหนึ่งของหน้า หนังสือพิมพ์ ตัวอักษรที่ใช้พาดหัวข่าวชอบแบบตัวอักษรแบบมีหัวกลมไตได้ สนใจต่อการมีงาน โฆษณาปรากฏบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ กลุ่มตัวอย่างพึงพอใจต่อการที่มี รูปสี่ และมีสีสันไตแต่ง บนหน้าหนังสือพิมพ์บาง ชอบให้มีหัวข้อข่าวไตและรองพรอมเนื้อหา พอสมควรแล้วไปอ่านไตไตใน และสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างชอบมากที่สุดบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ คือพาดหัวข่าวและภาพข่าว ชอบ

^{๑๐๒} บุญลอม ศรีคราม, “ความพึงพอใจของนักเรียนในวงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)*, (ปทุมธานี : บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณในพระบรมราชูปถัมภ, ๒๕๔๘), บทไตไตย่อ.

^{๑๐๓} ฉัตรชัย พงษ์ลิขิตพัฒน์, “ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนสถาบันการbinพล เรือน”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร)*, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร, ๒๕๔๘), บทไตไตย่อ.

ลักษณะการจัดเนื้อในของหนังสือพิมพ์แบบผสม ในแต่ละหน้า หนังสือพิมพ์ควรมีประมาณ ๖ คอลัมน์ เห็นว่าควรมีภาพประกอบสำหรับทุกๆ ขาวหรือ บทความอย่างละเอียดภาพขอบใหม่การวางตำแหน่งอยู่ด้านบนของขาวหรือบทความคิดว่าการออกแบบ หัวคอลัมน์มีความจำเป็น ฟังพอใจต่อการใช้สีรองพื้นในการแบ่งคอลัมน์ และชอบให้แต่ละขาวจบในหน้าเดียว ฟังพอใจขนาดของตัวอักษรตั้งแต่ ๑๔ - ๑๖ pt ชอบตัวอักษรสำหรับเนื้อขาวแบบมี หัวกลม ชอบลักษณะการจัดวางงานโฆษณาแบบ Solus ชอบภาพประกอบแบบ กราฟฟิกมากกว่า ภาพการตูน และฟังพอใจต่อการใช้พื้นที่ขาวในการแบ่งคอลัมน์น้อยที่สุด^{๑๐๔}

ชาญ เมืองโคตร ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับ การบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอแมลานอย เขตพื้นที่การศึกษาแมฮ่องสอน เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ๑. นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง ๑๒ - ๑๓ ปี เรียนในโรงเรียนบ้านกอกหลวง ๒. นักเรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนในระดับมาก ดังนี้ คือการจัดให้นักเรียนทุกคนมีบัตรบันทึกสุขภาพประจำตัว การให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสุขภาพอนามัย การจัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการนักเรียน การดูแลรักษาเมื่อนักเรียนเจ็บป่วยในโรงเรียนการมีเวชภัณฑ์ยาและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการบริการสุขภาพอนามัย การจัดน้ำใช้ที่สะอาดไว้บริการนักเรียนความเพียงพอของน้ำดื่มตลอดปี การดูแลความสะอาดของบริเวณหอพักความเพียงพอของน้ำใช้ตลอดปี ความร่วมมือของชุมชนในโครงการอาหารกลางวันการจัดครูรับผิดชอบในการบริการสุขภาพอนามัย การตรวจสอบสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการจัดบริการอาหารกลางวันคุณค่าของอาหารกลางวันในแง่โภชนาการ การบริการอาหารกลางวันให้กับนักเรียนอาหารเสริมที่จัดให้กับนักเรียน การดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การจัดบริการแนะแนวด้านการเรียน การสำรวจความต้องการของนักเรียนด้านอาชีพ การจัดครูแนะแนวที่มีความรู้ความสามารถในการให้คำปรึกษา การสำรวจความต้องการของนักเรียนด้านสังคม การสำรวจความต้องการของนักเรียน ด้านอาชีพ การจัดบริการแนะแนวด้านสังคม การจัดห้องแนะแนวให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการให้ คำปรึกษา การรายงานผลการดำเนินงานต่อเจ้าของทุนการศึกษา การประกาศเงื่อนไขและคุณสมบัติ ของผู้ขอรับทุนให้นักเรียนได้รับทราบอย่างทั่วถึง การจัดหาแหล่งเงินทุนการศึกษาให้กับนักเรียน การสำรวจความต้องการของนักเรียนในการรับทุนการศึกษา การตรวจสอบการใช้เงินให้ตรงตามวัตถุประสงค์ การเข้าร่วมกิจกรรมศาสนาที่นักเรียนนับถือ การฝึกฝนกิจกรรมตามค่านิยมของไทย การส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนาการฝึกฝนในการเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา การส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจใน

^{๑๐๔} สโรชบล เจริญใจ, “การศึกษาความพึงพอใจของผู้อ่านที่มีต่อการออกแบบหนังสือพิมพ์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การออกแบบนิเทศศิลป์), (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น การสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอน การส่งเสริมให้ นักเรียนกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง การได้รับความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการปรับตัวให้เข้ากับสังคม การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเกี่ยวกับสุขภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาประเภทต่างๆ ตามความสนใจของนักเรียน การจัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสุขภาพ สำหรับนักเรียน การเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียนการส่งเสริมความสามารถด้านกีฬาเฉพาะบุคคลแก่นักเรียนการจัดกิจกรรมกีฬาที่ดำเนินการต่อเนื่องตลอดปี การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับทักษะการเล่นกีฬาของผู้เชี่ยวชาญกีฬาประเภทต่างๆ การเป็นนักกีฬาของโรงเรียนและการส่งเสริมสมรรถภาพทางกายแก่นักเรียน ๓. นักเรียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การตรวจสุขภาพนักเรียนควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยตรงควรเพิ่มปริมาณอาหารกลางวันให้มากขึ้น ควรจัดรูปแบบการบริการแนะแนว นักเรียนที่ไม่เคยรับทุนการศึกษาโดยการเพิ่มทุนการศึกษาให้มากขึ้น ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มากขึ้นและจัดพัฒนาบุคลิกภาพในโรงเรียนควรฝึกให้นักเรียนมีความสามารถด้านกีฬา และควรจัดการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนทุกปี^{๑๐๕}

ปณัตติพันธุ์ พึ่งจิตร ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจของ นักเรียน ที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ผลการวิจัย พบว่า ๑. นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมีความขยันหมั่นเพียรใช้เวลาว่างค้นคว้าเพิ่มเติม เข้าร่วมกิจกรรม สม่่าเสมอ สามารถใช้ปัญญา ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างมีเหตุผลมีการแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำ โครงการเป็นบางครั้ง ๒. นักเรียนมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนด้านการบริหารงาน อาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมภายในภายนอกห้องเรียนด้านการบริหารงานวิชาการและด้านการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ๓. เมื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดบรรยากาศและ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนกับปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นการศึกษาและสถานศึกษาแตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแตกต่างกัน นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจด้านการบริหารงานอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมภายในภายนอกห้องเรียนและด้านการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน ๔. เมื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนจำแนกตามพฤติกรรมของนักเรียน พบว่านักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร

^{๑๐๕} ชาญ เมืองโคตรม, “ความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอแมลาน้อย เขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา), (เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

แตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจในด้านการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนแตกต่างกัน^{๑๐๖}

ธีระ สุภาวิมล ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนวงชั้นที่ ๓ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทอง ที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ปการศึกษา ๒๕๕๐ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความพึงพอใจของนักเรียนวงชั้นที่ ๓ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทอง ที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ด้านจุดมุ่งหมายของพลศึกษา ด้านเนื้อหาสาระหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านประสิทธิภาพของครูผู้สอนด้านสถานที่ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑, ๓.๙๐, ๓.๘๙, ๓.๙๑, ๓.๖๔ และ ๓.๙๖ ๒. เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนวงชั้นที่ ๓ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทองที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาระหว่างนักเรียนชายกับ นักเรียนหญิง ด้านจุดมุ่งหมายของพลศึกษาด้านเนื้อหาสาระหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านประสิทธิภาพครูผู้สอน ด้านสถานที่อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการวัดผลและการประเมินผลไม่แตกต่างกัน^{๑๐๗}

สนฤดี ศรีสวัสดิ์ ได้ศึกษา เรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้โดยใช้หลักการ เรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการศึกษาพบว่า ชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเรื่องการเสริมสร้างทางทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประสิทธิภาพ โดยเฉลี่ย ๘๗.๒๓/๘๖.๕๘ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐^{๑๐๘}

พระชัยกมล สิงห์คุณ ได้ศึกษา เรื่อง ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑๔ ผลการศึกษาพบว่า ๑. ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการศึกษาลาเรียนของนักเรียนด้านการมาเรียน การเข้าห้องเรียน ด้าน

^{๑๐๖} ปณชิตพันธ์ พึ่งจิตร, “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒”, **ภาคินพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ)**, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๗} ธีระ สุภาวิมล, “ความพึงพอใจของนักเรียนวงชั้นที่ ๓ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทองที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ปการศึกษา ๒๕๕๐”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พลศึกษา)**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๘} สนฤดี ศรีสวัสดิ์, “การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (มัธยมศึกษา)**, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

กิจกรรมส่งเสริมวิชาการ ด้านการใช้ห้องสมุดในการค้นคว้าและด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความเห็นด้วยมากทุกด้าน ๒. ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยปรัชญาและแนวนโยบาย ด้านการบริหารวิชาการด้านการบริหารกิจการนักเรียน ด้านการบริหารบุคคล ด้านการบริหารอาคารสถานที่ และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ๓. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีระดับความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓.๐๕ ๔. นักเรียนที่มีระดับชั้นเรียนแตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการศึกษาลาเรียนของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓.๐๕ ๕. ระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการศึกษาลาเรียน มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการโรงเรียนในระดับต่ำถึงค่อนข้างสูงอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓.๐๑^{๑๐๙}

สรุปว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้เปรียบเทียบกับเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดี และเหมาะสมแล้ว ย่อมมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังนี้ คือ มีความรู้ความสามารถเข้าใจในเนื้อหาวิชาหรือกิจกรรมที่เรียนรู้ เกิดทักษะหรือมีความชำนาญใน เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

๒.๘.๓ งานวิจัยที่ต่างประเทศ

Satterlee ได้ศึกษา เรื่องความไม่ซื่อสัตย์สุจริตทางด้านวิชาการของนักเรียนงานวิจัยจัดทำขึ้นเนื่องจากพบว่าขณะนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่าเด็กนักเรียนได้มีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทุจริต และไม่ซื่อสัตย์ในห้องเรียนมากขึ้นทุกวัน เด็กนักเรียนเหล่านี้คงใช้วิธีการที่ไม่ซื่อสัตย์ต่างๆ กัน เช่น ลอกการบ้านเพื่อน ลอกข้อสอบของเพื่อน ในระหว่างสอบรวมถึงนำข้อสอบไปบอกเพื่อนที่จะสอบในรายวิชาเดียวกัน บรรดานักวิจัยได้พยายามค้นหาสาเหตุว่า เหตุใดนักเรียนจึงมีแนวโน้มที่จะไม่ซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่า มีหลายสาเหตุที่จูงใจให้เด็กนักเรียนประพฤติไม่ดี เช่น กลัวความล้มเหลวต้องการที่จะได้เกรดดีๆ ได้รับความกดดันจากบุคคลรอบข้างให้ได้คะแนนดี ขาดความกระตือรือร้นในการแข่งขัน และประเมินค่าตนเองต่ำ นอกจากนี้ งานวิจัยพบว่าครูเป็นบุคคลสำคัญยิ่งที่จะริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมี

^{๑๐๙} พระชัยกมล สิงห์คุณ, “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหาร จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑๔”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

พฤติกรรมไม่เชื่อสัตย์ในด้านการเรียนลดน้อยลง มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน และครูควรใช้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ลดพฤติกรรมของนักเรียน ได้แก่ การมอบรางวัล แก่นักเรียนที่มีความประพฤติดี การพิจารณามอบหมายงาน หรือการบ้านให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน พยายามอย่าเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสทุจริตรวมทั้งการพิจารณาใช้มาตรการอย่างรอบคอบ ในการลงโทษเด็กนักเรียนที่ทุจริตด้านวิชาการ^{๑๑๐}

Mc Mullen ได้ศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตเมืองเพื่อเน้นการพัฒนาวัยรุ่น ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียนเพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดียืดหยุ่นได้โรงเรียนให้ความสนใจเอาใจใส่ และมีระเบียบวินัยของการวิจัยได้ สนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ฝึกครูให้สร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดภายในโรงเรียน กำหนดความรับผิดชอบต่อปัญหา โดยการให้ คำปรึกษา กำหนดแนวทางของพฤติกรรม พิจารณาแก้ไข ปรับปรุงระเบียบวินัย และจำกัดขอบเขต การทำผิด กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราวในโรงเรียน วางแผน พัฒนาผู้ทำผิด บ่อยๆ แต่ละคนเป็นอย่างดี และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษา ระเบียบวินัยของ โรงเรียน^{๑๑๑}

Lanier ทำการวิจัยเรื่อง Promoting Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents (Moral Development, Rural Students, Peer Facilitators) จุดประสงค์ ของการทำวิจัย เพื่อ การศึกษาผลของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ระดับชั้นที่ ๑๑ และ ๑๒ ในโรงเรียนชนบทเด็กนักเรียนในชลบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติตามต่างๆ กัน มาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ควบคุมให้ได้รับการฝึกการให้คำแนะนำและการจัดประสบการณ์ และอีกกลุ่มเป็นนักเรียนที่ ประกอบด้วยนักเรียนตั้งแต่นักเรียนโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนทั้ง ๒ กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างนัยสำคัญ^{๑๑๒}

Caroline Koh ได้พัฒนาการคุณธรรมจริยธรรม และเพิ่มความสนใจในนักเรียนใน การศึกษาคุณธรรม : ศึกษาในประเทศสิงคโปร์ ที่กล่าวว่า โลกของปัจจุบันถูกคุกคามจากพวกก่อการ ร้ายและวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจโลก ทำให้หลายคนสนใจที่จะศึกษาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม

^{๑๑๐} Satterlee **Loving-Kindness Meditation**. Malaysia: Buddha Dharma Education Association Inc., 2010, p.9.

^{๑๑๑} Mc Mullen, C.M. (2014, September) **Effective discipline and contingency management system in an urban junior high / middle school with an emphasis on development needs to young adolescent**. Dissertation Abstracts International, 46 (7), 616 – A.

^{๑๑๒} Lanier, (2012). **Promoting Moral and Conceptual Development in Rural Adolescents** (Moral Development, Rural Students, and Peer Facilitations. Mc Graw – hill.)

มากขึ้น งานวิจัยนี้ได้ทดลองกับนักเรียนในประเทศสิงคโปร์ โดยใช้หลักการ Kohlbergian เพื่อประเมินคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เป็นทฤษฎีที่มุ่งให้นักเรียนเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง โดยประเมินจากการสร้างแรงจูงใจในการเป็นพลเมืองที่ดีของวัยรุ่น และการมีคุณธรรมในการศึกษา (CME) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนได้พัฒนาเหตุผลในเชิงจริยธรรมตั้งกลุ่มอายุที่กล่าวไว้ในทฤษฎีโคลเบิร์ก นักเรียนมีแรงจูงใจในการเป็นพลเมืองที่ดี และมีคุณธรรมในการศึกษา (CME) ผลการวิจัยยังแสดงความสัมพันธ์ถึงคุณธรรมซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้น แต่แรงจูงใจในตนเองของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๑๓}

Edward ได้นำเสนอแนวทางในการป้องกันปัญหาเกี่ยวกับวินัยโรงเรียน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางด้วยตนเองการนำความต้องการและความปรารถนาของนักเรียนเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินผล การกำหนดกฎระเบียบที่นักเรียนยอมรับเป็นข้อตกลงร่วมกันในการสร้างหลักสูตรทางค่ายวินัย^{๑๑๔}

Lewis ได้ศึกษา เกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียนและความรับผิดชอบของนักเรียน โดยศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษา ๒๑ โรงเรียน และโรงเรียนมัธยมศึกษา ๒๑ โรงเรียน โดยศึกษาบทบาทของวินัยในชั้นเรียนที่ส่งเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้และความเรียบร้อยในชั้นเรียน ผลการศึกษาบ่งชี้ว่านักเรียนที่มีความคิดเห็นว่าครูมีปฏิริยาโต้ตอบต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในชั้นเรียนโดยใช้วินัยในการลงโทษเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความรับผิดชอบและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของนักเรียน ดังนั้น ครูควรใช้เทคนิคเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุน การเสริมแรงเพิ่มขึ้น เช่น การให้นักเรียนได้มีโอกาสอภิปรายการให้รางวัลสำหรับนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดี และการให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ^{๑๑๕}

Thomas Willard Harrell กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ และเพศ แม้วางงานวิจัยหลายชิ้นจะแสดงว่าเพศไม่มี ความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานก็ตาม แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำด้วยว่า เป็นงานลักษณะใด รวมทั้งเกี่ยวข้องกับระดับความทะเยอทะยานและความต้องการทางด้านการเงินเพศหญิงมีความอดทนที่จะทำงานที่ต้องใช้ฝีมือและงานที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าเพศชาย^{๑๑๖}

^{๑๑๓} Caroline Hoh.(2012). **Moral Development and Student Motivation in Moral Education: A Singapore Study**. Australian Journal of Education. Vol 56, No.1, 83 – 101.

^{๑๑๔} Edwards, Clifford H. “**The Moral Dimensions of Teaching: And Classroom Discipline**” America Secondary Education 28.3 (2014): 20 – 25.

^{๑๑๕} Lewis, Ramon. “**Classroom Discipline and Student Responsibility: Students’ View**” Teaching and Teacher Education 17.3 (2012): 307 – 319.

^{๑๑๖} Thomas Willard Harrell, (1972) : 260 – 274) อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๔๕ – ๑๕๒.

Prieto ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจเกี่ยวกับการฝึกโดยทั่วไป ในชั้นเรียน “การฝึกงานของผู้เข้ารับการอบรมคลินิกจิตวิทยาการแนะแนว และการให้คำปรึกษา” ในชั้นเรียน การฝึกงานทักษะระดับฝีมือเป็นการศึกษาการฝึกโดยทั่วไปและความสัมพันธ์ของความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมกับรูปแบบ (Style) ของผู้แนะแนวและคำปรึกษากลุ่มตัวอย่างได้จากผู้แนะแนว และให้คำปรึกษาประจำกลุ่มของห้องเรียน การฝึกงาน ๓๕๐ คน และผู้เข้ารับการอบรม ๓๒ คน ผลการศึกษาสรุปว่า รูปแบบ (Style) ของผู้แนะแนวให้คำปรึกษา (ครูประจำกลุ่ม) ที่นัยสำคัญ กับการใช้วิธีการแนะแนว และให้คำปรึกษากับกลุ่มผู้ฝึกงานและผู้เข้ารับการอบรม มีความพึงพอใจ อย่างมีนัยสำคัญกับวิธีการ แนะแนว และให้คำปรึกษาแบบมุ่งสัมพันธ์มากกว่าวิธีการมุ่งงาน^{๑๑๗}

Blassingame ได้วิจัย เรื่อง ระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานที่มีผลกับการทำงานอยู่ในสถาบันศึกษาทางพลศึกษา ๔ ป ในรัฐเท็กซัส (Texas) มีความมุ่งหมายเพื่อทราบระดับความพึงพอใจ ต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานที่มีผลต่อการคงอยู่ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาทางพลศึกษาจากการแจกแจงความถี่พบว่า ระดับ ความพึงพอใจมากที่สุดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ การบริการต่อสังคม และการมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนระดับความพึงพอใจน้อยที่สุดเกี่ยวกับองค์ประกอบภายนอกที่เกี่ยวข้องกับงานได้แก่คำตอบแทน วิธีการปฏิบัติ นโยบายของสถาบันผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนพบว่า ความพึงพอใจเกี่ยวกับ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานและองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานไม่แตกต่างกัน ตามเพศ วุฒิการศึกษา และระยะเวลาในการปฏิบัติงานความสัมพันธ์เป็นลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างความพึงพอใจ โดยทั่วไปกับการอยู่ทำงาน ความพึงพอใจขององค์ประกอบตามในที่เกี่ยวข้องกับงานกับการคงอยู่ทำงาน ความพึงพอใจขององค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน กับการคงอยู่ทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมี นัยสำคัญ ระหว่างความพึงพอใจภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน กับการคงอยู่ทำงาน ความพึงพอใจ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานกับองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน^{๑๑๘}

Merriam and Caffarella ได้กล่าวว่า สาธารณชนของทฤษฎีการเรียนรู้ ๓ กลุ่ม และเสนอชื่อนักจิตวิทยาการศึกษาที่สนับสนุนแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ตามลำดับ คือ กลุ่มมนุษยนิยม ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ หรือทฤษฎีปัญญา และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม^{๑๑๙} ซึ่งสามารถเปรียบเทียบสาระสำคัญได้ดังแสดงในตารางที่ ๒.๒

^{๑๑๗} Prieto, Margarita, **English zone sound recording**, New York : McGraw-Hill, (1997) : 255.

^{๑๑๘} Blassingame, W. **Combat nurses of World War II**. English: Garrard Pub, (1997) : 85

^{๑๑๙} ละเอียด พวงน้อย และคนอื่นๆ, ยุทธวิธีการเรียนการสอน : การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเทคนิคเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ : การประยุกต์ทฤษฎีที่ลงตัว, (พัฒนาเทคนิคศึกษา, มกราคม – มีนาคม ๒๕๔๖), หน้า ๔๔ – ๕๗.

ภาพที่ ๒.๖ การเปรียบเทียบสาระสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ต่างๆ

ทฤษฎีการเรียนรู้	ความรู้ความเข้าใจ	มนุษยนิยม	การเรียนรู้ทางสังคม
๑. นักการศึกษา	Lewing, Piaget, Ausubel, Bruner, Gagne	Maslow	Bandura, Protter
๒. ความหมายของกระบวนการเรียนรู้	กระบวนการทางสมอง (รวมการหยั่งเห็นการรับรู้ ความจำการประมวลผล สารสนเทศ)	การแสดงออกเต็มตามศักยภาพของบุคคล	การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่ง ที่สังเกตได้จากสมาชิกอื่นในบริษัททางสังคม
๓. ที่มาของการเรียนรู้	โครงสร้างทางปัญญา	ความต้องการจำเป็นทางจิตพิสัยและพุทพิสัย	ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพฤติกรรมกับสิ่งแวดล้อม
๔. จุดประสงค์ของการจัดการศึกษา	การพัฒนาความสามารถ และทักษะในการเรียนรู้ให้ดีขึ้น	การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้จักตนและการปกครองตนเอง	การมีพฤติกรรมและบทบาทใหม่ตามตัวแบบ
๕. บทบาทของผู้สอน	จัดลำดับประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนรู้	ช่วยเหลือให้การ พัฒนาบุคคลเกิดขึ้นโดยง่าย	เป็นต้นแบบและชี้แนะพฤติกรรม และบทบาท
๖. ลักษณะการสอนของผู้สอน	การพัฒนาทางปัญญา การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสติปัญญาความจำ	การเรียนรู้ด้วยตนเอง	บทบาททางสังคมการควบคุมตนเอง

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หลักการทฤษฎีแต่ละกลุ่มมีความสอดคล้องที่เน้นบทบาทของผู้สอนในการช่วยเหลือ ชี้แนะ อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนและจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะพัฒนาตนเอง กำกับตนเองให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ และแสดงบทบาทที่เหมาะสมในสังคม

เนื่องจากทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มทฤษฎีปัญญา และกลุ่มทฤษฎีทางสังคมได้เกิดการผสมผสานความคิดของทั้งสองทฤษฎีมาเป็น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) ของ Zimmerman, Bandura and Martinea – Pans ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากจะเป็นผลจากการเรียนรู้ทักษะปัญญา (Cognition Skills) ตามทฤษฎีเมตาคognition (Metacognition) แล้วยังเกิดจากการมีวินัยในตนเอง (Self - Regulation) เป็นแรงจูงใจ การมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้และการสนับสนุนทางสังคมให้อื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Maslow ได้ให้แนวคิดเรื่อง การรู้จักตนเอง (Self - Awareness) และการเข้าใจตนเอง (Self - Actualization) ว่า เป็นการพาตัวเองออกไปสู่โลกภายนอกด้วยการพยายามทำในสิ่งที่ดี ภายในตัวเอง เข้าใจคนอื่น เข้าใจโลกและตัวเอง ยอมรับนับถือและพอใจในความสามารถของตนมากขึ้น เข้าใจในความเจริญงอกงามที่จะแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ มีการเลือกสรรในการกระทำที่สร้างความรู้สึกและการรับรู้ที่ดี ทำให้ตนมีอิสระมากขึ้น ในที่สุดจะมีอำนาจที่จะปรุงแต่งและเปลี่ยนแปลงสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ของ **Bruner** ที่ว่า การสอนจะต้องมีการจัดให้ผู้เรียนรู้จักทางเลือกต่างๆ จนมีทักษะและความเชื่อมั่น ในความสามารถที่จะทำอะไรได้ด้วยตนเอง และการเรียนเพื่อให้รู้ (Cognitive Learning) จะทำได้ดีที่สุด เมื่อการแสวงหาความรู้มาจากแรงจูงใจภายในของตัวเรียนเอง^{๑๒๐}

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจในการเรียนการสอน การที่ผู้เรียนจะรู้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การที่ผู้สอนมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม ซึ่งการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สอนได้เข้าใจผู้เรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความสามารถความสนใจของผู้เรียนและเนื้อหาของวิชาได้ และทำสรุปแนวคิดการออกแบบสอบถามเพื่อให้ครบบองค์ประกอบ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ในครั้งนี้

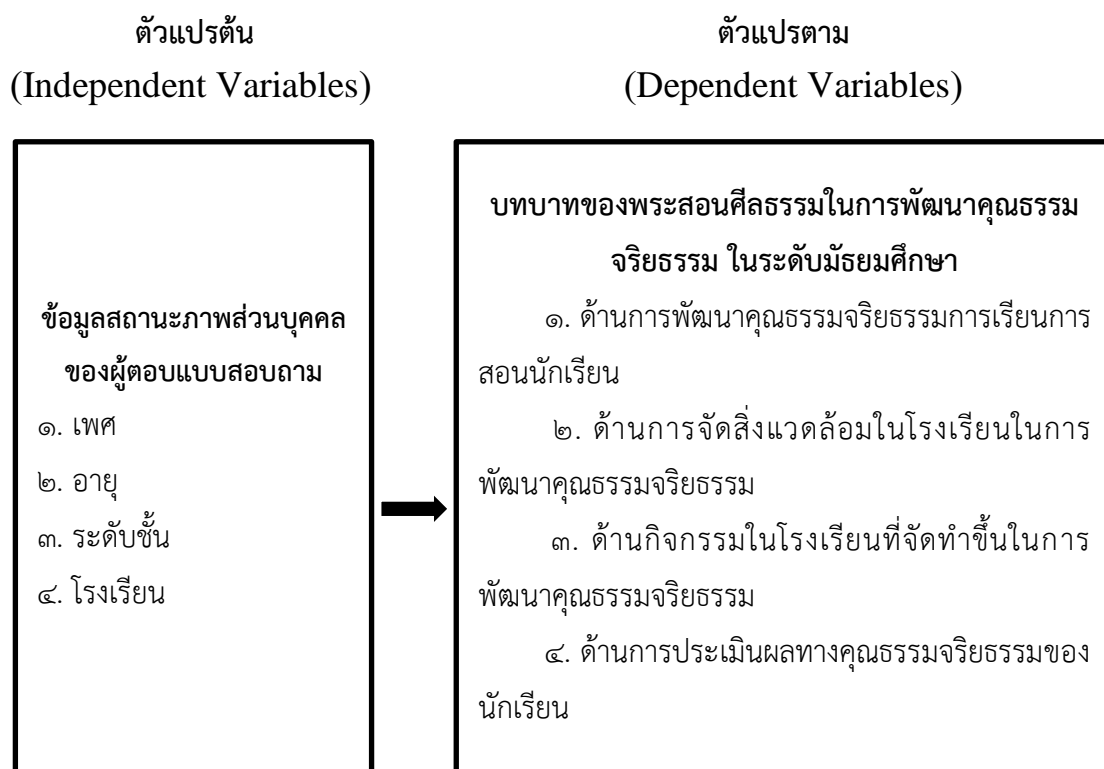
---

^{๑๒๐} Maslow, Abraham H. Motivation and Personality. New York: Harper' ETROW. (1970).

๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารค้นคว้างานวิจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องต่างๆ โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยดำเนินการตามลำดับดังนี้^๑

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดำเนินการวิจัยตามวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนโรงเรียนในเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยวทั้ง ๓ แห่ง

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนใน เขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้ง ๓ โรงเรียน ในภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ได้แก่ โรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ๑. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม จำนวน ๕๙๑ คน ๒. โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา จำนวน ๖๓๔ คน ๓. โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก จำนวน ๒๑๕ คน รวมจำนวนประชากรทั้งหมด จำนวน ๑,๔๔๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเทียบจากตารางสำเร็จรูป R.V.Krejcie & D.W.Morgan เป็นตารางที่ให้ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อ

---

^๑ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๖.

ประมาณค่าสัดส่วนของประชากร โดยคาดว่าสัดส่วนของลักษณะที่สนใจ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% หรือมีความคาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น ๕% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๔๙ คน ดังแสดงตามภาพที่ ๓.๑

ภาพที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม	๕๙๑	๑๐๒
๒	โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา	๖๓๔	๑๑๐
๓	โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก	๒๑๕	๓๗

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า มีจำนวน ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับชั้น โรงเรียน

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ – ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

แบบสอบถามฉบับนี้ มีข้อคำถามทั้งหมด ๔๐ ข้อ ซึ่งมีเกณฑ์การกำหนดค่าน้ำหนักการประเมินเป็น ๕ ระดับ ตามวิธีของ Likert

ระดับความคิดเห็น	ค่าน้ำหนักคะแนนของตัวเลือกตอบ
น้อยที่สุด	กำหนดให้มีค่าเท่ากับ ๑ คะแนน
น้อย	กำหนดให้มีค่าเท่ากับ ๒ คะแนน
ปานกลาง	กำหนดให้มีค่าเท่ากับ ๓ คะแนน
มาก	กำหนดให้มีค่าเท่ากับ ๔ คะแนน
มากที่สุด	กำหนดให้มีค่าเท่ากับ ๕ คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนความพึงพอใจ ที่กำหนดเป็นช่วงของคะแนน ดังต่อไปนี้^๒

คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ - ๕.๐๐	แปลว่า	มีความคิดเห็นมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ - ๔.๔๙	แปลว่า	มีความคิดเห็นมาก
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ - ๓.๔๙	แปลว่า	มีความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ - ๒.๔๙	แปลว่า	มีความคิดเห็นน้อย
คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๔๙	แปลว่า	มีความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวเรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๓.๔ การสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓.๔.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการทางการศึกษามาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๒. สร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการที่จะศึกษา

๓. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุง

๔. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้เสนอแนะ

๕. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่านตรวจสอบ

ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity)

๖. นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะแล้วทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา

^๒ ชานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอสอาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕๖ - ๔๕๗.

๗. นำแบบสอบถามที่ผ่านการวิเคราะห์จำแนกแล้วมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหา สัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cornbrash's Alpha Coefficient

๓.๔.๑ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น สำหรับการศึกษาวิจัยไปทำการทดสอบหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑. การหาค่าความเที่ยงตรง โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน จากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC

$$\text{โดยใช้สูตร } IOC = \frac{\sum R}{N} \text{ เมื่อ}$$

IOC หมายถึง การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence)

R หมายถึง คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของคะแนนผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน

ค่า +๑ หมายถึง ข้อคำถามสามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ค่า ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะวัดได้และ

ค่า -๑ หมายถึง ข้อคำถามไม่สามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ค่า N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC มากกว่า ๐.๕ มาใช้เป็นคำถามจากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๕ ท่าน ซึ่งได้ตรวจสอบแบบสอบถามแล้วเห็นว่าแบบสอบถามทุกข้อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา มีความเที่ยงตรงของเนื้อหาครอบคลุมในแต่ละด้านและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. การหาความเชื่อมั่น ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบ (Try - Out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบที่โรงเรียนทั้ง ๓ แห่งใน อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ของ Cornbrash's Alpha Coefficient ได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ ๐.๘๖

๓. ได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยได้ติดต่อหลักสูตรการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอรับหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัย ไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ผู้ศึกษาวิจัยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยวิธีขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการ บุคลากร ในโรงเรียน ช่วยแจกและเก็บแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

๓. ได้รับแบบสอบถามกลับคืน จำนวน ๒๔๙ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน ๒๔๙ ฉบับ ผู้ศึกษาวิจัยนำไปตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม แล้วนำไปดำเนินการวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่อไป

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เมื่อผู้ศึกษาวิจัยได้ข้อมูลกลับมา นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ทุกฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าสถิติต่างๆ ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percent)

๒. วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นรายชื่อและรายด้าน เพื่อทราบระดับของ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นรายด้าน และรายชื่อ

๓. แปลผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับชั้น โรงเรียน แตกต่างกัน เป็นรายด้าน โดยการทดสอบค่าเอฟสามกลุ่มการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) และการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการของ Scheffe

๔. ข้อเสนอแนะแนวทาง เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้จากแบบสอบถามวิเคราะห์โดยการเขียนความเรียงเป็นรายด้าน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบข้อมูล เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔.๔ ข้อเสนอแนะแนวทาง เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	หมายถึง	ประชากรทั้งหมด
n	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	หมายถึง	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
f	หมายถึง	ค่าสถิติทดสอบเอฟ (f-test)
*	หมายถึง	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๕
P	หมายถึง	ความน่าจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
df	หมายถึง	ชั้นของความเป็นอิสระ
SS	หมายถึง	ผลบวกกำลังสองของคะแนน
MS	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับชั้น และโรงเรียน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามการวิจัยใน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๓ โรงเรียน

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
๑) ชาย	๑๐๔	๔๑.๘๐
๒) หญิง	๑๔๕	๕๘.๒๐
รวม	๒๔๙	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๑) อายุ ๑๑ - ๑๒ ปี	๒๖	๑๐.๔๐
๒) อายุ ๑๓ - ๑๔ ปี	๑๕๙	๖๓.๙๐
๓) อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี	๖๔	๒๕.๗๐
๔) อายุ ๑๗ ปีขึ้นไป	-	-
รวม	๒๔๙	๑๐๐.๐๐
๓. ระดับชั้น		
๑) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑	๘๕	๓๔.๑๐
๒) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๘๑	๓๒.๕๐
๓) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	๘๓	๓๓.๓๐
รวม	๒๔๙	๑๐๐.๐๐
๔. โรงเรียน		
๑) โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม	๑๐๒	๔๑.๐๐
๒) โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา	๑๑๐	๔๔.๒๐
๓) โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมิ่งคลาภิเษก	๓๗	๑๔.๘๐
รวม	๒๔๙	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชาย (ร้อยละ ๔๑.๘๐) เพศหญิง (ร้อยละ ๕๘.๒๐)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี อายุ ๑๑ - ๑๒ ปี (ร้อยละ ๑๐.๔๐) อายุ ๑๓ - ๑๔ ปี (ร้อยละ ๖๓.๙๐) อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี (ร้อยละ ๒๕.๗๐) อายุ ๑๗ ปีขึ้นไป (ร้อยละ -)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม ระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอยู่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ (ร้อยละ ๓๔.๑๐) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (ร้อยละ ๓๒.๕๐) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (ร้อยละ ๓๓.๓๐)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม โรงเรียน พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอยู่ โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม (ร้อยละ ๔๑.๐๐) โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา (ร้อยละ ๔๔.๒๐) โรงเรียนไผ่คำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก (ร้อยละ ๑๔.๙๐)

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้วิธีการคำนวณค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นรายข้อ รายด้าน และรวมทุกด้าน ได้ผลดังแสดงรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	๔.๕๑	๐.๕๖๘	มาก	๒
๒. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๔.๒๙	๐.๕๐๘	มาก	๔
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๔.๓๑	๐.๔๘๙	มาก	๓
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	๔.๔๔	๐.๔๓๔	มาก	๑
ภาพรวม	๔.๓๕	๐.๓๖๓	มาก	

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่าระดับความคิดเห็น โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๕, S. D. = ๐.๓๖๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง ๔ ด้าน และเมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย จะเห็นว่าด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๔๔, S. D. = ๐.๔๓๔$) รองลงมา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การเรียนการสอนนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, S. D. = 0.468$) ส่วนด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31, S. D. = 0.458$) และด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29, S. D. = 0.508$)

ตารางที่ ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน และจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านที่ ๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑. นักเรียนมีสมาธิเกี่ยวกับการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ	4.58	0.188	มาก	๑
๒. นักเรียนมีนิสัยรักความสะอาด การแต่งกายสุภาพ ดูแลห้องเรียน	4.31	0.846	มาก	๑๐
๓. มีความเข้าใจตัวเอง และผู้อื่นอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีสัมมาคารวะ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	4.32	0.762	มาก	๙
๔. มีจิตสาธารณะมีความรับผิดชอบเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดี	4.47	0.788	มาก	๓
๕. มีความอดทน ใจกว้าง ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	4.51	0.696	มาก	๒
๖. สามารถแก้ไขปัญหาโดยตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรมจริยธรรม	4.35	0.804	มาก	๗
๗. มีความเคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์	4.39	0.787	มาก	๕
๘. มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม	4.32	0.876	มาก	๘
๙. มีความตระหนักในคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ	4.37	0.833	มาก	๖
๑๐. มีความสามารถบูรณาการความรู้ในที่ศึกษากับความรู้ในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	4.39	0.825	มาก	๔
รวมเฉลี่ย	4.41	0.468	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก

($\bar{X} = 4.41, S. D. = 0.468$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ๓ อันดับแรกได้แก่ ข้อที่ ๑. นักเรียนมีสมาธิเกี่ยวกับการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ

($\bar{X} = ๔.๙๘, S. D. = ๐.๑๘๙$) อันดับที่สอง ข้อที่ ๕. มีความอดทน ใจกว้าง ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = ๔.๕๑, S. D. = ๐.๖๙๖$) และอันดับที่ ๓ ข้อที่ ๔. มีจิตสาธารณะมีความรับผิดชอบเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = ๔.๔๗, S. D. = ๐.๗๘๘$)

ตารางที่ ๔.๔ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและจำแนกเป็นรายชื่อ

ด้านที่ ๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑. สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาดร่มรื่นน่าเรียน	๔.๔๙	๐.๗๑๙	มาก	๑
๒. มีโครงการคุณธรรม จริยธรรม มีกิจกรรมคุณธรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ	๔.๒๕	๐.๘๑๕	มาก	๗
๓. มีป้ายนิเทศมุมความรู้ต่างๆ ตามต้นไม่มีสุภาพชนสนใจรวมทั้งในห้องน้ำยังมีทรายยกลองสอนใจ	๔.๒๕	๐.๗๘๙	มาก	๘
๔. การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน สงบ สะอาด สวยงาม ร่มรื่น ปลอดภัย	๔.๒๗	๐.๗๗๖	มาก	๖
๕. การจัดสถานที่และมุมกิจกรรม หรือมุมประสบการณ์ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การออม หรือหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๒๘	๐.๘๑๘	มาก	๔
๖. ภายในห้องเรียน และจัดจุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างสูงสุด	๔.๒๙	๐.๗๘๗	มาก	๓
๗. ห้องปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ มากมายทั้งในและนอกโรงเรียน	๔.๒๓	๐.๘๕๘	มาก	๙
๘. มีชุมนุมชาวพุทธประจำโรงเรียนมีห้องจริยศึกษา	๔.๒๐	๐.๘๑๗	มาก	๑๐
๙. มีการจัดกิจกรรมทางด้านวิชาการ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง	๔.๒๗	๐.๗๗๖	มาก	๕
๑๐. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ สนับสนุนวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ประสบการณ์ให้มากที่สุดเรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน	๔.๓๓	๐.๗๓๘	มาก	๒
รวมเฉลี่ย	๔.๒๙	๐.๕๐๘	มาก	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๙, S. D. = ๐.๕๐๘$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ใน ๓ อันดับแรก ได้แก่ อันดับที่ ๑ ข้อที่ ๑. สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาดร่มรื่นน่าเรียน ($\bar{X} = ๔.๔๙, S. D. = ๐.๗๑๙$) อันดับที่ ๒ ข้อที่ ๑๐. สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ สนับสนุนวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ให้มากที่สุดเรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน ($\bar{X} = ๔.๓๓, S. D. = ๐.๗๓๘$) และอันดับที่ ๓ ข้อที่ ๖. ภายในห้องเรียน และจัดจุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๒๙, S. D. = ๐.๗๘๗$)

ตารางที่ ๔.๕ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและจำแนกเป็นรายข้อ

ด้านที่ ๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑. จัดกิจกรรม กีฬา และดนตรีเพื่อต้านยาเสพติดให้นักเรียน	๔.๓๐	๐.๘๐๓	มาก	๖
๒. โรงเรียนมีความพร้อมในการเป็นแหล่ง ศึกษาดูงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในชุมชน	๔.๒๐	๐.๗๗๑	มาก	๑๐
๓. จัดกิจกรรมคุณธรรม จริยธรรม ในเทศกาลงานต่างๆ เช่น วันแม่ วันมาฆบูชา เป็นต้น	๔.๓๐	๐.๗๙๙	มาก	๗
๔. เป็นที่จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้	๔.๓๔	๐.๗๕๗	มาก	๔
๕. เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา	๔.๓๕	๐.๘๑๕	มาก	๓
๖. มีความกตัญญูรู้คุณ บิดา มารดา ครู อาจารย์	๔.๓๘	๐.๗๕๘	มาก	๒
๗. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนและสังคม	๔.๒๙	๐.๗๔๙	มาก	๘
๘. การรู้จักเก็บออมเงินออมใช้ทรัพย์สินสิ่งของให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น	๔.๒๘	๐.๗๕๖	มาก	๙
๙. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการใช้แนวทางวิถีพุทธ เช่นกิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิก่อนเริ่มเรียนทุกวัน	๔.๓๓	๐.๗๓๓	มาก	๕
๑๐. ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมศิลปะวัฒนธรรมไทย	๔.๓๙	๐.๗๓๘	มาก	๑
รวมเฉลี่ย	๔.๓๑	๐.๔๘๙	มาก	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑, S. D. = ๐.๔๘๙$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ๓ อันดับแรก พบว่าอันดับที่ ๑ ข้อที่ ๑๐. ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ($\bar{X} = ๔.๓๙, S. D. = ๐.๗๓๘$) อันดับที่ ๒ ข้อที่ ๖. มีความกตัญญูรู้คุณ บิดา มารดา ครู อาจารย์ ($\bar{X} = ๔.๓๘, S. D. = ๐.๗๕๘$) อันดับที่ ๓ ข้อที่ ๕. เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ($\bar{X} = ๔.๓๕, S. D. = ๐.๘๑๕$)

ตารางที่ ๔.๖ ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนและจำแนกเป็นรายข้อ

ด้านที่ ๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียน	ประชากรกลุ่มตัวอย่าง (n = ๒๔๙)			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
๑. มีองค์ความรู้ นวัตกรรมการสร้างเสริม คุณธรรมจริยธรรมที่เผยแพร่ได้	๔.๒๖	๐.๘๒๗	มาก	๑๐
๒. มีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน เช่นกิจกรรมนำนักเรียนไปทำบุญตักบาตรฟังธรรมในวันพระ	๔.๓๕	๐.๗๖๘	มาก	๔
๓. ใช้โครงการคุณธรรมจริยธรรม กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโรงเรียน เช่น การนำนักเรียนสอบธรรมศึกษาสนามหลวง ตรี โท เอก	๔.๓๑	๐.๖๘๒	มาก	๖
๔. มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เพิ่มขึ้น เช่น ส่งการบ้าน ไม่โดดเรียน เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น	๔.๓๖	๐.๗๕๕	มาก	๓
๕. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง เช่น แอบเล่นเกมส์ หนีเที่ยว ไม่เข้าเรียน ไม่เข้าร่วมกิจกรรม	๔.๒๘	๐.๙๑๑	มาก	๘
๖. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณธรรมจากทุกภาคส่วนทั้งครูและนักเรียน	๔.๓๔	๐.๗๕๑	มาก	๕
๗. มีองค์ความรู้ นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมและบูรณาการคุณธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน	๔.๒๙	๐.๘๐๐	มาก	๗
๘. สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนได้	๔.๒๘	๐.๘๐๙	มาก	๙
๙. มีการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในลักษณะบูรณาการ	๔.๔๕	๐.๗๒๓	มาก	๒
๑๐. มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน	๔.๕๘	๐.๖๓๗	มาก	๑
รวมเฉลี่ย	๔.๔๔	๐.๔๓๔	มาก	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ด้านการประเมินผลทางคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔, S. D. = ๐.๔๓๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ๓ อันดับแรก พบว่าอันดับที่ ๑ ข้อที่ ๑๐. มีการจัดกิจกรรม ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ($\bar{X} = ๔.๕๘, S. D. = ๐.๖๓๗$) พบว่าอันดับที่ ๒ ข้อที่ ๙. มีการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในลักษณะบูรณาการ ($\bar{X} = ๔.๔๕, S. D. = ๐.๗๒๓$) และ อันดับที่ ๓ ข้อที่ ๔. มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เพิ่มขึ้น เช่น ส่ง การบ้าน ไม่โดดเรียน เข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น ($\bar{X} = ๔.๓๖, S. D. = ๐.๗๕๕$)

๔.๓ ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยใช้วิธีวิเคราะห์ ความแปรปรวนแบบ One-way ANOVA เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระ สอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับชั้น โรงเรียน เป็นรายด้าน ในกรณีที่มีความแตกต่าง ผู้วิจัยใช้วิธีเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการทดสอบรายคู่ของ Scheffe ราย ด้านและรายรวมทุกด้าน ได้ผลดังแสดงรายละเอียดในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๗ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๕๘	๑	๐.๐๕๘	๐.๒๖๖	๐.๖๐๗
	ภายในกลุ่ม	๕๔.๒๓๕	๒๔๗	๐.๒๒๐	-	-
	รวม	๕๔.๒๙๔	๒๔๘	-	-	-
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๐๑๙	๑	๐.๐๑๙	๐.๐๗๒	๐.๗๘๙
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๙๖๒	๒๔๗	๐.๒๕๙	-	-
	รวม	๖๓.๙๘๑	๒๔๘	-	-	-
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๒๔๕	๑	๐.๒๔๕	๑.๐๒๕	๐.๓๑๒
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๑๑๐	๒๔๗	๐.๒๓๙	-	-
	รวม	๕๙.๓๕๕	๒๔๘	-	-	-
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๔๑	๑	๐.๔๔๑	๒.๓๔๗	๐.๑๒๗
	ภายในกลุ่ม	๔๖.๓๕๖	๒๔๗	๐.๑๘๘	-	-
	รวม	๔๖.๗๙๖	๒๔๘	-	-	-
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๑๘๐	๑	๐.๑๘๐	๑.๓๗๐	๐.๒๔๓
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๔๖๖	๒๔๗	๐.๑๓๑	-	-
	รวม	๓๒.๖๔๖	๒๔๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธและไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๔๘	๒	๐.๗๒๔	๓.๓๖๙	๐.๐๓๖
	ภายในกลุ่ม	๕๒.๘๔๖	๒๔๖	๐.๒๑๕	-	-
	รวม	๕๔.๒๙๔	๒๔๘	-	-	-
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๔๖๐	๒	๐.๒๓๐	๐.๘๙๐	๐.๔๑๒
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๕๒๑	๒๔๖	๐.๒๕๘	-	-
	รวม	๖๓.๙๘๑	๒๔๘	-	-	-
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๖.๔๕๘	๒	๓.๒๒๙	๑๕.๐๑๗	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๕๒.๘๙๗	๒๔๖	๐.๒๑๕	-	-
	รวม	๕๙.๓๕๕	๒๔๘	-	-	-
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	.๒๑๘	๒	๐.๑๐๙	๐.๕๗๖	๐.๕๖๓
	ภายในกลุ่ม	๔๖.๕๗๘	๒๔๖	๐.๑๘๙	-	-
	รวม	๔๖.๗๙๖	๒๔๘	-	-	-
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๑๙	๒	๐.๖๑๐	๔.๗๗๒	๐.๐๐๙
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๔๒๗	๒๔๖	๐.๑๒๘	-	-
	รวม	๓๒.๖๔๖	๒๔๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ พบว่านักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธและไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่มีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ระดับ ๐.๐๐* ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของ Scheffe ดังตารางที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่

อายุ	๑๑ - ๑๒ ปี $\bar{X}$ ๔.๓๓	๑๓ - ๑๔ ปี $\bar{X}$ ๔.๔๒	๑๕ - ๑๖ ปี $\bar{X}$ ๔.๐๕	๑๗ ปีขึ้นไป $\bar{X}$ ๔.๓๑
๑๑ - ๑๒ ปี $\bar{X}$ ๔.๓๓	-	-๐.๐๙๔	๐.๒๘๒*	๐.๐๙๔
๑๓ - ๑๔ ปี $\bar{X}$ ๔.๔๒	-	-	๐.๓๗๖*	-๐.๒๘๒*
๑๕ - ๑๖ ปี $\bar{X}$ ๔.๐๕	-	-	-	-๐.๓๗๖*
๑๗ ปีขึ้นไป $\bar{X}$ ๔.๓๑	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตามอายุเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๓๓	๒	๑.๓๖๖	๖.๕๑๙	๐.๐๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๕๖๑	๒๔๖	.๒๑๐	-	-
	รวม	๕๔.๒๙๔	๒๔๘	-	-	-
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๓.๔๗๒	๒	๑.๗๓๖	๗.๐๕๘	๐.๐๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๕๐๙	๒๔๖	.๒๔๖	-	-
	รวม	๖๓.๙๘๑	๒๔๘	-	-	-
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	๗.๖๓๗	๒	๓.๘๑๘	๑๘.๑๖๓	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๕๑.๗๑๘	๒๔๖	.๒๑๐	-	-
	รวม	๕๙.๓๕๕	๒๔๘	-	-	-
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๕๘	๒	.๗๒๙	๓.๙๕๕	๐.๐๒๐*
	ภายในกลุ่ม	๔๕.๓๓๙	๒๔๖	.๑๘๔	-	-
	รวม	๔๖.๗๙๖	๒๔๘	-	-	-
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๓๐	๒	๑.๔๑๕	๑๑.๖๗๕	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๙.๘๑๖	๒๔๖	๐.๑๒๑	-	-
	รวม	๓๒.๖๔๖	๒๔๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธและไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้น ๓ ด้าน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของ Scheffe ดังตารางที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่

ระดับชั้น	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๒๗	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๔๙	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๔๘
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๒๗	-	-๐.๒๒๖*	-๐.๒๑๖*
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๔๙	-	-	๐.๒๒๖*
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๔๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน จำแนกตามระดับชั้นเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่

ระดับชั้น	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๒๒	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๔๕	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๑๘
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๒๒	-	-๐.๒๓๐*	๐.๐๔๐
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๔๕	-	-	๐.๒๓๐*
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๑๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตามระดับชั้นเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้น เป็นรายคู่

ระดับชั้น	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๓๓	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๕๒	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๐๙
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ $\bar{X}$ ๔.๓๓	-	-๐.๑๙๕*	๐.๒๓๗*
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ $\bar{X}$ ๔.๕๒	-	-	๐.๔๓๑*
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ $\bar{X}$ ๔.๐๙	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตามระดับชั้นเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่มีระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม		แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๕๗	๒	๐.๗๗๙	๓.๖๓๒	๐.๐๒๘
	ภายในกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	๕๒.๗๓๖	๒๔๖	๐.๒๑๔		
	รวม	รวม	๕๔.๒๙๔	๒๔๘			
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	๔.๑๙๓	๒	๒.๐๙๗	๘.๖๒๗	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	๕๙.๗๘๗	๒๔๖	๐.๒๔๓		
	รวม	รวม	๖๓.๙๘๑	๒๔๘			
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๘๕	๒	๑.๑๔๒	๔.๙๒๔	๐.๐๐๘*
	ภายในกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	๕๗.๐๗๐	๒๔๖	๐.๒๓๒		
	รวม	รวม	๕๙.๓๕๕	๒๔๘			
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๐๖	๒	๑.๓๐๓	๗.๒๕๒	๐.๐๐๑*
	ภายในกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	๔๔.๑๙๑	๒๔๖	๐.๑๘๐		
	รวม	รวม	๔๖.๗๙๖	๒๔๘			
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๔๓	๒	๑.๓๒๑	๑๐.๘๓๕	๐.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	๓๐.๐๐๓	๒๔๖	๐.๑๒๒		
	รวม	รวม	๓๒.๖๔๖	๒๔๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน พบว่า นักเรียนอยู่ต่างโรงเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ไม่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งปฏิเสธและไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้าน ๓ ด้าน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ดังนั้นจึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีของ Scheffe ดังตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็นรายคู่

โรงเรียน	โรงเรียนดอนฉิมพลี พิทยาคม $\bar{X}$ ๔.๔๒	โรงเรียนบางน้ำ เปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๑๔	โรงเรียนไผ่ดำพิทยา คมรัชมังคลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๓๔
โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยา คม $\bar{X}$ ๔.๔๒	-	๐.๒๗๘*	๐.๐๘๖
โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๑๔	-	-	-๐.๑๙๑
โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมัง คลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๓๔	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำแนกตามโรงเรียนเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่อยู่โรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นั้น ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็นรายคู่

โรงเรียน	โรงเรียนดอนฉิมพลี พิทยาคม $\bar{X}$ ๔.๓๗	โรงเรียนบางน้ำ เปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๒๑	โรงเรียนไผ่ดำพิทยา คมรัชมังคลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๔๗
โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยา คม $\bar{X}$ ๔.๓๗	-	๐.๑๕๕	-๐.๐๙๙
โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๒๑	-	-	-๐.๒๕๔*
โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมัง คลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๔๗	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ α ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจำแนกตามโรงเรียนเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่อยู่โรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นั้น ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน เป็นรายคู่

โรงเรียน	โรงเรียนดอนฉิมพลี พิทยาคม $\bar{X}$ ๔.๕๔	โรงเรียนบางน้ำ เปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๓๓	โรงเรียนไผ่ดำพิทยาศ คมรัชมังคลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๕๑
โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยา คม $\bar{X}$ ๔.๕๔	-	๐.๒๑๔*	๐.๐๓๔
โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา $\bar{X}$ ๔.๓๓	-	-	-๐.๑๘๐
โรงเรียนไผ่ดำพิทยาศรมรัชมัง คลาภิเษก $\bar{X}$ ๔.๕๑	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจำแนกตามโรงเรียนเป็นรายคู่ พบว่านักเรียนที่อยู่โรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนั้นต่างกัน

๔.๔ ข้อเสนอแนะ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อเสนอแนะ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

๔.๔.๑ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน

ครูควรคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม คือการพัฒนานักเรียนแบบองค์รวม ซึ่งต้องพัฒนาคนทั้ง ๓ ด้าน พร้อมกันคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา และสร้างกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ครูควรมีกิจกรรมใช้สื่อและอุปกรณ์ที่หลากหลายในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งการวัดและประเมินผลที่ไม่ควรวัดเฉพาะความรู้ควรมีการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย

๔.๔.๒ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

โรงเรียนทุกแห่งย่อมปรารถนาให้นักเรียนของตนมีความสุขทั้งอยู่ที่บ้านและที่โรงเรียน ทุกข์หรือสุขที่บ้าน บางครั้งโรงเรียนก็ไม่สามารถเข้าไปช่วยผ่อนคลายได้ แต่ทุกข์หรือสุขที่โรงเรียน น่าจะเป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายในโรงเรียน การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ โรงเรียนที่สะอาด สดชื่น ร่มรื่น เรียบง่าย สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคารสถานที่ที่ได้รับการดูแลมีความเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบ เรียบง่าย ทำให้เข้าใจตนเอง และผู้อื่นไปด้วย

๔.๔.๓ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ด้านกิจกรรมในโรงเรียนนั้นต้องเน้นให้กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนานักเรียนเพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสามารถสร้างให้เกิดได้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้นครูผู้สอนคงมิได้มีหน้าที่เพียงแต่สอนเนื้อหาในหนังสือให้จบเท่านั้น แต่ยังต้องช่วยกันคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียนด้วยเพื่อสรรค์สร้างให้นักเรียนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุขและแบบอย่างที่ดีที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ดี

๔.๔.๔ ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

การวัดผลและประเมินผลการเรียนเพื่อสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมควรใช้วิธีสังเกตและบันทึกพฤติกรรมระหว่างปฏิบัติงาน ในขณะที่ปฏิบัติงานทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม ครูผู้สอนบันทึกพฤติกรรมเป็นรายบุคคลและนำไปส่งเสริมแก้ไขพฤติกรรมของแต่ละคนให้ได้ผลดีที่สุด ครูผู้สอนควรแจ้งผลการวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนทราบทุกครั้งที่ทำการวัดผลและประเมินผล เพื่อนักเรียนจะได้นำไปพัฒนาปรับปรุงให้ได้ตามคุณลักษณะที่โรงเรียนเน้นต่อไป ครูผู้สอนควรมีการวัดผลและประเมินผลด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยการให้คะแนนจากงานที่นักเรียนปฏิบัติ ในการให้นักเรียนปฏิบัติงานแต่ละครั้งครูต้องกำหนดเกณฑ์ให้คะแนนผ่านให้กับนักเรียน เมื่อ

นักเรียนทำผลงานถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ผ่านครูควบคุมของขวัญและประกาศ ยกย่องเชิดชูเกียรติ เพื่อเป็นของขวัญและกำลังใจ และสร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนคนอื่น

สรุปข้อเสนอแนะ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนศีลธรรมจริยธรรม รวมไปถึงการประยุกต์คุณธรรมจริยธรรมมาปรับแผนในวิชาอื่นๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียน และนักเรียนได้เกิดความรู้สึกค้นหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน และจากการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการสนุกไม่เบื่อหน่ายเกี่ยวกับการเรียนรู้และนำไปใช้ได้จริงและยังสามารถกระตุ้นนักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การวัดและการประเมินผลมีความยุติธรรมเที่ยงตรง โดยการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงมีความสอดคล้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนนักเรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจในเนื้อหาวิชามากขึ้น มีการประยุกต์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ให้นักเรียนไม่เบื่อหน่าย มีความหลากหลาย และให้เกิดการพัฒนาทางด้านทักษะ ด้านการดู การฟัง การคิด และลงมือทำ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์และจำเป็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ก่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่ตลอดและสอดคล้องกับการพัฒนาเรื่องศีลธรรมจริยธรรมได้อย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่เป้าหมายของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามที่ต้องการได้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกออกเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

๑. ด้านการเตรียมการสอน ควรมีอิทธิบาท ๔ เสียสละกิจส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม วางแผนอย่างมีระบบระเบียบ

๒. ด้านดำเนินการสอน มีขันติ ใช้พรหมวิหาร ๔ เป็นพาหุสัจจะ และเว้นอคติ ๔

๓. ด้านการใช้สื่อ / อุปกรณ์ในการสอน หมั่นศึกษาและเรียนรู้สอบถามคนเก่งมีความสามารถประยุกต์และพัฒนา

๔. ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ออกพื้นที่สำรวจสถานที่ต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้เด็กได้มีส่วนร่วม ใช้บริเวณวัด โรงเรียนให้มีประโยชน์

๕. ด้านการวัดและประเมินผล ประสานงานกับทางโรงเรียน ให้เด็กได้รับรู้และมีส่วนร่วม แจ้งผลก่อน – หลัง ปฏิษัติ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ในระดับมัธยมศึกษา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. เพื่อเปรียบเทียบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นระดับศึกษาปีที่ ๑ - ๓

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๒๔๙ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ อันดับ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๔ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), และค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่า F-Test (One Way Analysis of Variance) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๓ ระดับ ๐.๐๕ จึงนำค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ใช้การทดสอบโดยวิธีเชฟเฟ (Scheffe's Post hoc Comparison)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๕.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม เพศ พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น เพศชาย (ร้อยละ ๔๑.๘๐) เพศหญิง (ร้อยละ ๕๘.๒๐)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มี อายุ ๑๑ - ๑๒ ปี (ร้อยละ ๑๐.๔๐) อายุ ๑๓ - ๑๔ ปี (ร้อยละ ๖๓.๙๐) อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี (ร้อยละ ๒๕.๗๐) อายุ ๑๗ ปีขึ้นไป (ร้อยละ -)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม ระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ (ร้อยละ ๓๔.๑๐) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (ร้อยละ ๓๒.๕๐) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (ร้อยละ ๓๓.๓๐)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม โรงเรียน พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียนดอนฉิมพิทยาคม (ร้อยละ ๔๑.๐๐) โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา (ร้อยละ ๔๔.๒๐) โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก (ร้อยละ ๑๔.๘๐)

๕.๑.๒ ผลการสำรวจบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราดังนี้

๕.๑.๒.๑ พบว่าระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๕, S. D. = ๐.๓๖๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ๔ ด้าน และเมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย จะเห็นว่าด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔, S. D. = ๐.๔๓๔$) รองลงมา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๑, S. D. = ๐.๔๖๘$) ส่วนด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑, S. D. = ๐.๔๘๘$) และสุดท้ายคือด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๘, S. D. = ๐.๕๐๘$)

๕.๑.๒.๒ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน พบว่า บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๑$) ซึ่งสอดคล้องกับ นักเรียนมีสมาธิเกี่ยวกับการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปบูรณาการกับวิชาอื่น ๆ เป็นอย่างดี ($\bar{X} = ๔.๘๘$)

๕.๑.๒.๓ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๕$) ซึ่งสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาดร่มรื่นน่าเรียน ทำให้นักเรียนอยากมาโรงเรียนทุกวัน เพราะมีบรรยากาศที่ดี เหมาะแก่การเรียนรู้อีกด้วย ($\bar{X} = ๔.๔๙$)

๕.๑.๒.๔ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พบว่า บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑$) ซึ่งสอดคล้องกับ ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้จากกิจกรรมในโรงเรียน เช่นความรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง ไปพัฒนาต่อยอดที่บ้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ช่วยแบ่งเบาภาระผู้ปกครองและยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อีกด้วย ($\bar{X} = ๔.๓๙$)

๕.๑.๒.๕ ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน พบว่า บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔$) ซึ่งสอดคล้องกับ มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ($\bar{X} = ๔.๕๘$)

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

๕.๑.๓.๑ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๐* ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่อยู่ระดับชั้นต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้น ๓ ด้านคือ ๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๒* ๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๑* ๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๐* ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓.๔ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตามโรงเรียน โดยภาพรวม พบว่า นักเรียนที่อยู่ระดับชั้นต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้น ๓ ด้านคือ ๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๒* ๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๐* ๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๐* ๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ ณ ระดับ ๐.๐๐* ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ข้อเสนอแนะแนวทางบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

๕.๑.๔.๑ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน

ครูเป็นผู้หล่อหลอมให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี มีสรรพวิชาสำหรับการประกอบอาชีพ รู้เท่าทันสิ่งรอบตัว มีจิตใจที่ดีงาม รู้จักผิดชอบชั่วดี มีการใช้วิจารณญาณในการคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องบนบรรทัดฐานทางศีลธรรมของสังคมไทยและสังคมโลก การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ซึ่งต้องพัฒนาคนทั้ง ๓ ด้าน พร้อมกันคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา

๕.๑.๔.๒ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงบริบทของโรงเรียนในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งความเป็นอยู่และชีวิตจริงของนักเรียน และ

ผู้ปกครองสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน รวมทั้งชุมชน ทำให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีน้ำใจช่วยเหลือกัน มีความรักเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน มีจิตสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ

๕.๑.๔.๓ ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ด้านกิจกรรมที่จัดขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน และการเรียนการสอนในสาระวิชาหลักต่างๆ ได้ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ตามสาระวิชา ได้ฝึกฝนคุณธรรมจริยธรรม ฝึกการทำงานเป็นทีม ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำงานด้วยตนเอง เห็นคุณค่าของการทำงานเห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความมั่นใจในตนเอง รู้จักดูแลตนเองให้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ

๕.๑.๔.๔ ด้านการวัดประเมินทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

ด้านการวัดประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนั้น นักเรียนสามารถนำหลักคุณธรรมจริยธรรม และความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสรรค์คุณงามความดีนั้น จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง ตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนดซึ่งต้องอาศัย ทั้งครู นักเรียน ทุกคนในชุมชนเป็นตัวหลักต้น โดยมีเป็นครูและนักเรียนเป็นผู้ช่วยขับเคลื่อนในโรงเรียน และทุกคนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

สรุปข้อเสนอแนะ แนวทางบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้พระเป็นผู้สอนนั้นมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นครูที่ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง สามารถชักจูงและขัดเกลาจิตใจนักเรียนได้ดีกว่าครูประจำ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรมีประสบการณ์ด้านการสอน การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้มาก่อน จะช่วยให้การสอนศีลธรรมในโรงเรียนประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น ครูพระควรปฏิบัติการสอนโดยมีแบบการสอนในวิชากิจกรรมให้ชัดเจนมีการกำหนดการสอบ การสอน การวางแผนการสอนร่วมกับนักเรียน เพื่อให้เกิดการบูรณาการที่สมบูรณ์ ในวิชาพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักสูตร พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษามีความสำคัญ เพราะเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พระสงฆ์ที่เป็นครูอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ความรู้ในด้านศีลธรรมที่ชัดเจนมากกว่าครูที่สอนอยู่ในระบบ (ครูประจำ) ครูพระควรจัดระบบการวัดผลและประเมินผลให้มีความชัดเจนแน่นอน มีการวางแผนอย่างเป็นระเบียบ เพราะวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่มีความละเอียดและลึกซึ้งมาก เป็นการยากที่จะให้เด็กนักเรียนเรียนรู้และเข้าใจได้ง่ายการวัดผลและการประเมินผลนั้น ในวิชาพระพุทธศาสนาควรมีการบอกล่วงหน้าให้เด็กนักเรียนได้รับรู้ เพื่อเตรียมตัวได้ทันมีการประสานงานกับทางโรงเรียนเพื่อให้หลักสูตรในการวัดผลและประเมินผลมีความตรงกัน และมีประสิทธิภาพในการประเมิน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา” ข้างต้นพบว่า มีประเด็นสำคัญหลายประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการมีบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ทุกด้านในระดับมาก โดยเห็นว่าการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และด้านการวัดผลและประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ^๗ กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์ในปัจจุบัน ควรมีวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ ลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า กลวิธีประกอบการสอน การยกอุทาหรณ์ การเล่านิทานประกอบการสอน และการยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย ช่วยให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่นยำและเห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การสอนมีรส ยิ่งขึ้น ครูพระเป็นผู้มีสติปัญญาสามารถอย่างดีเยี่ยม ที่ได้มีการนำเอาเทคนิคต่างๆ ในโลกของเทคโนโลยีและการสื่อสารที่ก้าวหน้าในยุคโลกาภิวัตน์นี้พร้อมทั้งสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราครูพระสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพเป็นการทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ ประยุกต์สร้างสรรค์ (โยนิโสมนสิการ) พร้อมทั้งมีความสนใจกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาด้วย (ปรโตโฆสะ) สอดคล้องกับที่ พระพุทธพจน์ตอนหนึ่งว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบ ขึ้นมาแล้วรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความหมายนั้นว่าอย่างไร ใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบที่เราหยิบมากับใบไม้ที่มีอยู่บนต้นอย่างไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบไม้ที่มีอยู่บนต้นไม้นั้นแหละมากกว่าใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบที่ พระองค์ทรงหยิบขึ้นมาเพียงเล็กน้อยพระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงตรัสตอบว่า ภิกษุทั้งหลายสิ่งที่เรารู้แล้วแต่มิได้บอกเธอทั้งหลายก็มีมากเหมือนกัน เพราะเหตุไรเราจึงมิได้บอก เพราะสิ่งนี้ไม่มีประโยชน์ไม่ใช่จุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย ไม่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ไม่เป็นไป เพื่อความสงบระงับไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน” ^๘ นอกเหนือจากนี้ การสร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในเนื้อหาหรือสิ่งใหม่ๆ สร้างบรรยากาศให้

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^๘ ส. ม.(ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓. ๑๐๘.

นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้มีความสนุกสนานมีชีวิตชีวา ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจตามจุดประสงค์ ครู พระสอนศีลธรรมมีบทบาทการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ครูพระที่เข้ามาสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนนั้น มีความเข้าใจและรู้ถึงปัญหาของนักเรียนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี จึงได้มีการสอดแทรกสิ่งใหม่ๆ ตลอดจนการให้คำปรึกษาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งทางธรรมและทางโลก แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับที่ ไพรัตน์ เดชะรินทร์^๙ กล่าวไว้ว่า ในสมัยก่อนวัดนอกจากทำหน้าที่ทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน พระท่านเป็นครูสอนอย่างดี เอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้านเกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระสงฆ์ท่านยังทำหน้าที่เป็นนายแพทย์หรือจิตแพทย์อย่างที่ดีที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อดีใช้เวทมนต์ หรือพรมน้ำมนต์ ซึ่งเป็นวิธีการรักษาด้านจิตใจขณะเดียวกัน ครูพระได้จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะ มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน การวัดและการประเมินผลนั้นสามารถให้นักเรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน รูปแบบการประเมินความรู้ทางการปฏิบัตินั้นมีความเหมาะสม ครูพระสอนศีลธรรมมีบทบาทการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าครูพระได้มีการนำเอากระบวนการประมวลผลตามหลักสูตรไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มาใช้ประเมินนักเรียนเพื่อให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะตั้งใจที่จะเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ทั้งกาย วาจา และใจ สอดคล้องกับที่ กรมวิชาการ^{๑๐} กล่าวไว้ว่า วิธีการวัดผลและประเมินผลจุดประสงค์การเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาจะต้องวัดผลด้วยระบบศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมความประพฤติ

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงจากผลการวิจัยและจากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสรุปประเด็นได้ ดังนี้

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ส่งเสริมให้ครูเห็นความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาสัมพันธ์กับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

^๙ ไพรัตน์ เดชะรินทร์ อ่างใน อานาจ บัวศิริ, พระกับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑๖๓.

^{๑๐} กระทรวงศึกษาธิการ, การมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๙.

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๕.๔.๒.๑ ครูควรจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนโดยการอภิปรายและให้นักเรียนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและเนื้อหาที่สอนสามารถเปรียบเทียบอุปมา-อุปมัย เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมได้ดีและชัดเจนยิ่งขึ้น

๕.๔.๒.๑ ครูควรสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมนอกห้องเรียนโดยการพานักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๔.๒.๑ ผู้วิจัยควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบ ครูผู้สอนในเรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในจังหวัดอื่น หรือโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดี ข้อด้วยและข้อเสนอแนะ เพื่อให้ข้อมูลการศึกษามีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

๕.๔.๒.๒ ผู้วิจัยควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ ความพึงพอใจของนักเรียนในเรื่องบทบาทพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ของนักเรียนในรายวิชาต่างๆ ต่อไป

๕.๔.๒.๓ ผู้วิจัยควรสอบถาม สัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียนด้วยในการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำผลที่ได้มาช่วยพัฒนาครูผู้สอนต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ^๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๔๖.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. การบูรณาการข้ามวิชา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๔.

กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือฝึกประกอบการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ๒๕๔๐.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๔๔

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.) ๒๕๕๒.

กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรม เชียงใหม่: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ๒๕๕๑.

กิตานันท์ มะลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๑.

คำหามาน คนไค (นามแฝง). ๑๙๙ ภาระบรณทำของครุมี้อาชีพ. กรุงเทพมหานคร: สายธาร. ๒๕๔๔.

^๑ข้อมูลปฐมภูมิ เน้นการวิจัยเชิงคัมภีร์ในสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและปรัชญา สำหรับข้อมูลปฐมภูมิในสาขาวิชาอื่น ๆ ให้เป็นไปตามที่สาขาวิชานั้น ๆ เห็นสมควร

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พ.ศ.๒๕๕๖.**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: หจก.เซนปรินต์. ๒๕๕๖.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๑.

ดวงเดือน พันธุ์มนาวิน. **จริยธรรมของเยาวชนไทย.** กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ๒๕๒๐.

ตุลา มหาพสุชานนท์. **หลักการจัดการหลักการท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตำรวจ. ๒๕๔๖.

ทิตินา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (ฉบับเพิ่มเติม).** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด. ๒๕๕๑.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. **ความเป็นครูไทย.** กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (๑๙๙๖) จำกัด. ๒๕๔๔.

บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการสอน.** กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก. ๒๕๔๑.

บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดการองค์การ.** กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **ระเบียบการวิจัยทางสังคมศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์. ๒๕๔๙.

ประภาศรี สีหอำไพ. **การเขียนแบบสร้างสรรค์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๑. หน้า ๑๘ - ๒๐.

ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดี ๒๕๓๖. หน้า ๑๗.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **การบริหารงานวิชาการ.** กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ จำกัด. ๒๕๔๓.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ. ๒๕๓๕.

ผะอบ พวงน้อย และคนอื่น ๆ. **ยุทธวิธีการเรียนการสอน: การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเทคนิคเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ: การประยุกต์ทฤษฎีที่ลงตัว.** พัฒนาเทคนิคศึกษา. ๒๕๔๖.

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม. **กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง.** สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริรัตน์อ็ออฟเซท. ๒๕๔๕.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้.** กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์. ๒๕๔๘.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การศึกษาเพื่อสันติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หจก.สามลดา. ๒๕๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พ.ศ.๒๕๕๖. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: โรงพิมพ์ หจก.สามลดา. ๒๕๕๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสมาธรรม. ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ยุตฺโต). คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๖๐..

พระมหาอดิศร ธีรสีโล. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์. ๒๕๔๐.

พระราชวรมณี (ประยูร ษฺฏ ษฺฏ). พุทธธรรมฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๒๙.

พระราชวรมณี (ประยูร ษฺฏ ษฺฏ). การศึกษาของคณะสงฆ์: ปัญหาที่รื้อทางออก. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๒๙.

พระราชวรมณี (ประยูร ษฺฏ ษฺฏ). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด. ๒๕๓๐.

พินิจ ลาภธนานนท์. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๙.

พุทธทาสภิกขุ. เป้าหมายของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. มปป. ๒๕๔๙.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. การวัดผลและการสร้างแบบสอนผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.๒๕๕๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๕๒.

วัฒนา ระงับทุกข์. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส. ๒๕๔๑.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส. ๒๕๔๑.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช. ๒๕๔๒.

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.

วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม. ๒๕๔๓.

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. **คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม.**

กรุงเทพมหานคร: ๒๕๖๐.

เศาวนิต เศาณานนท์. **ภาวะผู้นำ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓ นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. ๒๕๔๒.

สมนึก ภัททิพธนี. **การวัดผลการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒ กทม. สันจู่: ประสานการพิมพ์. ๒๕๔๑.

สมศักดิ์ สอนธรเวชย์. **มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช. ๒๕๔๒.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **บทบาทและหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.**

พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา ๒๕๕๐.

สายหยุด จำปาทอง. **แนวคิดในการพัฒนางานการวิชาการของวิทยาลัยครู.** กรุงเทพมหานคร:

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๓๑.

สำนักงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. **คู่มือกิจกรรม งานมหกรรมส่งเสริมศีลธรรมและการ**

ประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: หจก.เซนบรินตั้ง. ๒๕๕๖.

สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. **ประมวลเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของทบวงมหาวิทยาลัยและ**

หนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

๒๕๔๕.

สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา. **คู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (การเรียนการ**

สอน). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

๒๕๕๐.

สุชีพ ปุณฺณภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มูลนิธิมหา

มกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

สุนีย์ ภูพันธ์. **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร: ยุคปฏิรูปการศึกษาไทย.** เชียงใหม่:

เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์. ๒๕๔๖.

สุพิศ บุญชูวงศ์. **หลักการสอน.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์

สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. ๒๕๓๖.

สุมาลี จันทร์ชะลอ. **การวัดผลและประเมินผล.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ. ๒๕๔๒.

สุมิตร คุณานุกร. **หลักสูตรและการสอน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. ๒๕๒๘.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์. ๒๕๔๕.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัดอรุณ

การพิมพ์. ๒๕๔๑.

อรทัย มูลคำ และสุวิทย์ มูลคำ. **การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็น**

สำคัญ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์. ๒๕๔๔.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. **หลักการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๐.

อำนาจ บัวศิริ. **พระกับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

(๒) วิทยานิพนธ์

กิ่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม. “สภาพการจัดการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตบพิตรภิมุขตามทัศนะของนักเรียนนักศึกษา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

ไชศรี พานิกุล. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาัจฉา”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๖.

ปัญญา ผิวเกลี้ยง. “ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอาชีวศึกษา” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๘.

นัตตา ธรรมวงศ์ผล. “ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนาของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์)” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.

เพชร มีกลาง. “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเขตการศึกษา ๙” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)**. สกลนคร: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๐.

ประณีต จันทร์ขันธ์ “ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส ๐๔๑๒ พระพุทธศาสนาและทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรีจังหวัดเพชรบุรี” **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.

ประดิษฐ์ พรหมเสนา. “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาใน ระดับประถมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

ทักษิณา เครือหงส์. “การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์กับวิชาคำนวณของช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยและการพัฒนาหลักสูตร)**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

กิ่งแก้ว เอี่ยมแฉล้ม. “สภาพการจัดการเรียนการสอนของคณะบริหารธุรกิจสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตบพิตรพิมุขตามทัศนะของนักเรียนนักศึกษา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

พระมหาบุญมี อธิบุญโญ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี: พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

อารมณ ขอบศิลาประกอบ. “ผลการใช้วิธีการเรียนแบบรวมมือที่ใช้เทคนิคสแตดในการเรียนการสอนเรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส ๐๑๘ พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๒.

ธาริณี วิทยานิวรรต. “ผลการเรียนการสอนด้วยวีดิทัศน์ไลน์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนสาธิตสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อาภรณ์ แสงรัศมี. “ผลของการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักต่อลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การศึกษาศาสตร์)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุภารัตน์ ท้าวบุญชู. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.

ไซศรี พานิกุล. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการไต่เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่เรียนเรื่องหลักธรรมในพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนแบบธรรมสภาจณา”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การมัธยมศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๖.

บุญล่อม ศรีคราม. “ความพึงพอใจของนักเรียนในช่วงชั้นที่ ๓ ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดปทุมธานีที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)**. ปทุมธานี: บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๘.

ฉัตรชัย พงษ์ลิขิตพัฒน์. “ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนสถาบันการbinพลเรือน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

สโรชเบล เจริญใจ. “การศึกษาความพึงพอใจของผู้อ่านที่มีต่อการออกแบบหนังสือพิมพ์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การออกแบบนิเทศศิลป์)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙.

ชาญ เมืองโคตรม. “ความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับการบริหารงานกิจการนักเรียนของโรงเรียนในอำเภอแมลาน้อย เขตพื้นที่การศึกษาแมฮ่องสอน เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)**. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

ปณิตพัฒน์รุ้ง พึ่งจิตร. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒”. **ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการ)**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๐.

ธีระ สุภาวิมล. “ความพึงพอใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ ของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองอ่างทองที่มีต่อการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ปการศึกษา ๒๕๕๐”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (พลศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๐.

สนฤดี ศรีสวัสดิ์. “การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (มัธยมศึกษา)**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

พระชัยกมล สิงห์คุณ. “ความคิดเห็นและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริหาร จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๑๔”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.

(๔) บทความ:

ชุมพล ศรีทองกุล. “ครูกับการจัดกระบวนการเรียนรู้”. **วารสารวิชาการ**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม, ๒๕๕๑): ๒ - ๖.

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. “การจัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง”. **วารสารข้าราชการครู**. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๕ (มิถุนายน - กรกฎาคม, ๒๕๔๒๗): ๑๒ - ๑๗.

สุภชัย เจริญดี และคณะ. “องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้าน
คุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพอักษรโรมัน”. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๐.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ

บรรเทา กิตติศักดิ์. “เอกสารประกอบการเรียนเรื่องพัฒนาหลักสูตร”. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช. ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตาม
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.kannarata.ac.th, [๑๔
มิถุนายน ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Report of Research:

Blassingame, W. **Combat nurses of World War II**. English: Garrard Pub, (1997): 85
Broom, L. And Selznick, P. **Sociology** (5th Ed). New York: Harper and Row, 1973:
26.

Caroline Hoh. (2012). **Moral Development and Student Motivation in Moral
Education: A Singapore Study**. Austrian Journal of Education. Vol 56,
No.1, 83 – 101.

Cohen, B. **Introduction of Sociology**, New York: McGraw-Hill, 1979: 36

Edwards, Clifford H. “**The Moral Dimensions of Teaching: And Classroom
Discipline**” *America Secondary Education* 28.3 (2014): 20 – 25.

Lanier, (2012) . **Promoting Moral and Conceptual Development in Rural
Adolescents** (Moral Development, Rural Students, and Peer Facilitatios. Mc
Graw – hill.)

Lewis, Ramon. “**Classroom Discipline and Student Responsibility: Students’ View**”
Teaching and Teacher Education 17.3 (2012): 307 – 319.

Maslow, Abraham H. **Motivation and Personality**. New York: Harper’ ETROW.
(1970).

Mc Mullen, C.M. (2014, September) **Effective discipline and contingency
management system in an urban junior high / middle school with an
emphasis on development needs to young adolescent**. *Dissertation
Abstracts International*, 46 (7), 616 – A.

Prieto, Margarita, **English zone sound recording**, New York: McGraw-Hill, (1997):
255.

Satterlee **Loving-Kindness Meditation**. Malaysia: Buddha Dharma Education
Association Inc., 2010, p.9.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม เพื่อการวิจัย
เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

*****

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อการวิจัย เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. สาระสำคัญของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓. ในการตอบแบบสอบถามขอได้โปรดตอบคำถามทุกข้อตามสภาพที่เป็นจริงเพราะคำตอบของท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผลการวิจัย คำตอบที่ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริงจะทำให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป

๔. เมื่อท่านตอบแบบสอบถามเสร็จแล้วกรุณาตรวจสอบอีกครั้งว่าท่านได้ตอบครบทุกข้อแล้วหรือไม่แบบสอบถามที่ตอบได้ครบทุกข้อเท่านั้น จะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้ให้ความกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าตอบแบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้ด้วยความเต็มใจ

พระกิตติศักดิ์ ธีรปณฺโญ (เจริญสุข)
 นิสิตปริญญาโท สาขาการสอนสังคมศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามโดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน [ ] หน้าข้อความที่ตรงกับความจริง

เพศ

๑. ชาย
 หญิง

อายุ

๒. อายุ ๑๑ - ๑๒ ปี
 อายุ ๑๓ - ๑๔ ปี
 อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี
 อายุ ๑๗ ปีขึ้นไป

ระดับชั้น

๓. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

โรงเรียน

๔. โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม
 โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา
 โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมังคลาภิเษก

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดตอบคำถามโดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน [ ] หน้าข้อความที่ตรงกับความจริง

- ๕ หมายถึง มากที่สุด
- ๔ หมายถึง มาก
- ๓ หมายถึง ปานกลาง
- ๒ หมายถึง น้อย
- ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน						
๑.	นักเรียนมีสมาธิเกี่ยวกับการเรียนการสอน คุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ					
๒.	นักเรียนมีนิสัยรักความสะอาด การแต่งกายสุภาพ ดูแล ห้องเรียน					
๓.	มีความเข้าใจตัวเอง และผู้อื่นอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีสัมมา คารวะ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
๔.	มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบเสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี					
๕.	มีความอดทน ใจกว้าง ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้					
๖.	สามารถแก้ไขปัญหาโดยตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรม จริยธรรม					
๗.	มีเคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพ ในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์					
๘.	มีชื่อเสียงสุจริต มีวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อ ตนเองและสังคม					

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๙.	มีตระหนักในคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ					
๑๐.	มีสามารถบูรณาการความรู้ในที่ศึกษากับความรู้ในศาสตร์ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง					
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม						
๑๑.	สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาดร่มรื่นน่าเรียน					
๑๒.	มีโครงการคุณธรรม / จริยธรรม มีกิจกรรมคุณธรรมที่ แต่ ละคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ					
๑๓.	มีป้ายนิเทศมุมความรู้ต่าง ๆ ตามต้นไม้มีสุนัขชิตสอนใจ รวมทั้งในท้องน้ำยังมีบทร้อยกรองสอนใจ					
๑๔.	การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียน สงบ สะอาด สวยงาม ร่มรื่น ปลอดภัย					
๑๕.	การจัดสถานที่และมีมุมกิจกรรม หรือมุมประสบการณ์ที่ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การออม และหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง					
๑๖.	ภายในห้องเรียน และจัดจุดเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ภายใน โรงเรียน สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างสูงสุด					
๑๗.	ห้องปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย ทั้งในและนอกโรงเรียน					
๑๘.	มีชุมนุมพาพระพุทธรูปประจำโรงเรียนมีห้องจริยศึกษา					
๑๙.	มีการจัดกิจกรรมทางด้านวิชาการ โดยการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้จัดกิจกรรมการสอนที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง					
๒๐.	สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ สนับสนุนวิชาการต่างๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ประสบการณ์ให้มากที่สุด เรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน					
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม						
๒๑.	จัดกิจกรรม กีฬา และดนตรีเพื่อต้านยาเสพติดให้นักเรียน					

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๒๒.	โรงเรียนมีความพร้อมในการเป็นแหล่ง ศึกษาดูงานพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ในชุมชน					
๒๓.	จัดกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม ในเทศกาลงานต่างๆ เช่น วัน แม่ วันมาฆบูชา เป็นต้น					
๒๔.	เป็นที่จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจใน ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้					
๒๕.	เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา					
๒๖.	มีความกตัญญูรู้คุณ บิดา มารดา ครู อาจารย์					
๒๗.	เข้าร่วม กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และ สังคม					
๒๘.	การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น					
๒๙.	จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการใช้แนวทางวิถี พุทธ เช่น กิจกรรมการสวดมนต์นั่งสมาธิก่อนเริ่มเรียนทุก วัน					
๓๐.	ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง และการ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย					
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน						
๓๑.	มีองค์ความรู้ / นวัตกรรมการสร้างเสริม คุณธรรมจริยธรรม ที่เผยแพร่ได้					
๓๒.	มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน เช่น กิจกรรมนำนักเรียนไปทำบุญตักบาตรฟังธรรมะในวันพระ					
๓๓.	ใช้โครงการคุณธรรม จริยธรรม / กิจกรรมเป็นเครื่องมือใน การพัฒนาโรงเรียน เช่น การนำนักเรียนสอบธรรมศึกษา สนามหลวง ตรี-โท-เอก					
๓๔.	มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เช่น ส่งการบ้าน ไม่โดด เรียน เป็นต้น					

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอน ธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา		ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๓๕.	พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง เช่น แอบเล่นเกมส์ หนี เที่ยว					
๓๖.	เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณธรรมจากทุกภาคส่วน ทั้งครู และนักเรียน					
๓๗.	มีองค์ความรู้ / นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมและบูรณา การ คุณธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน					
๓๘.	สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมใน ชุมชนได้					
๓๙.	มีการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาในลักษณะ บูรณาการ					
๔๐.	มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน					
ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทาง เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรม ศึกษา						
๑.	นักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอน นักเรียน เหมาะสมหรือไม่					
๒.	นักเรียนมีแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เหมาะสมหรือไม่					
๓.	มีกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เหมาะสมหรือไม่					
๔.	ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เหมาะสมหรือไม่					

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญ
และหนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โท. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๓๒

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔ / ๑๓๖ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ จิรภัทร์

ด้วย พระกิตติศักดิ์ ฉายา อธิปญฺโญ นามสกุล เจริญสุข รหัสประจำตัว ๕๘๐๑๔๐๒๒๑๖ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.กิตติศักดิ์
บุญเลิศ จิรภัทร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตระงับการแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางสาววันทนีย์ สงวนบุญญพงษ์
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระกิตติศักดิ์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เจริญสุข รหัสประจำตัว ๕๘๐๑๔๐๒๒๖๖
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณา
เห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

กิตติศักดิ์

(นางวันทนีย์ สงวนบุญญพงษ์)

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนोक)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๕๖๔
พระศักดิ์ดา อคฺคปญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/ ๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางสาว วชิรี ตนางกูร
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระกิตติศักดิ์ ฉายา อธิปัตตโก นามสกุล เจริญสุข รหัสประจำตัว ๕๘๐๑๔๐๒๒๑๖
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณา
เห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ
พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ
ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ได้ตรวจแล้ว
น.ศ. วชิรี ตนางกูร

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อคฺคปณฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ภาคผนวก ค

การคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC)
(Index of Objective Congruence)

ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน
(IOC: Index of Item Objective Congruence)
 การแปลผลจากแบบสอบถาม (IOC)

ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า **IOC** ของ
 ผู้เชี่ยวชาญ กำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

ให้คะแนน +๑ ถ้าแน่ใจว่าคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน ๐ ถ้าแน่ใจว่าคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์

ให้คะแนน -๑ ถ้าแน่ใจว่าคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

แบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้
 จะต้องมียค่า **IOC** เกินกว่า ๐.๕ เป็นต้นไป

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม									
คำชี้แจง โปรดตอบคำถามโดยเขียนเครื่องหมาย $\checkmark$ ลงใน [ ] หน้าข้อความที่ตรงกับความจริง									
๑.	เพศ [ ] ชาย [ ] หญิง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	อายุ [ ] อายุ ๑๑ - ๑๒ ปี [ ] อายุ ๑๓ - ๑๔ ปี [ ] อายุ ๑๕ - ๑๖ ปี [ ] อายุ ๑๗ ปีขึ้นไป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	ระดับชั้น [ ] ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ [ ] ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ [ ] ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	โรงเรียน [ ] โรงเรียนดอนฉิมพลีพิทยาคม [ ] โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา [ ] โรงเรียนไผ่ดำพิทยาคมรัชมัง คลาภิเษก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

เรื่องบทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
<p>ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน ๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน <p>คำชี้แจง โปรดตอบคำถามโดยเขียนเครื่องหมาย $\surd$ ลงใน [ ] หน้าข้อความที่ตรงกับความจริง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๕ หมายถึง มากที่สุด ๔ หมายถึง มาก ๓ หมายถึง ปานกลาง ๒ หมายถึง น้อย ๑ หมายถึง น้อยที่สุด 									
๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการเรียนการสอนนักเรียน									
๑.	นักเรียนมีสมาธิเกี่ยวกับการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม ควบคู่ไปกับการสอนความรู้ทางวิชาการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	นักเรียนมีนิสัยรักความสะอาด การแต่งกายสุภาพ ดูแลห้องเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓.	มีความเข้าใจตัวเอง และผู้อื่นอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีสัมมาคารวะ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๔.	มีจิตสาธารณะ มีความรับผิดชอบ เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๕.	มีความอดทน ใจกว้าง ทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๖.	สามารถแก้ไขปัญหาโดยตั้งอยู่บน ฐานของคุณธรรม จริยธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๗.	มีเคารพสิทธิและรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพใน คุณค่าและศักดิ์ศรีของความ เป็น มนุษย์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๘.	มีชื่อเสียงสุจริต มีวินัย ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและ สังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๙.	มีตระหนักในคุณค่าของคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	มีความสามารถบูรณาการความรู้ในที่ ศึกษากับความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒. ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม									
๑๑.	สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาด ร่มรื่นน่าเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒.	มีโครงการคุณธรรม / จริยธรรม มี กิจกรรมคุณธรรมที่ แต่ละคนมีส่วน ร่วมลงมือปฏิบัติ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๑๓.	มีป้ายนิเทศมุมความรู้ต่าง ๆ ตาม ต้นไม้มีสุภาภิตสอนใจ รวมทั้งใน ห้องน้ำยังมีบอร์ดการสอนใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๔.	การจัดสภาพแวดล้อมบริเวณ โรงเรียน สงบ สะอาด สวยงาม ร่ม รื่น ปลอดภัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕.	การจัดสถานที่และมีมุมกิจกรรม หรือมุมประสบการณ์ที่ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม การออม และ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖.	ภายในห้องเรียน และจัดจุดเรียนรู้ หรือแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ อย่างสูงสุด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗.	ห้องปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และ แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ มากมายทั้งใน และนอกโรงเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘.	มีชุมนุมบูชาพระพุทธรูปประจำ โรงเรียนมีห้องจริยศึกษา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙.	มีการจัดกิจกรรมทางด้านวิชาการ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จัด กิจกรรมการสอนที่ให้นักเรียนได้ ปฏิบัติจริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๒๐.	สภาพแวดล้อมทางวิชาการ ได้แก่ สนับสนุนวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำให้ นักเรียนได้รับความรู้ประสบการณ์ ให้มากที่สุด เรียนสนุก สอนสนุก ครูรักเด็ก เด็กรักครู รักเพื่อน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓. ด้านกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม									
๒๑.	จัดกิจกรรม กีฬา และดนตรีเพื่อ ด้านยาเสพติดให้นักเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒.	โรงเรียนมีความพร้อมในการเป็น แหล่ง ศึกษาดูงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓.	จัดกิจกรรมคุณธรรมจริยธรรม ใน เทศกาลงานต่าง ๆ เช่น วันแม่ วัน มาฆบูชา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔.	เป็นที่จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อ เป็นแหล่งเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๕.	เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น วัน เข้าพรรษา วันออกพรรษา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖.	มีความกตัญญูรู้คุณ บิดา มารดา ครู อาจารย์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗.	เข้าร่วม กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๒๘.	การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่ง ของให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่ จำเป็น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙.	จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดย เน้นการใช้แนวทางวิถีพุทธ เช่น กิจกรรมการสวดมนต์นั่งสมาธิก่อน เริ่มเรียนทุกวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐.	ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทาง เศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริม ศิลปะวัฒนธรรมไทย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๔. ด้านการประเมินผลทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน									
๓๑.	มีองค์ความรู้ / นวัตกรรมการสร้าง เสริม คุณธรรมจริยธรรมที่เผยแพร่ ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๒.	มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทั้งโรงเรียน เช่น กิจกรรม น่านักเรียนไปทำบุญตักบาตรฟัง ธรรมะในวันพระ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๓.	ใช้โครงการคุณธรรม จริยธรรม / กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โรงเรียน เช่น การน่านักเรียนสอบ ธรรมศึกษาสนามหลวง ตรี-โท-เอก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญคนที่					$\sum R$	ระดับ คุณภาพ IOC	สรุป ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
๓๔.	มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เช่น ส่งการบ้าน ไม่โดดเรียน เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๕.	พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง เช่น แอบเล่นเกมส์ หนีเที่ยว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๖.	เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนา คุณธรรมจากทุกภาคส่วน ทั้งครู และนักเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๗.	มีองค์ความรู้ / นวัตกรรมการสร้าง เสริมคุณธรรมและบูรณาการ คุณธรรมเข้ากับการจัดการเรียนรู้ ในชั้นเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๘.	สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๙.	มีการจัดการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมศึกษาในลักษณะบูรณา การ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๔๐.	มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของโรงเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทาง เรื่อง บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา									
๑.	นักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมการเรียนการสอน นักเรียน เหมาะสมหรือไม่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒.	นักเรียนมีแนวทางการจัด สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เหมาะสมหรือไม่	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.	มีกิจกรรมในโรงเรียนที่จัดทำขึ้นใน การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เหมาะสมหรือไม่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๔.	ด้านการประเมินผลทางคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน เหมาะสมหรือไม่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม เพื่อทดลองเครื่องมือวิจัย
และค่าความเชื่อมั่นจากการทดลองเครื่องมือ (Try Out) จำนวน ๓๐ ฉบับ

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try Out)

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

	N	%
Valid	๓๐	๑๐๐.๐
Cases Excluded ^a	๐	.๐
Total	๓๐	๑๐๐.๐

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.๗๒๙	๔๔

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Reliability

Scale: ALL VARIABLES

Case Processing Summary

		N	%
Valid		๒๔๙	๑๐๐.๐
Cases Excluded ^a		๐	.๐
Total		๒๔๙	๑๐๐.๐

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.๘๙๔	๔๘

Item-Total Statistics

Item-Total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
เพศ	๑๙๙.๖๘	๒๐๘.๒๒๗	-.๐๙๒	.๘๙๖
อายุ	๑๙๙.๑๑	๒๐๘.๐๘๙	-.๐๗๖	.๘๙๗
ระดับชั้น	๑๙๙.๒๗	๒๐๗.๐๒๘	-.๐๒๓	.๘๙๘
โรงเรียน	๑๙๙.๕๒	๒๐๘.๙๖๐	-.๑๑๓	.๘๙๘
a๑	๑๙๖.๒๘	๒๐๖.๙๗๗	.๐๒๖	.๘๙๔
a๒	๑๙๖.๙๕	๑๙๙.๗๔๓	.๒๘๐	.๘๙๓
a๓	๑๙๖.๙๔	๑๙๗.๖๙๐	.๔๑๕	.๘๙๑
a๔	๑๙๖.๘๐	๑๙๗.๖๘๘	.๓๙๙	.๘๙๑
a๕	๑๙๖.๗๖	๒๐๑.๖๗๐	.๒๕๓	.๘๙๓

Item-Total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a၈	၈၈၁.၈၈	၈၈၁.၈၈၈	.၈၁၁	.၈၈၈
a၉	၈၈၁.၈၉	၈၈၁.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
a၁၀	၈၈၁.၈၈	၈၈၁.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
a၁၁	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၁	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၂	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၃	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၄	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၅	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၆	၈၈၁.၈၈	၈၈၁.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၇	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၈	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၁၉	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
b၂၀	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၁	၈၈၁.၈၈	၈၈၁.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၂	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၃	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၄	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၅	၈၈၁.၈၈	၈၈၁.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၆	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၇	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၈	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၂၉	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
c၃၀	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
d၃၁	၈၈၈.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈
d၃၂	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၈	.၈၈၈	.၈၈၈

Item-Total Statistics	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
d၈၄	၈၈၁.၈၀	၈၈၈.၈၂၈	.၄၈၈	.၈၈၈
d၈၅	၈၈၁.၈၈	၈၈၄.၈၂၈	.၄၅၅	.၈၈၈
d၈၆	၈၈၁.၈၂	၈၈၅.၀၈၀	.၅၅၂	.၈၈၈
d၈၇	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၅၈၈	.၅၈၈	.၈၈၈
d၈၈	၈၈၁.၈၈	၈၈၅.၈၂၈	.၅၈၅	.၈၈၀
d၈၉	၈၈၁.၈၂	၈၈၈.၈၈၈	.၄၅၂	.၈၈၈
d၉၀	၈၈၁.၈၈	၈၈၈.၈၈၀	.၄၈၂	.၈၈၈
e၈	၈၈၁.၂၈	၂၀၁.၂၈၈	.၈၈၀	.၈၈၄
e၉	၈၈၁.၂၈	၂၀၈.၄၈၈	-.၀၅၄	.၈၈၅
e၉	၈၈၁.၂၈	၂၀၈.၂၈၈	-.၀၈၈	.၈၈၅
e၉	၈၈၁.၂၈	၂၀၁.၈၂၈	.၀၅၅	.၈၈၄

ภาคผนวก จ

หนังสือเพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถามจริง เพื่อการวิจัย

ที่ ศร ๖๑๐๓.๕/ว ๔

โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับือ
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓๑๐๐๑
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๔
 www.mcu.ac.th

พฤศจิกายน ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่แจกแบบสอบถามจริง เพื่อการวิจัย
 เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา
 ที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑๑๐ ชุด

ด้วย พระกิตติศักดิ์ อายา อีรปญโญ นามสกุล เจริญสุข รหัสประจำตัว ๕๘๐๑๔๐๒๑๖๖
 นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
 ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และทางโครงการ
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการโรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา ด้วยดี
 จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

- เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน
- โปรดทราบ
  - ทราบ
  - อนุมัติ/อนุมัติ
  - พร้อมแผนผัง
  - ทราบ

3166กลุ่มงานศึกษา
 กนกน
 ๒๓๐ น.๑ ๒๓

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน
 อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
 พระศักดิ์ดา อคฺคปญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

21 พ.ย. ๖๓

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๔/ว ๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๕
www.mcu.ac.th

1415/2561
10/11/2561
49.๗๖

พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตระงับพื้นที่แจกแบบสอบถามจริง เพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนไม่คำพิทยาคมวังมั่งคลาภิเษก
ที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๓๗ ชุด

ด้วย พระกิตติศักดิ์ ฉายา อธิปญโญ นามสกุล เจริญสุข รหัสประจำตัว ๕๘๐๕๙๐๒๒๖๖
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และทางโครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการโรงเรียนไม่คำพิทยาคมวังมั่งคลาภิเษก ด้วยดี
จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

ขอแสดงความนับถือ

๒

ศป

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๖๖๔
พระศักดิ์ดา อคคปญโญ ๐๘๑-๓๘๖-๕๑๖๔

- กนพ
- อ.กฤษณะ
- อ.กฤษณะ
๐๙ พ.ค. ๖๑

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	: พระกิตติศักดิ์ ธีรปญโญ (เจริญสุข)
เกิด	: วันเสาร์ ที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘
อุปสมบท	: วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ พันธสีมา วัดเกตสุโมสร ตำบลบางขนาก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
การศึกษา	: นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดเกตสุโมสร : มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนวิธรรมสาธิต : มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนวิธรรมสาธิต : พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) คณะครุศาสตร์เอกสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน้าที่การงาน	: ครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา โรงเรียนประชาฤกษ์สมบูรณ์ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา
เข้าการศึกษา	: ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘
สำเร็จการศึกษา	: ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดคลอง ๑๘ ตำบลหมอนทอง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา
เบอร์โทรศัพท์	: ๐๘๗ ๕๓๘ ๑๙๐๙
เข้าการศึกษา	: ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘
E-mail	: jame_555@hotmail.com